

EXAMENSARBETE
Hösten 2005
Läroarbete

Interkulturell förståelse

– Vilken bild ger ett urval läroböcker i engelska och samhällskunskap av USA?

Författare
Linda Hedman
Erika Lövgren

Handledare
Jane Mattisson

Interkulturell förståelse

– Vilken bild ger ett urval läroböcker i engelska och samhällskunskap av USA?

Abstract

Interkulturell förståelse är ett centralt begrepp i detta examensarbete. Vi tycker oss ha märkt en ökad fördomsfullhet mot USA i Sverige. Därför valde vi att undersöka hur ett antal läroböcker för högstadiet i engelska och samhällskunskap speglar USA ur ett interkulturellt perspektiv. Vi har även intervjuat fyra lärare och delat ut frågeformulär i två niondeklasser, för att bredda vår förförståelse innan huvudundersökningen. Syftet med uppsatsen är främst att se hur USA framställs i läroböckerna och även i vilken grad de hjälper läraren med att motverka fördomar. Vi har kommit fram till att läroböckerna i samhällskunskap och engelska saknar vissa delar som skulle kunna vara lärare till hjälp att införliva interkulturell förståelse i undervisningen.

Ämnesord: interkulturell förståelse, fördomar, USA, läroböcker

1 INLEDNING	5
2 SYFTE	6
3 FRÅGESTÄLLNING	6
4 MATERIAL OCH METOD	7
5 TEORI	8
5.1 DEFINITIONER	8
5.1.1 INTERKULTURELL FÖRSTÅELSE	8
5.1.2 INTERKULTURELL KOMPETENS	8
5.1.3 MÅNGKULTURELL	9
5.1.4 INTERKULTURELL KOMMUNIKATION.....	9
5.1.5 KULTUR	10
5.1.6 ETNOCENTRISM.....	10
5.2 FRAMVÄXTEN AV INTERKULTURELL KOMMUNIKATION	10
5.3 INTERKULTURELL KOMMUNIKATION	12
5.4 INTERKULTURELL FÖRSTÅELSE I STYRDOKUMENT	13
5.4.1 LÄROPLANER I ENGELSKA OCH SAMHÄLLSKUNSKAP	15
5.5 INTERKULTURELL FÖRSTÅELSE I UNDERVISNING	17
5.5.1 INTERKULTURELL FÖRSTÅELSE I SPRÅKUNDERVISNING.....	23
5.6 LÄROBÖCKER	25
5.7 OM MEDIA	29
5.8 USA I SVENSK MEDIA	30
6 EMPIRI	32
6.1 PROBLEMPRECISERING	32
6.2 UPPLÄGGNING OCH GENOMOMFÖRANDE	32
6.3 INTERVJUER	33
6.3.1 DE INTERVJUADE LÄRARNAS BAKGRUND.....	33
6.3.2 SKOLORNAS BAKGRUND	34
6.3.3 SAMMANFATTNING AV INTERVJUER	34
6.4 FRÅGEFORMULÄR	36
6.4.1 SAMMANFATTNING AV FRÅGEFORMULÄR.....	38

6.5 LÄROBOKSUNDERSÖKNING	39
6.5.1 LÄROBÖCKER I ENGELSKA	39
6.5.1.1 Läroböcker i engelska för åk 7.....	40
6.5.1.2 Läroböcker i engelska för åk 8.....	40
6.5.1.3 Läroböcker i engelska för åk 9.....	41
6.5.1.4 Karakteristiskt för undersökta läroböcker i engelska.....	42
6.5.1.5 Sammanfattning av undersökta läroböcker i engelska	43
6.5.2 LÄROBÖCKER I SAMHÄLLSKUNSKAP	44
6.5.2.1 Läroböcker i samhällskunskap för åk 7.....	44
6.5.2.2 Läroböcker i samhällskunskap för åk 8.....	46
6.5.2.3 Läroböcker i samhällskunskap för åk 9.....	47
6.5.2.4 Läroböcker i samhällskunskap för åk 7-9	48
6.5.2.5 Karakteristiskt för undersökta läroböcker i samhällskunskap.....	49
6.5.2.6 Sammanfattning av undersökta läroböcker i samhällskunskap.....	50
6.5.3 SAMMANFATTNING AV RESULTAT AV LÄROBOKSUNDERSÖKNINGEN	51
<u>7 DISKUSSION</u>	53
<u>8 SAMMANFATTNING</u>	62
<u>PRIMÄRLITTERATUR</u>	63
<u>SEKUNDÄRLITTERATUR</u>	65
<u>BILAGA 1</u>	67
<u>BILAGA 2</u>	70
<u>BILAGA 3</u>	76
<u>BILAGA 4</u>	81
<u>BILAGA 5</u>	85

1 Inledning

Vi är intresserade av och vill lära oss mer om interkulturell förståelse i undervisningen. Det är ett synnerligen aktuellt område. Det finns t.o.m. en lärarutbildning på Södertörns högskola med inriktning mot detta ämne. I dagens samhälle och skola finns elever med en mängd olika kulturella bakgrunder. Det är viktigt att vi som lärare aktivt arbetar med att förmedla förståelse mellan elever från dessa olika grupper, och mellan dessa grupper och elever med en svensk bakgrund. Det är en förutsättning för att vårt svenska samhälle ska fungera väl. Det finns naturligtvis olika synsätt även hos elever med svensk bakgrund.

Interkulturell förståelse är ett brett område. Vi inriktade oss därför på USA och fördomar om amerikaner. Det kan tyckas underligt att vi fastnade för USA, ett land som i många avseenden har en kultur snarlik vår egen, istället för att koncentrera oss på ett land med en annorlunda och exotisk kultur. Anledningen till att vi valde just USA, är den tendens i dagens samhälle där vi tycker oss se en ökande fördomsfullhet mot USA och amerikaner. Vi har noterat att människor i vår omgivning allt oftare faller fördomsfulla kommentarer om amerikaner. Dessutom är USA den enda supermakten och påverkar därmed resten av världen och vårt eget land i väldigt hög grad. USA är därför ständigt aktuellt. Vi antog innan vi började med undersökningarna att denna tendens till fördomsfullhet mot amerikaner skulle märkas även hos högstadiel elever, eftersom skolan är en del av samhället. Vi var också medvetna om att eleverna har många förebilder från USA. Vi förmodade ändå att den negativa bilden skulle överväga.

Vi var först inriktade på interkulturell förståelse i engelskundervisning. Detta eftersom vi redan innan hade kommit i kontakt med Ulla Lundgrens avhandling om interkulturell förståelse i just engelskundervisning. Hon menar att engelska har en dominerande roll för svenska barn och ungdomar genom en engelskspråkig ungdomskultur (Lundgren 2002 s.19-21).

Vi var nyfikna på vilken bild läroböckerna ger av USA, och bestämde oss därför för att undersöka detta. Vi hade från början bestämt oss för att undersöka läroböcker i engelska. Vi breddade sedan vår undersökning till att även omfatta läroböcker i samhällskunskap, för att kunna jämföra två olika ämnen med varandra. Vi hade en hypotes om att läroböcker påverkar undervisningen mer på högstadiet än på gymnasiet och vi valde av den orsaken att undersöka

läroböcker för högstadiet. Vi grundar detta antagande på vår egen skoltid. När vi jämför vår högstadie- respektive gymnasietid är vår erfarenhet att läroböcker användes mer på högstadiet. Det var inte förrän på gymnasiet som lärarna regelbundet använde sig av annat material.

Vår inställning till läroböcker innan vi genomförde undersökningen var relativt negativ. Vi har båda läst religionsvetenskap på högskolan i Kristianstad och därifrån fått en negativ bild av läroböckernas innehåll i religion. En av våra lärare menade att läroboksförfattarna inte är experter på de områden de behandlar. Därför finns det mycket fördomar i böckerna. Vi har även från några andra lärare på högskolan, främst under AU terminerna fått en bild av läroböckerna som något som inte bör användas för mycket i undervisningen. Många av våra handledare under våra VFU-perioder säger sig också ha upplevt detta under sin tid på lärarutbildningen. De har sagt till oss att det inte är fult att använda läroböcker men att vi de första åren bör följa läroböckerna mycket för att orka med den första tiden som lärare. Därför är vår inställning till läroböcker lite blandad. Vår religionslärares uttalanden har gjort att vi tvivlar på läroboksförfattarens kunskaper. Om det vore så tycker vi att det är underligt att vi inte har noterat någon stor debatt om läroboksförfattarnas brister.

2 Syfte

Vi är intresserade av interkulturell förståelse i undervisningen och har valt att undersöka läroböcker i engelska och samhällskunskap. Vårt syfte är att se vilken bild dessa böcker ger av USA och amerikaner, och om den bilden präglas av interkulturell förståelse.

3 Frågeställning

Det är viktigt att en lärare kan ge eleverna möjlighet till förståelse för andra kulturer. Ger ett urval läroböcker i engelska och samhällskunskap för högstadiet en bild av USA och amerikaner som är förenlig med intentionen att skolan ska ge möjlighet till interkulturell förståelse och motverka fördomar?

4 Material och Metod

Vi har i vår huvudundersökning undersökt 24 läroböcker varav hälften i engelska och hälften i samhällskunskap. Vi har även för att fördjupa vår förståelse och bredda vår undersökning intervjuat fyra högstadielärare i två olika kommuner. Dessutom har vi lämnat ut korta frågeformulär till en niondeklass i vardera kommunen. Vi valde att inrikta oss på högstadiet eftersom vi tror att läroböckerna används mer frekvent på högstadiet än gymnasiet. Vi har också ringt till barn- och utbildningsnämnden i dessa båda kommuner för att se om en särskild policy om interkulturell förståelse i undervisningen finns.

Vi valde att båda två närvara vid alla fyra intervjuer istället för att dela upp dem för att få så likvärdiga intervjuer som möjligt. Vi hade ambitionen att spela in alla intervjuer. Tyvärr pga. problem med bandspelaren blev endast två stycken inspelade. Frågeformulären gav vi till de engelsklärare vi intervjuat och de delade sedan ut dem till sina klasser under en engelsklektion. Vi hämtade dem sedan några dagar därefter. Vår tanke från början var att båda två skulle läsa alla läroböcker i undersökningen, men eftersom vi fick läsa en hel del av läroböckerna ute på skolorna där vi intervjuat lärarna var det inte realistiskt rent tidsmässigt. Vi fick därför dela upp böckerna mellan oss.

5 Teori

Vi har mycket litteratur av Ulla Lundgren och Per Lundberg i vår teoridel. Det beror på att det var genom Ulla Lundgrens avhandling *Interkulturell förståelse i engelskundervisning – en möjlighet* som vi kom i kontakt med vårt ämne för uppsatsen. Att vi har använt Per Lundbergs bok *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens* mycket beror på att den är intressant och tydlig men framför allt ger den fler konkreta exempel än den övriga litteraturen vi har läst.

5.1 Definitioner

Nedan följer definitioner av ord som är av betydelse i vår uppsats.

5.1.1 Interkulturell förståelse

Lundgren definierar interkulturell förståelse på följande sätt: ”En förmåga att förstå att människor uppfattar världen på olika sätt och att ens eget sätt bara är ett bland många alternativ” (2002, s.13). Ordet interkulturell anger en aktivitet eller process för att utveckla förutsättningar för positiv interaktion mellan alla bärare av olika språk och kulturer (Från A till Ö utan pekpinnar, s.282). Interkulturell förståelse betyder förståelse och tolerans mellan människor som har olika kulturella bakgrunder. Förståelse som inträffar då människor med olika kulturella egenskaper träffar varandra, lever och arbetar med varandra (Konstantinides, s.32)

5.1.2 Interkulturell kompetens

Interkulturell kompetens innebär att man ska använda sin kunskap, motivation och färdighet för att kunna hantera kulturella olikheter på ett rätt och effektivt sätt (Lustig, s.71)

Interkulturell kompetens har sina rötter i människosyn, inlevelse, tolerans och respekt. Den utvecklas i takt med att medvetenheten om olikheter och likheter växer (Bredänge, s.65).

Lundberg skriver att det är samma sak att utveckla interkulturell kompetens eller att utveckla interkulturell förståelse (s.255). Lundgren skriver även hon att interkulturell förståelse är interkulturell kompetens, begreppen är således synonyma. Den senare termen är omöjlig att undvika eftersom den används både inom forskning och i skolpolitiska texter (Lundgren 2002, s.s.33-34). Interkulturell kompetens har också ett berättigande när det gäller interkulturell

förståelse och samarbete. I Sverige förde Språk- och kulturarvsutredningen, SKU (SOU 1983:57) fram termen interkulturell för en process där människor med olika språk och kulturer påverkar varandra. Mångkulturell däremot beskriver ett tillstånd (Lundgren 2002, s.32).

5.1.3 Mångkulturell

Magnusson skriver i sin artikel *Interkulturell förståelse i teori och praktik* att hon har märkt att hennes elever ofta blandar ihop begreppet interkulturell med mångkulturell. Det mångkulturella beskriver t.ex. högtider och traditioner och skapar förståelse. Det mångkulturella tar emellertid inte upp varför dessa högtider eller traditioner ser ut som de gör. Det interkulturella bygger på interaktionsprocesser med ömsesidig kontakt. Interkulturell innebär alltså möten på en mer personlig nivå och syftar till tolerans, att vi ska kunna visa solidaritet även om vi kanske inte alltid når så långt att vi kan förstå varandra (Magnusson). Ett mångkulturellt samhälle är ett samhälle där människor från många olika kulturer lever sida vid sida. Om det ska bli interkulturella möten mellan människor krävs aktiv interaktion mellan enskilda individer. Det räcker inte bara att leva vid sidan av varandra, utan personliga möten måste finnas med (Konstantinides, s.s.33-34).

5.1.4 Interkulturell kommunikation

Interkulturell kommunikation innebär att lära sig att se, tolka och förstå det i människors värderingar och sätt att kommunicera som beror på deras kulturella bakgrund. När man har teoretiska kunskaper om olika kulturer har man bättre förutsättningar att kunna se varför människor från olika kulturer kommunicerar på olika sätt (Lundberg, s.84). Interkulturell kommunikation blir det när stora och viktiga kulturella skillnader skapar olika tolkningar och förväntningar på hur man ska kommunicera. Situationer där individer är som mest olika varandra är interkulturella, men de situationer där individerna är lika varandra är inte interkulturella situationer (Lustig, s.51). Det handlar om interkulturell kommunikation i de situationer där de som kommunicerar har vuxit upp i skilda språkliga eller kulturella miljöer, t.ex. skillnader av typen svensk uppvuxen i Sverige och grek uppvuxen bland greker eller same uppvuxen bland same. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att det är omöjligt att ange någon absolut gräns mellan interkulturell kommunikation och annan kommunikation (Lundberg, s.32)

5.1.5 Kultur

Doktorand Anna Thyberg tar upp definitionen av kultur i sin artikel *Vad har värdegrundsfrågor med engelskundervisning att göra?* Definitionen av kultur är komplex. Kulturbegreppet kan vara mycket vitt eller väldigt snävt, i dess sociologiska mening hänger identitet, tolkning, representativitet och makt nära samman med kultur. Därför får kulturen konsekvenser för hur mänskliga relationer konstrueras, främst i avgränsningar mellan vi och dem. En viktig aspekt av kulturfenomenet är alltså att i förhållande till den egna normen ses allt annat som avvikande. Kulturer omskapas hela tiden för att anpassa sig efter nya situationer, kultur är alltså inte något statiskt (Thyberg). Lundgren skriver också att kulturbegreppet är mångtydigt och svårfångat. När ett uttryck är diffust betyder det inte att det inte finns en given innebörd i den språkliga termen. Varje individs strävan bör vara att inför sig själv försöka klargöra den innebörd just han eller hon lägger i ett begrepp. Samtidigt måste man försöka bli medveten om alternativa tolkningar av detsamma (Lundgren 2002, s.s.28-29). Begreppet kultur har i språkkursplanerna en mycket vid betydelse. I kultur ingår kulturtraditioner, värderingar och centrala begrepp i de delar av världen där språket talas, samt informella regler för kommunikation och språkanvändning (Lundgren 2002, s.s.23-24).

5.1.6 Etnocentrism

Lorentz skriver i sin uppsats *En utbildning för internationell förståelse: en studie om de nya läroplanerna Lpo94 och Lpf94 utifrån ett interkulturellt perspektiv*, att Bringeus definierar etnocentrism som en bedömning av andra folk eller grupper utifrån den egna gruppens värderingar. Det är helt naturligt att vara etnocentrisk i sina bedömningar och värderingar av sig själv och andra. Motsatsen kallas kulturrelativism (s.5). Etnocentrism innebär att man betraktar hela världen ur sitt eget folks perspektiv. Det kan yttra sig så att man gör sin egen kultur till måttstock för att mäta värdet på andra kulturer. Vi är alltid mer eller mindre bundna till den kultur vi tillhör, inte minst genom språket, och ingen kan inta en ståndpunkt som är helt neutral i förhållande till alla kulturfaktorer (Hedin i Lahdenperä et al, s.32).

5.2 Framväxten av interkulturell kommunikation

Enligt Lundberg har inrikespolitiska och utrikespolitiska erfarenheter troligen haft en avgörande roll för hur ämnet interkulturell kommunikation kom att etableras i USA. Många u-länder fick t.ex. efter andra världskriget mycket ekonomisk hjälp från USA. Flera av dessa länder handlade trots detta nästan fientligt mot USA i olika internationella sammanhang.

Även bland breda folklager i många länder visade sig en tydlig misstänksamhet eller fientlighet gentemot USA. I USA förekom under 60- och 70-talet omfattande uppror från svarta, indianer och mexikaner mot den vita majoritetskulturen. På USA:s ”bakgård” Kuba, genomfördes 1959 en revolution. Ledare var en USA-utbildad jurist, Fidel Castro. Troligen kom dessa negativa erfarenheter för den politiska ledningen i USA att bidra till att intresset för området interkulturell kommunikation och träning kraftigt växte i början av 70-talet (Lundberg, s.s.28-29). Lundgren skriver att interkulturell kommunikation som vetenskapligt fält har sina praktiska rötter i 1950-talets USA, i fredskårsarbete, diplomati och inte minst handelsförbindelser. Syftet, att utveckla interkulturell kompetens var framför allt nyttoinriktat och instrumentellt. Amerikanerna satsade på interkulturell träning för att få igång ekonomin efter andra världskriget. Idag har begreppet interkulturell kompetens stor genomslagskraft inom alla områden, inte minst som ett medel för makt och kontroll (Lundgren 2002, s.32).

I USA finns en stark prestationsinriktning som ”kulturellt” livsmål kopplat till en stark individualism. I många andra kulturer dominerar en orientering mot samhörighet, där socialt umgänge och lojalitet med den egna gruppen värderas starkt. När två människor med dessa två helt olika livsmål integreras är båda ofta inte särskilt medvetna om de negativa effekter olikheterna kan ha på kommunikationen. Det är vanligt att människor har svårigheter att se det relativa och det kan också vara svårt att förklara sina kulturellt inlärdade livsmål (Lundberg, s.46).

Syftet med interkulturell träning brukar sägas vara att utveckla en kulturell medvetenhet samt att öka förståelsen för kulturens inverkan på beteende och kommunikation. Dessutom att förbättra kommunikativa färdigheter som är viktiga vid interkulturella kontakter och öka medvetenheten om den egna personens inflytande på andra. Det är ovanligt att målsättningen anges så tydligt som i Europarådets projekt om undervisning av lärare för interkulturell undervisning (Lundberg, s.71). I varje miljö som finns i ditt liv på arbetet, i skolan, bland vänner och familjen är interkulturell förståelse mycket viktig. Det är inte längre möjligt att ta för givet att t.ex. kunder, affärspartners och medarbetare kommer att ha liknande (kulturell) syn på vad som är viktigt och lämpligt. Mångfald när det gäller språk, kultur och influenser inom skolväsendet har blivit allt mer framträdande (Lustig, s.s.19-21). Det finns etiska och moraliska skäl för att elever ska utveckla interkulturell förståelse men också instrumentella skäl. Det sker en ökad internationalisering, samhället förändras snabbare än förut och många

människor med invandrarbakgrund kommer hit. Även informationsteknologins utveckling har bidragit till internationaliseringen (Lundgren 2002, s.212).

5.3 Interkulturell kommunikation

Tvärkulturell kommunikation berör kommunikation mellan människor från olika etniska, kulturella eller nationella grupper. Det är en översättning från engelskans cross-cultural, vilken innebär detsamma som interkulturell kommunikation. I den engelskspråkiga litteraturen tycks man gå allt mer från uttrycket ”cross-cultural communication” för att istället använda termen ”intercultural communication”. Tvärkulturell kommunikation rör sig enligt Lundberg mer om en jämförelse mellan två olika sätt att kommunicera. Vissa författare vill sätta likhetstecken mellan tvärkulturell och interkulturell kommunikation medan andra ser begreppen som vitt skilda (Lundberg, s.38). Syftet med interkulturell och tvärkulturell kommunikation brukar anges vara detsamma, alltså att utveckla kulturell medvetenhet och ökad förståelse för hur kulturen påverkar beteende och kommunikation. Dessutom syftar den till att förbättra kommunikativa färdigheter, samt att öka medvetenheten om den egna personens inflytande på andra (Lundberg, s.71). Det måste hos individen finnas en vilja att utforska olika kulturella erfarenheter utan fördomar. Man måste skapa sig en förmåga att uppföra sig på ett rätt och effektivt sätt med människor från olika kulturer utan att använda sig av fördomar eller stereotypa antaganden (Lustig, s.171).

Lundberg tar upp att flera forskare och utbildare inom området interkulturell kommunikation har uppmärksammat begreppet empati. Några författare menar att förmågan att visa empati är närmast avgörande för framgångsrik interkulturell kommunikation. Lundberg skriver vidare att Howell (1979) är kritisk mot detta. Howell menar att empati över kulturgränserna är svår, eftersom den egna kulturen utgör utgångspunkten även för empati. De kunskaper en människa har begränsar och strukturerar hennes empatireaktioner. Detta innebär att två saker kan hända. Det första är att en person är inkapabel att uppleva empati inför vissa känslotillstånd men samma person kan känna stark empati vid andra känslotillstånd. Det andra som kan ske är att två personer kan få starka men helt olika empatireaktioner på samma stimulus (Lundberg, s.46).

Lundberg tar upp att Gudykunst, Wiseman och Hammer (1977) menar att de människor som lyckas med att kommunicera interkulturellt använder sig av ett speciellt perspektiv. (1) De är

öppna för nya idéer och erfarenheter. (2) De är empatiska gentemot människor från andra kulturer. (3) De kan lättare se skillnader och likheter mellan den andra kulturen och sin egen. (4) De tenderar att beskriva beteenden de inte förstår snarare än att värdera okända beteenden som orimliga eller meningslösa. (5) De är relativt skarpsinniga och observerar på ett icke fördömande sätt både sina egna och andras beteenden. (6) De är bättre på att etablera meningsfulla relationer med människor från andra kulturer. (7) De är mindre etnocentriska (Lundberg, s.s.60-62). Författare och forskare har uppmärksammat en del områden som är särskilt viktiga vid träning för interkulturell kommunikation. Det gäller t.ex. icke-verbal kommunikation, människans värdeorientering, rollförväntningar och kognitiv stil. Ruben med flera (1979) och Sue och Sue (1977) har alla gjort undersökningar som pekar på våra värderingars centrala roll vid interkulturell kommunikation (Lundberg, s.74).

Det finns många paradoxer och motstridiga uppfattningar inom området interkulturell kommunikation. Många författare i USA menar att det är först under de senaste 10-15 åren som interkulturell kommunikation behandlas i litteraturen. Andra författare kan peka på att redan Buddha ca 500 f. Kr använde sig av interkulturell kommunikation, när han predikade på prakrit, folkets språk, i stället för sanskrit som eliten talade (Sitaram, 1978). De flesta författare är dock överens om att det är först under de senare 30 åren som man kan hävda att det funnits någon litteratur om interkulturell kommunikation. Givetvis fanns det även tidigare forskare och författare som berörde interkulturell kommunikation indirekt genom att beskriva språkliga och interkulturella skillnader (Lundberg, s.28).

5.4 Interkulturell förståelse i styrdokument

Europarådet rekommenderade i början av 1980-talet sina medlemsstater att införa ett interkulturellt synsätt i undervisningen. Sverige gjorde genom ett riksdagsbeslut 1985 denna rekommendation till lag (Lundgren 2002, s.22). Termen ”interkulturellt synsätt i undervisningen” infördes av riksdagen. Begreppet avser ett sätt att förhålla sig till varandra i skolan. I skolan finns elever som talar många olika språk och har olika kulturella bakgrunder detta ställer krav. Skolan ska lära eleverna att visa tolerans mot människor med ett annorlunda synsätt än deras eget. Interkulturellt perspektiv syftar till att åstadkomma positiva attitydförändringar och motverka negativa attityder och fördomar inte bara hos majoritetsbefolkningen utan också hos olika etniska grupper (Från A till Ö utan pekpinar, s.282).

Lorentz skriver att i SOU 1983: 57 står följande att läsa: ”För att uppnå de bästa pedagogiska resultaten i en mångkulturell skola har det från statligt håll framhållits att en interkulturell undervisning eller ett interkulturellt synsätt i undervisningen skulle vara en lämplig grund för att åstadkomma en mångkulturell skola” (Lorentz, s.3) Lundgren skriver att i konsekvens med Europarådets rekommendationer blev Sverige det första medlemsland som tog ett riksdagsbeslut 1985 om att all undervisning på alla stadier, för alla elever och i alla ämnen ska präglas av ett interkulturellt synsätt. Än idag fokuseras dock undervisning om kulturmöten i svenska skolan ofta på relationer mellan invandrare och svenskar och koncentreras till ämnet samhällskunskap. Den vidare innebörden av riksdagsbeslutet 1985, d.v.s. att ett interkulturellt synsätt är en angelägenhet för alla stadier, alla ämnen och alla elever oavsett ursprung, kommer ofta i skymundan (Lundgren 2001, s.s.75-76). Den svenska skolan har varit en skola i en enhetlig och enspråkig nationalstat, den har därför präglats av monokulturellt tänkande. Den svenska skolan måste förändras till en mångkulturell skola med ett interkulturellt synsätt i undervisningen (Lorentz, s.3).

Lundgren citerar Lpo94 s.5 och Lpf94s.23 ”det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i kulturell mångfald. Medvetenheten om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och en kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där (Lundgren 2001, s.77). De internationella fördrag och konventioner som Sverige har åtagit sig att arbeta för kompletterar och förtydligar de värderingar läroplanen har som grund för uppställda mål. Dessa internationella texter grundar sig på FN:s deklaration om mänskliga rättigheter (Lundgren 2001, s.73).

Skolans läroplaner visar att det är nödvändigt att skolan inriktar sin verksamhet på att hjälpa eleverna att utveckla interkulturell förståelse. Skolans mångkulturellitet måste ses som en tillgång. Målsättningen för undervisningen i interkulturell förståelse är att det ska vara ett naturligt inslag i skolans verksamhet (Konstantinides, s.7).

Lundgren påpekar att det finns två ord som används med anknytning till skolans internationalisering: internationell och interkulturell. Dessa överlappar varandra delvis men

används ofta inte synonymt. Genom inflytande av ett ekonomiskt resonemang slår ”internationell” ut interkulturell i skolpolitiska texter. Språket styr våra föreställningar i mycket hög grad. När interkulturellt synsätt döps om till internationellt perspektiv ger det nya konnotationer. Nya benämningar skapar nya föreställningar. Detta skapar en konflikt mellan läroplanens generella perspektivtänkande, ett övergripande internationellt perspektiv och kursplanens ämnesspecifika deltänkande, interkulturell förståelse är ett moment i språkundervisningen (Lundgren 2002, s.99).

Läroplaner och kursplaner ger exempel på skolans institutionella språk. Skolans institutionella språk är inte praktikernas. Politiker, skolledare, forskare och läroplansförfattare formulerar mål för en verksamhet som de inte själva praktiskt ska genomföra. Den lokala planen ska vara länken till verkligheten, en konkretisering som formuleras av lärarna på en specifik skola. Den lokala planen ska utgå från deras lokala situation (Lundgren 2002, s.242).

5.4.1 Läroplaner i engelska och samhällskunskap

Skola för bildning (SOU 1992:94) och Lpo94 inbjuder enligt Lundgren mer till en alternativ tolkning av den interkulturella dimensionen i språkundervisning än vad kursplanen gör. Hon anser att det finns en bristande överensstämmelse mellan å ena sidan Lpo94 och å andra sidan båda kursplanerna i engelska, 1996 och 2000. Dessutom sker en förskjutning inom kursplanetexten. Interkulturell förståelse reduceras till ett uppnåendemål för år 9. Interkulturell förståelse blir att ”kunskaper om levnadssätt och samhällsförhållanden i målspråksländerna och medvetenhet om skillnader och likheter i förhållanden till det egna landet skall också vägas in i bedömningen” (Lundgren 2002, s.s.100-101).

Ämnestänkandet i kursplanen står mot en helhetssyn på elevens hela interkulturella utbildning. Genom ett detaljerat system av uppnåendemål, vilka i praktiken är betygskriterier för nivån Godkänd, splittrar dessa också helhetssynen på ämnet. Läroplanen förespråkar ämnesintegration och övergripande värdegrundsperspektiv, men ger inga exempel på konkreta öppningar mellan språkämnen och andra ämnen. För interkulturell förståelse krävs en generell förmåga till analys, d.v.s. att kunna reflektera och göra jämförelser med egna förhållanden och erfarenheter. Har eleven utvecklat en sådan förmåga har han/hon ett potentiellt redskap för varje framtida kulturmöte (Lundgren:2002, s.s.210-211).

Begreppet interkulturell används inte i kursplanen för samhällskunskap, däremot används ordet internationell. Kursplanen tar upp att eleverna ska kunna ta ställning i frågor som uppkommer i ett samhälle präglad av kulturell mångfald. Samhällskunskap ska bidra till att eleverna får en förmåga att förstå, leva sig in i andras värderingar och kunna ta avstånd från och motverka förtryck och rasism (Skolverket 2000, kursplan för samhällskunskap).

Eftersom den interkulturella dimensionen i språkundervisningen i svensk skola inte bygger på någon uttalad teoretisk grund, blir frågor om bedömning och utvärdering komplexa. En nyhet i kursplan 2000 är att interkulturell förståelse ska bedömas. Även kunskaper om levnadssätt och samhällsförhållanden i engelskspråkiga länder och medvetenhet om likheter i andra kulturer förhållande till den egna ska bedömas. Texten om bedömning definierar interkulturell förståelse som tidigare kulturkunskap. Eftersom centrala betygskriterier för interkulturell förståelse saknas finns det emellertid en risk att interkulturell förståelse får en perifer roll i praktiken (Lundgren 2002, s.232).

I kursplan 2000 införs som nyhet att interkulturell förståelse och interkulturell kompetens ska ses i perspektivet kontinuitet och progression. Målet för år 5 efterfrågar enbart faktakunskaper, medan målet för år 9 dessutom kräver jämförelser med egna kulturella erfarenheter. Enbart förmågan att kunna jämföra innebär inte att eleven utvecklar interkulturell förståelse (Lundgren 2002, s.s.232-233). När det gäller samhällskunskap är ett mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret att ”kunna reflektera över människors villkor och hur dessa skiftar utifrån... kulturell bakgrund”. Eleven ska dessutom ha kunskaper om internationella förhållanden och kunna diskutera relationer och samarbete i ett globalt perspektiv. Mål att sträva mot i samhällskunskap är bland annat följande: Eleverna ”...utvecklar kunskap om och förståelse för ett samhälle med etnisk och kulturell mångfald och betydelsen av detta för mellanmänniskliga relationer”. Dessutom ska eleven utveckla ”kunskaper om förhållanden i andra länder och därmed förmågan att reflektera över internationella relationer och internationellt samarbete” Den betonar att kunskaper om nationella minoriteter och invandringens roll i samhället är viktigt. ”Samhällskunskapsämnet behandlar frågor som rör rättvis fördelning och ett hållbart samhälle och ger därmed kunskaper om de globala sammanhangen. På så sätt belyses hur internationell förståelse och samverkan kan bidra till att lösa världsomspännande problem”. (Skolverket 2000, kursplan för samhällskunskap).

Kursplanen i engelska undviker att problematisera kulturbegreppet och därmed kan konsekvensen bli att lärare, elever, läroboksförfattare m.fl.oreflekterat tar det för givet. Målet blir därmed traditionell kulturkunskap och/eller realiaundervisning som sätter produktkunskaper framför en personlighetsutvecklande process (Lundgren 2002, s.221).

En kursplan ska omsättas i pedagogisk praktik. Ämnesdidaktisk diskussion och utvecklingsarbete om ett interkulturellt perspektiv på undervisning i främmande språk finns dock än så länge i liten utsträckning redovisat och diskuterat nationellt (Lundgren:2002, s.24). Demokratifostran, kritisk analys, mänskliga rättigheter, konfliktlösning och identitetsutveckling ryms i övergripande internationella och nationella styrtexter för undervisning. Samtliga nyss nämnda nyckelbegrepp ingår i en utbildning tvärs över ämnesgränserna, vilken inte i första hand inriktar sig på färdigheter. Utan de affektiva och empatiska kvaliteterna av förståelse som leder till utveckling av personligheten mot den ”goda” medborgaren får språkundervisning inte en interkulturell dimension (Lundgren:2002, s.34).

Interkulturell förståelse infördes av Lpo94 för samtliga främmande språk och är enligt grundskolans kursplaner syftet med kulturstudier. Kursplanerna i språk 2000 har infört begreppet interkulturell kompetens under inverkan av Europarådets språkprogram som under 1990-talet givit riktlinjer och påverkat alla språkkursplaner i Europa. Kommentarer till kursplaner och betygskriterier för språk inför termen interkulturell kommunikativ kompetens. För att eleven ska kunna utveckla interkulturell kommunikativ kompetens behöver samtidigt medvetenheten om den egna kulturella bakgrunden utvecklas. Interkulturell kommunikativ kompetens är på väg in i svenska kursplaner, men benämningen finns inte i kursplanen, bara i dess kommentar (Lundgren:2002, s.s.23-24)

5.5 Interkulturell förståelse i undervisning

Det mångkulturella och socialt rörliga samhället har de senaste decennierna förändrat förutsättningarna för den svenska skolans verksamhet. Det innebär bland annat att tidigare relativt homogena elevgrupper med lika värderingar, genom skolreformer och folkomflyttningar har ersatts av en social och etnisk mångfald i ”en skola för alla”. Elevers referensramar är olika och förändras snabbt under inflytande av en växande påverkan av media (Lundgren:2002, s.27).

Innebörden av begreppen interkulturell förståelse och interkulturell kompetens ingår som delar av sin kontext, t.ex. lärarens, elevens och lärobokförfattarens förförståelse och grundantaganden. Flera tolkningar existerar sida vid sida och leder i sin tur till olika handling i pedagogisk praktik (Lundgren:2002, s.231) Interkulturell förståelse är en attitydinställning till det annorlunda, en etisk och humanistisk inställning. Ett innehåll som alla elever har rätt att få utveckla oavsett mognad, språklig nivå och skolämne. Det är också stadgat i lag. Det är en fråga om jämlikhet i en skola för alla att alla elever får den möjligheten (Lundgren:2002, s.203).

Interkulturell undervisning är en process där människor med olika språk och kulturer påverkar varandra. Ett interkulturellt synsätt och arbetssätt i undervisningen skapar förutsättningar för ömsesidig respekt och förståelse i klassen, skolan och närsamhället. Den interkulturella undervisningen bidrar till en process för samhörighet mellan grupper inom det mångkulturella svenska samhället (Från A till Ö utan pekpinna, s.282). Syftet med interkulturell förståelse i undervisningen är att ge eleverna kunskap om de kulturella likheter och skillnader som finns mellan olika länder och människor (Konstantinides, s.39). Interkulturell undervisning är inte något eget ämne, det är ämnesintegrerad kulturell undervisning (Lorentz, s.7). Det är viktigt att ge undervisningen i olika ämnen interkulturella aspekter. Det gäller kommunikationsämnen som svenska och moderna språk, men även olika samhällsorienterade ämnen borde behandla ämnesområdet (Lundberg, s.94). Det finns inte något speciellt ämne i skolan där läraren bedriver undervisning i interkulturell förståelse eller kulturkunskap. I dagens skola finns ett behov av att eleverna lär sig att det finns många olika sätt att möta världen på. Människor som kommer från andra kulturer är inte sämre bara annorlunda (Konstantinides, s.119).

Anledningen till att vi behöver interkulturell kommunikation är enligt Johansson att det ofta påpekas att elever med annan kulturell bakgrund än den dominerande i landet behöver interkulturell undervisning för att kunna lära sig att fungera i den nya kulturen. Det är emellertid ännu viktigare för majoriteten av eleverna. Många elever från minoritetsgrupper får förr eller senare erfarenheter vilka ger dem chansen att förstå åtminstone några aspekter av olika sätt att leva. Majoriteten av eleverna riskerar emellertid att gå miste om sådana erfarenheter (Batelaan, s.28).

Undervisning i interkulturell förståelse måste ha flera komponenter. Till exempel studier av den egna kulturen, studier av kulturella likheter och skillnader, förklaring av symbolernas betydelse, avdramatiseringen av kulturella möten, hjälp med att få kontakt och diskutera med människor från andra kulturer och förklaringar av vad olika begrepp betyder. Eleverna måste förstå att man studerar kulturella skillnader för att förstå människor som kommer från andra länder, inte för att förändra sin egen kultur. Genom att behandla interkulturella frågor i undervisningen på ett positivt och fördomsfritt sätt kan läraren ge eleverna verktyg att själva hantera dessa frågor. Målet är att ge eleverna beredskap för att förstå andra kulturella yttringar än de de är vana vid (Konstantinides, s.s.119-121).

Diskussioner om fördomar, diskriminering och rasism kan leda till bättre förståelse av den personliga dynamiken som uppstår när enskilda individer försöker fastställa ömsesidiga och respektfulla förhållanden. Men dessa diskussioner kan lika lätt leda till större splittring och hotfullhet mellan människor. Det är svårt att bemöta problem med fördomar och diskriminering på ett sätt som är både rätt och effektivt (Lustig, s.172). I undervisningen om främmande kulturer ska läraren inte ha som mål att utplåna etnocentrismen. Det är omöjligt att uttrycka sig på ett språk utan någon kulturell förankring. Det skulle bli ett slags värderingsneutralt formelspråk. Sådana språk kanske kan användas för tekniska beskrivningar men inte i en debatt om värderingar. När det gäller sådana frågor måste vi använda ett språk av kött och blod. Då är också språket färgat av etnocentrism. Etnocentrismen ska inte skuldbeläggas. Vi är en del av en kultur och vi kan inte frigöra oss från den. Det brukar sägas att den som med stolthet känner sig hemma i en viss kultur, också kan acceptera andras avvikande kulturmönster (Hedin i Lahdenperä et al, s.s.33-34).

Läraren måste gå igenom två steg för att införliva interkulturell förståelse i undervisningen. Det första steget är att genomföra interkulturella möten, med till exempel individer eller organisationer från andra kulturer. Detta medför en medvetenhet om att det finns skillnader och olika sätt att se på livet. Det räcker inte att enbart läsa böcker om kulturella skillnader, utan interkulturella möten är mycket viktiga. Det andra steget innebär att det inte räcker med att bara kommunicera, lyssna och tala. För en meningsfull interaktion krävs kunskaper i språk, kultur och medvetenhet om de kulturella variationer som förekommer när människor med olika etniska bakgrunder träffas. När dessa krav är uppfyllda blir det möjligt att uppnå interkulturell förståelse i klassrummet. Det är viktigt att försöka förstå sina egna kulturella beteenden, för att förstå människor som kommer från andra länder. Förståelsen av den egna

kulturen är utgångspunkten vid kommunikationen och förståelsen av en annan människa med olikartad kulturell bakgrund (Konstantinides, s.s.34-35).

En ytlig undervisning om kulturella olikheter kan förstärka fördomar istället för att underlätta kulturmöten. Det är nödvändigt att diskutera metoder och innehåll i undervisningen, interkulturell kommunikation i förhållande till målgrupp och typ av kompetens. En viktig utgångspunkt för planeringen av undervisningen i interkulturell kommunikation är vilka mål som bör uppnås. Det finns fem stycken enligt Lundberg. Det första målet handlar om teoretisk förståelse, en systematiserad kunskap om interkulturell kommunikation som bör uppnås. Det underlättar för eleverna att strukturera, tolka och förstå olika former av interkulturella erfarenheter och observationer. Det andra målet behandlar förmågan att uppmärksamma kulturella uttryckssätt. Det är en förmåga att se, upptäcka och förstå kulturella uttryckssätt i vardagliga situationer och beteenden. Det tredje målet innefattar en förmåga till ett självreflekterande betraktelsesätt. Detta innebär att till en viss del förstå sig själv, sin kultur och det ömsesidiga beroendet däremellan. Det fjärde målet berör färdigheter baserade på erfarenheter och känslomässiga upplevelser. Vilket betyder att det är viktigt att undervisningen ger möjligheter att uppleva interkulturell kommunikation och de påfrestningar det normalt innebär. Det sista målet innebär att behärska viktiga färdigheter. Det kan exempelvis gälla en läkare som ska arbeta i en viss kultur och därför behöver yrkesfärdigheter. Det kan t.ex. röra synen på relationer mellan sjukdomars orsak, symptom och behandling i den aktuella kulturen. Denna typ av kunskap måste hämtas från andra discipliner (Lundberg, s.s.80-81).

Förståelse för det som är annorlunda innebär inte att allt ska accepteras och eller ursäktas. Det måste betyda att tankar, trosföreställningar och traditioner sätts in i ett sammanhang som gör dem begripliga. Det finns inget neutralt synsätt, allting betraktas ur någon synvinkel. I en kultur kan en vinkel vara så dominerande att den inte uppfattas. Det självklara är alltid omedvetet och blir inte medvetet förrän det ställs mot något annat, något som skapar en kontrast. Kontrasterna är all kunskaps förutsättning. I en homogen kultur med likartade värderingar i grundläggande frågor är det lätt att leva omedveten om sina värderingar (Hedin i Lahdenperä et al, s.s.28-31). Om kulturrelativismen, motsatsen till etnocentrismen, handlar om att uttrycka de rätta åsikterna, så innebär inte ett interkulturellt synsätt automatiskt att man tillämpar en kulturrelativistisk åsikt. Ett interkulturellt synsätt utgår hela tiden från fler än ett kulturperspektiv. Det bästa interkulturella perspektivet skulle kunna vara summan av de

samlade olika etnocentriska perspektiven. Även i det bästa interkulturella perspektivet måste det finnas utrymme för olika bedömningar och värderingar när det gäller t.ex. moral och etik. Ordet ”inter” i interkulturell anger även en handling, en interaktion mellan kulturer (Lorentz, s.5).

Individens sätt att uppfatta världen och agera i den har ett intimt samband med de omgivande sociala och kulturella mönstren. De sätt att tala, lösa och definiera problem på vi möter i vår omvärld, tar vi över och använder oss av. Kulturella föreställningar och redskap förs vidare genom kommunikation. Kommunikation är också länken mellan kulturen och människornas tänkande. Vi *re*-presenterar världen för oss själva och för andra med samma redskap, kommunikationen har en utsida vänd mot andra och en insida vänd mot oss själva och vårt eget tänkande (Säljö, s.105). En del nutida sociologer hävdar att varje människa lever i ett kognitivt universum. Alla människor har sin tankevärld och den bestämmer hur hon kommer att uppfatta omgivningen. Vi fostras in i den och uppfostran betraktas som framgångsrik om den nya generationen tar över de grundläggande uppfattningar som den äldre omfattar. Detta kognitiva universum förmedlas på ett medvetet och ett omedvetet sätt. Omedvetet sker det främst genom språket. Språket återspeglar olika värderingar i en kultur (Hedin i Lahdenperä et al, s.33). För att förstå hur stor del av vårt vardagliga beteende som är kulturellt inlärt måste vi problematisera även ”triviala” beteendemönster. Man kan t.ex. fråga sig varför de flesta svenskar helst sätter sig på ett helt tomt säte på en buss och inte bredvid en medresenär. I ett flertal andra länder kan det typiska beteendet vara det motsatta. Vilka kulturella värderingar kan ligga bakom dessa skilda beteenden (Lundberg, s.86)? Den interkulturella förståelsen lyckas endast om de negativa och positiva förutfattade meningar människor har inom sig tas bort. Personer med andra kulturella bakgrunder är varken sämre eller bättre (Konstantinides, s.36).

Den som undervisar om främmande kulturer måste framhäva sambandet mellan kultur och identitet för att eliminera vissa missuppfattningar. Varje människa söker sin plats i tillvaron. Hon vill se sig själv som en självständig individ med vissa drag som kan identifiera just henne bland världens miljarder. De drag som gör henne unik behöver dock inte i själva verket vara unika. I identiteten ingår vissa drag som förenar henne med andra. Sedan kan hon inom denna grupp avteckna sig genom personliga kännetecken. Den som undervisar om en främmande kultur kan inte nog framhäva de olika delarnas funktion som identitetsskapande (Hedin i Lahdenperä et al, s.s.41-44).

Hedin hävdar att det finns en stark lockelse i det exotiska och annorlunda. När man ska undervisa om en främmande kultur vill man att avståndet till den främmande kulturen ska minska. Överexotiseringen innebär motsatsen, den leder till en tittskåpsrelation.

Tittskåpsundervisning är enkelriktad. Ett subjekt betraktar ett objekt för att roas och fångas av dess underliga beteende. Har läraren som mål att öka förståelse för andra kulturer krävs det mer, en dubbelriktad kunskap. Den som studerar en annan kultur måste också få nya kunskaper om sig själv och på grundval av dessa kunna ompröva sin attityd. Intresset för det annorlunda får inte försummas som motivation och hjälpmedel i undervisningen. Det kan vara utgångspunkt eller inledning, men det får inte stanna där. Då kan resultatet bli ett större avstånd till den beskrivna kulturen. Läraren ska försöka föra eleven fram till verklig förståelse. Eleverna ska lämna sin iakttagande position och ta del av den andra kulturen, delta i ett kulturutbyte mellan jämlika parter. Endast kunskap om främmande kulturer skapar inte automatiskt större förståelse (Hedin i Lahdenperä et al, s.s.25-26). Det räcker inte med att läraren pratar om interkulturell förståelse. Eleverna måste få uppleva kulturmötet, reflektera över sina upplevelser och sedan få tala om dem. De måste få höra andra berätta om sina upplevelser och ställa sina egna uppfattningar mot andras uppfattningar (Lundgren 2002, s.203).

Det går att urskilja flera aspekter av interkulturell undervisning generellt i skolan, de kan ses som ett komplement till varandra. För det första kan läraren undervisa om kulturmöten, tolerans och respekt. Den andra aspekten är undervisning om mänskliga rättigheter och demokrati. Det är alltså undervisning i vissa ämnen, men också ett förhållningssätt och sätt att organisera skolans arbete (Lundgren 2002, s.18). Om eleverna ska få möjlighet att ompröva sina attityder måste de vara öppna för annorlunda idéer. Helst ska de inte alltför tydligt se att undervisningens avsikt är att påverka. Detta för att de inte ska försvara sina omedvetna och etnocentriska värderingar istället för att få möjlighet till att införliva kunskap som utvecklar deras förmåga till förståelse. När det gäller de överordnade mål som skolan enligt läroplanen ska förverkliga, som jämlikhet, demokrati och respekt för människovärdet, ska läraren inte behöva tala om vad han eller hon har för attitydmål för sin undervisning. Svenska folket har genom sina folkvalda ombud bestämt att skolan ska verka för dessa mål (Hedin i Lahdenperä et al, s.27).

Filmer är ett sätt att träna sig på att uppmärksamma kulturellt betingade beteenden. Filmerna går systematiskt igenom och analyseras, särskilt de scener som innehåller personer som kommunicerar. Litteratur från olika delar av världen är också ett utmärkt studieobjekt. Givetvis bör det vara författare som inte är alltför påverkade av den anglosaxiska kulturtraditionen. Böcker som direkt eller indirekt berör kulturmötesfrågor kan vara mycket lärorika. Det kan vara en svensk författare som skildrar en annan kultur, eller en invandrare som beskriver mötet mellan sin egen kultur och den svenska. Även bilder och konstverk kan utnyttjas för att lära sig upptäcka den kulturella dimensionen i vardagen. Vilka kulturella antaganden finns dolda i teckningar? Vilka bilder vill vanligtvis en turkisk familj hänga upp i hemmet och vad föredrar en svensk familj? Teater och musik kan studeras på liknande sätt. Vad uttrycker musik från olika kulturer? Vilka teman dominerar i pjäser från skilda kulturer (Lundberg, s.s.84-86)?

En av de elementära förutsättningarna för en adekvat lärarutbildning och personalutveckling när det gäller interkulturell utbildning är att den ska vara relevant, vederhäftig och tillhandahålla färsk kunskap om det som rör ämnesområden som invandrare, ursprungsbefolkning och minoritetsgrupper. Både när det gäller deras kultur och levnadsförhållanden i Sverige och i deras ursprungsland (Batelaan, s.42). Det internationella perspektivet på all skolans verksamhet fokuserar på ämnenas olika möjligheter att förverkliga detta, och att utveckla varje ämnes interkulturella dimension (Lundgren:2002, s.23).

5.5.1 Interkulturell förståelse i språkundervisning

Lundgren betonar i sin avhandling just språkundervisningens roll i den interkulturella förståelsen. Förutom den tyngd engelska har i skolundervisningen som ett kärnämne, spelar engelska språket en dominerande roll för svenska barn och ungdomar genom engelskspråkig ungdomskultur, IT, film, TV, populärkultur, sport, importerade varor, reklam etc. Engelska intar eller är på väg att inta en ställning näst intill ett andra språk (Lundgren:2002, s.19)

Lundgren menar att engelskämnet kan vara en god utgångspunkt för att utveckla interkulturell förståelse i skolan genom sitt internationella perspektiv. Engelska språket har hög status och engelska och engelskundervisning är inte belagd med den laddning som invandrarfrågor har i Sverige. Hon vill också betona det kulturella mötet både inom nationer såväl som mellan grupper i olika nationer. Det är också möjligt att hävda att det interkulturella perspektivet

behövs eftersom barn är nyfikna och vill begripa världen. Detta behov ska tillfredsställas i skolarbetet i alla ämnen och i samverkan dem emellan. Att lära sig främmande språk innebär bland annat att komma i kontakt med andra sätt att se på tillvaron och skapa mening. Detta ger nya perspektiv på det egna språket och kulturen. Det som betraktas som naturligt och självklart för en själv, är något främmande för en annan (Lundgren:2002, s.s.20-21).

Påbyggnadsundervisning har vanligtvis tagit för givet att undervisning om språk och undervisning om kultur måste vara tydligt länkade. Språket ska öppna upp för kulturen. När språket väl är inlärt blir språket i sig mindre viktigt eftersom den lärandes ansträngningar nu fokuseras på kulturens konstnärliga, filosofiska, historiska och vetenskapliga försök som inneslutits och bevarats i dess stora verk. Orsaken till frustrationen vid språkinläring och misslyckande när det gäller kommunikation över kulturgränserna ses allt mer som kulturella än lingvistiska. Om framgångsrika resonemang över kulturgränserna ska vara utgångspunkten vid språkinläring behövs mycket mer innehållsrika och mångsidiga idéer om språk, kultur och språkundervisning (Buttjes, s.17). Lundgren hävdar att gränserna för engelskämnet i Sverige är på väg att ritas om från ett färdighetsämne till en ”personlighetsutvecklande medborgarutbildning” (Lundgren 2002, s.23).

Lundgren skriver att interkulturell förståelse är en insikt, som uppnås genom kontakt med andra som förstår världen på ett annat sätt än jag själv. En interkulturell språkundervisning förutsätter enligt denna uppfattning att den lärande jämför andra synsätt med sitt eget och kritiskt betraktar det till synes självklara. Det innebär också att eleven blir medveten om att kultur är en ständigt fortgående förändringsprocess i vilken han/hon deltar. För att kunna göra jämförelser och dra slutsatser fordras en kritisk förmåga att kunna analysera sina egna och andras utgångspunkter. Utvecklandet av den förmågan ser hon som en central komponent för att utveckla interkulturell förståelse. Kunskapen kallar hon processinriktad därför att vikten läggs vid elevens personliga utveckling och inte vid faktainläring med produkter som resultat. Den frigörande aspekten anser Lundgren ligger i målet att eleven ska bli medveten om sina egna värderingar. Eleven ska lära sig respektera andra och känna ansvar för och delaktighet i världen utanför den egna kretsen. Interkulturell förståelse blir innehållet i språkundervisningen och språket blir ett medel för att nå detta mål (Lundgren 2002, s.35).

Ett centralt begrepp i forskardiskursen är *den interkulturella språkbrukaren*. I jämförelse med en infödd kommer den lärande alltid att framstå som en defekt språkbrukare. Kriteriet

”infödd” säger dessutom ingenting om interkulturell kompetens. God språklig färdighet, tillräckligt standardiserad för att begripas av andra, är ett måste, men inte med *the native speaker* som ideal. För vem är den infödde språkbrukaren i den engelskspråkiga världen idag? Det är inte pedagogiskt försvarbart att sätta upp ett ideal som inte kan uppnås (Lundgren 2002, s.50).

Förmågan att inta den andres perspektiv är centralt för skolans grundläggande värden. Den utbildningsfilosofiska och kunskapsteoretiska grund som finns formulerad i SOU 1992:94 och 1994 års läroplaner ska omsättas i praktiken. Genomförandet är lärarnas sak. Den decentraliserade skolan har fört ner ansvaret på lokal nivå. De praktiska förutsättningarna för detta arbete ges inte. Reformen av detta slag tar tid och kraft för skolans personal. Internationella kontakter och skolutbyten kräver mycket tid och kunskap för att utveckla interkulturell förståelse (Lundgren:2002, s.205). En engelsklärare som idag frågar sig hur lärare och elever kan arbeta för att utveckla interkulturell förståelse, har svårt att hitta teorianknuten metodlitteratur (Lundgren:2002, s.113). Kraven på en kvantitativ utvärdering av elevernas kunskaper styr lärarnas undervisning mot mätbar produktkunskap (Lundgren:2002, s.109).

I arbetslaget kan lärares lokala skolutveckling genom ökad didaktisk medvetenhet på sikt leda till ett breddat tänkande om språkundervisningen mening. Där sker elevens utvecklande av interkulturell förståelse i integration tvärs över ämnesgränserna (Lundgren:2002, s.258) Ämnesdidaktikens anknytning till samhällsvetenskapen ger nya infallsvinklar på språkämnen (Lundgren:2002, s. 262).

5.6 Läroböcker

Läroboken är en viktig del i den dramatiska förändring av informationsutbudet som skedde under mitten och slutet av 1800-talet. Den traditionella pedagogiken var uppbyggd kring det försteg och den kontroll över kunskap som skolan hade. Det som stod i läroböckerna och det som läraren sade var sådant som de flesta människor inte kände till från andra källor. Innehållet hade ett nyhetsvärde och det fanns få rivaler på mediescenen. För flertalet blev läroboken en väg till kontakt med helt nya och annorlunda verkligheter. Läroboken blev på många sätt en utmaning av människors världsbilder och referensramar, den innebar en revolution av deras kommunikativa miljö. Det var i stor utsträckning skolan som stod för

denna utmaning genom sin starka kontroll över informationen. Hittills hade de texter folk i allmänhet läste i huvudsak varit av religiös natur. Dessa texter hade de hört många gånger i kyrkan och de lästes om och om igen. Nu skulle man kunna läsa nya och obekanta texter som dessutom handlade om relativt exotiska fenomen. Det fick till följd att kraven på läsfärdighet dramatiskt höjdes. Läroboken kom därför i sig att betraktas som en av de viktigaste orsakerna till höjningen av de kognitiva och kommunikativa kraven på elever i skolan (Säljö, s.s.219-221).

Objektivitetsbegreppet har i alla tider varit en ledstjärna när det gäller läroboksframställning. Redan 1868 fastslog en statlig kommission att läroboksframställningen skulle vara fullt objektiv, stämma med forskning och ha ett speciellt synsätt (Lorentz, s.6). Juhlin skriver att läromedlen har ägnats lite utrymme i den pedagogiska forskningen under 1980-talet. Det finns få generella studier av senare datum om läromedel och dess användning. De flesta studier är ämnesspecifika (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.s.12-13). De senaste två decennierna har många forskare börjat se det omedvetet etnocentriska i den svenska skolans läroböcker. Lena Olsson har gjort en av de största svenska undersökningarna inom detta ämne, om läroböcker i geografi. Hon såg ett genomgående etnocentriskt perspektiv i böckerna grundat på värderingar och bedömningar. Lorentz citerar Olsson som menar att läroböckerna utgår ”från ett högindustrialiserat samhälle, vit ras, västerländsk civilisation, kristen religion, konstitutionellt styrelseskick samt teknologisk färdighet.”(Lorentz s.6).

Behavioristen Skinner menade att individer upprepar beteenden där de får någon slags belöning eller förstärkning. Kunskaperna om hur förstärkning fungerar användes bland annat genom att man konstruerade läromedel som byggde på systematisk och omedelbar förstärkning av elevens responser. Eleverna fick läsa ett kort stycke (som tjänade som stimulus) och avge ett svar (en respons). Eleven fick sedan omedelbart feedback på sitt svar genom förstärkning och om svaret var fel så uteblev förstärkningen. Uppbyggnaden av dessa läromedel illustrerar på ett konkret sätt flera aspekter av behaviorismens idé om kunskapens natur. Kunskap finns utanför individen och den är färdigförpackad i lämpliga, lätta avgränsbara, enheter. Den byggs upp som en liten mur, från den lilla enheten till den större (Säljö, s.52).

Garefalakis (1994) studie beskriver läroboken som traditionsbärare mellan olika kulturer. Läromedlens roll i skolan är inte enbart att förmedla inlärningsstoff där kunskapsreproduktion

i och av samhället förmedlas. De har även en vidare roll, en interkulturell funktion där traditioner förs vidare med hjälp av läroböckerna (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.s.15-16). Tidigare forskning kan sägas vara entydig i den bemärkelsen att den valda läroboken utgör grunden i undervisningen och därmed anses styra vad som behandlas i klassrummet (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.31).

Lärobokstextens brister är utgångspunkten när kompletterande läromedel används. Det är inte utifrån en kritisk granskning av den valda lärobokens innehåll i förhållande till kursplanen. Även om de intervjuade lärarna i Juhlins studie inte kände igen sig i dessa uppfattningar visade de dock ett relativt oreflekterat förhållningssätt mellan kursplan och lärobok (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.31). Läroboken ersätter ofta läroplanen som styrmedel eftersom lärarna förutsätter att läroboken följer läroplanens intentioner, därför kan läraren med gott samvete följa lärobokens uppläggning och innehåll (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.15). De anser att deras studie återigen är ett konstaterande att lärarens undervisningssätt har stor betydelse för hur läromedlen används. Lärares undervisningsstil och strategier utgör därmed en viktig faktor att väga in (Juhlin i Ajagán-Lester et al, s.50).

Juhlins studie bekräftar att utvecklingen av läromedel sker från minst två olika utgångspunkter. Den ena dominerande inriktningen är att läromedlen utvecklas inom sin egen tradition, utifrån de signaler som lärare ger till förlagen. Lärobokstraditionen har i decennier utvecklats inom de ramfaktorer som reglerat undervisningen. Läroboken innehåller i princip det kunskapsstoff som ska läras in enligt kursplanerna. Den andra inriktningen är att när arbetsformer och kunskapssyn fokuseras på eleverna och deras kunskapssökande, utgör den valda "elevens lärobok" inte längre centrum utan blir ett av flera läromedel som används för att uppfylla kunskapsmålen. I det första synsättet utvecklas läroboken som traditionsbärare av "rätt" kunskap i det andra synsättet är läroboken tänkt att vara ett av flera läromedel i strävan mot kunskapsöverföring. Englund förklarar den funktionen hos en pedagogisk text som erbjudande av gemensam mening. Den grundar sig bland annat på att en av skolans viktigaste funktioner i ett historiskt perspektiv har varit att integrera den blivande medlemmen i samhället i stort, hur hennes bakgrund än ser ut. Hon menar också att denna funktion i pedagogiska texter förmodligen har mindre betydelse för de framtida medborgarna i det (post)moderna samhället än tidigare (Juhlin i Ajagán-Lester, s.s.53-56).

Säljö skriver i *Lärande i praktiken* att läroboken har ett tillrättalagt innehåll för en tänkt läsare och att denna anpassning sker i enlighet med en viss föreställning om vad lärande innebär. Denna anpassning innebär nästan alltid att helheter styckas upp i delar och att det välbekanta beskrivs i sina beståndsdelar (Säljö, s.217). Läroboken läggs tillrätta för lärande enligt en institutionell definition, styckar upp helheter i delar enligt en speciell kommunikativ tradition. Bilden av kunskap kommer alltmer att bli den av en explicit formulerad utsaga i skrift, ett faktum explicit uttryckt på papper. Elevernas uppgift blir att tillgodogöra sig den information som är nedskriven mer eller mindre som den står. Det gör att texten för flertalet elever kan upplevas som abstrakt. Eleverna måste lära sig förstå inom gränsen för ett visst sätt att kommunicera, som dessutom har utgångspunkter och målsättningar som eleverna förmodligen har få erfarenheter av. Att ge och ta mening på detta sätt är något som för de flesta bara händer i skolan. Att urskilja vad som antas och vad som påstås förutsätter en speciell kommunikativ och kognitiv förberedelse. Termerna är definierade inom ramen för ett speciellt sammanhang och lärandet förutsätter att eleverna kan förstå hur texterna går mellan olika nivåer av fysiska beskrivningar och institutionella beteckningar (Säljö, s.219).

Läroboken kan alltså ses som en textgenre som bygger på antaganden om vad som utmärker lärande. Den har skapats för att kunna användas i en miljö med lärande som överordnad målsättning. Den är i sig en produkt av denna miljö och den skapar också villkoren för lärande. Inriktningen mot att lära texten i sig, snarare än att inrikta sig på vad texten handlar om blir ett förhållningssätt på grund av lärobokens abstrakta sätt att behandla ämnen. I denna kommunikativa cirkel måste eleven röra sig. Detta representerar ett sätt att förhålla sig till budskap som är sällsynt i andra verksamhetssystem, i den mån det över huvud taget förekommer. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan läroboken som texttyp eller genre och institutionella definitioner av lärande (Säljö, s.219).

Den traditionella, lärarcentrerade och textbundna, formen av undervisning håller också på att förlora sin ställning som modell för hur kunskaper återskapas på ett framgångsrikt sätt. Utbildningssystemet omprövar, på sina håll långsamt och ibland motvilligt, sitt sätt att arbeta. Det finns många skäl till detta, men ett av de viktigaste är att skolans traditionella informationsförsprång hämtats in på grund av mediasamhället. Det är enkelt för människor i dagens samhälle att finna information i böcker och på Internet (Säljö, s.239).

Det är en teoretisk utmaning för läraren att få elever att reflektera över sitt eget lärande (Sträng, s.52). Enligt Sträng och Dimenäs åsikt har skolan som utbildningsinstans nu behov av tydliga förändringar från fortfarande tyvärr alltför läroboksbundna och traditionellt indelade stoffet till ”levande”, flexibla och mångfacetterade teman utifrån de lärandes syn på omvärlden. De efterlyser vidare och djupare diskussioner om innehållet i undervisningen som en faktor att ta på allvar. De anser sig ha ett påtagligt stöd av pedagoger och forskare bl.a. Madsén (1994), som menar att det är på tiden att skolan frigör sig från den traditionella lärobokens texter. Den har ett innehåll som är alltför komprimerat och faktaspäckat. Därtill ges eleverna en bild av att skolämnen bygg på renodlade perspektiv av världen. Istället för att de får möta innehåll som ger dem instrument, begrepp och strukturer för att kunna tolka information, lösa problem, kunna ta initiativ och eget ansvar (Sträng, s.56).

5.7 Om media

Nyhetsbyråer konstruerar grupper vid konflikter, genom att ge dem benämningar som t.ex. ”högerkristna” eller ”shiamuslimar”, för att telegrammen ska ha kortfattade orsaksförklaringar. I botten av konflikter ligger dock politiska och sociala motsättningar under en lång tidsperiod. Alla orsaksfaktorer är säkert inte ens kända men om nyheterna skulle försöka återge allt, skulle det bli så långrandigt och komplicerat att en vanlig nyhetskonsument inte skulle orka lyssna eller läsa om konflikten. Därför finns risken att nyhetsprogrammets schablonmässiga orsaksförklaringar stannar kvar i minnet. Det ger lyssnaren intrycket av att vissa företrädare för andra kulturer är mer militanta än andra t.ex. på grund av religiös fanatism. Den uppfattningen måste motverkas genom en undervisning som åtminstone pekar på alla de orsaksfaktorer som faller utanför synfältet (Hedin i Lahdenperä et al, s.46).

Kunskap om USA är troligen universell d.v.s. utbredd i alla världens länder, men skiftar ändå beroende på individens ursprungsland och maktrelationerna mellan detta land och USA. Kunskap om ett land som t.ex. Danmark skiljer sig däremot väldigt mycket åt från en del av världen till en annan. Det här är inte enbart en konsekvens av geografiska avstånd eftersom det lätt kan överbryggas genom moderna kommunikationssätt. Det är snarare en fråga om dominans inom media och politik (Byram, s.36).

5.8 USA i svensk media

Vi har under cirka två månaders tid följt hur USA framställs i viss svensk media. Dels har vi läst Expressen och Aftonbladets nätupplaga varje dag under perioden sjunde september till sjunde november. Vi valde just dessa tidningar och nätversionen av dem eftersom vi tror att det är den typen av tidningar som högstadiel elever mest troligt kommer i kontakt med. Dessutom har vi tittat på Aktuellts nyhetssändning i stort sett varje tisdag-, onsdag- och torsdagskväll kl. 21.00 under perioden sjätte september till tionde november.

I Aftonbladet kunde vi hitta 144 artiklar om USA under denna tid, i Expressen fann vi 112. Det blir ett snitt på 2.38 artiklar per dag i Aftonbladet och 1.81 artiklar per dag i Expressen. Vi läste tidningarna 1-2 ggr per dag. Vi har säkerligen inte fått med alla artiklar om USA eftersom en nättidning regelbundet uppdateras och revideras. En del artiklar tas bort och ibland ändras rubriken på en artikel. Även texten ändras vid uppdateringar, därför är det ibland möjligt att missa en artikel eller kanske rentav få med samma artikel två gånger om både rubriken och texten ändrats mycket vid uppdateringen. På grund av tekniska problem hade vi inte möjlighet att läsa artiklar i Aftonbladet den 13/9. Vi har på grund av tidsaspekten inte läst artiklar om sport eller kändisar utan koncentrerat oss på de artiklar som ingår under nyheter. Vi har även läst krönikor som handlat om USA.

I båda tidningarna handlade den största delen av artiklarna om naturkatastrofer och särskilt då om orkanen Katrina. I Aftonbladet handlade 53 artiklar om naturkatastrofer varav 20 tog upp Katrina. I Expressen fann vi 46 artiklar om naturkatastrofer varav 16 behandlade Katrina. I Expressen handlade 12 artiklar om kriminalitet i USA, i Aftonbladet var det 19 artiklar om samma ämne. Många av dessa artiklar handlade om mord och seriemördare. Vi har räknat samma alla artiklar som handlar om 9/11, Irakkriget, terrorhot och al-Quaida. I Expressen fann vi 17 stycken och i Aftonbladet 12 stycken. De flesta av dessa artiklar ser mycket kritiskt på USA:s politik och kritiserar särskilt presidenten George Bush. Inom kategorin forskning och vetenskap fann vi 5 artiklar i Expressen och 7 i Aftonbladet. Vi hittade bara 1 artikel i Aftonbladet och 3 i Expressen om amerikaner som stämmer varandra. 3 artiklar i Aftonbladet behandlade mat och fetma, vi kunde inte hitta någon artikel om detta i Expressen. I Aftonbladet återstår då 49 artiklar i kategorin övrigt. I Expressen återstår 29 under samma kategori. I denna kategori ingår allt från olyckor, söta djurhistorier till avslöjanden om amerikanska politikernas sexäventyr. Det var framför allt i krönikorna som den riktigt svindande

kritiken mot USA visade sig. Det fanns 7 krönikor som alla har inordnats under de olika kategorierna ovan.

Artiklarna som behandlar orkanen Katrina är mycket kritiska till hur USA:s myndigheter hanterade denna katastrof. Annars var det särskilt i krönikorna där enskilda personer kommer till tals som den riktigt starka kritiken mot USA fanns. Aftonbladet rapporterade den 28:e september om hur amerikanska soldater tagit trofébilder på sårade och döda irakier. I anslutning denna artikel fanns en intervju med en psykolog som påpekade att människans försvarsmekanismer kan utlösas vid traumatiska upplevelser som krig. Detta leder ofta till känslolöshet för att soldaterna ska klara av sitt uppdrag. Detta hade lika gärna kunnat hända svenska soldater.

I Aktuellts nyhetssändning klockan 21.00 talades det om USA under i genomsnitt 2,13 minuter per kväll. I elva av sändningarna nämndes USA inte alls. Fyra kvällar nämligen 20/10, 25/10, 26/10 och 1/11 hade vi inte möjlighet att följa Aktuellt. Det som främst behandlades var liksom i tidningarna naturkatastrofer och särskilt då orkanen Katrina. Aktuellt har ofta varit kritiskt mot USA, särskilt hur myndigheterna och Bush hanterade orkanen Katrina. Sändningen onsdagen den 21/9 rapporterade om hur varje dollar som överförs från Sverige till utlandet registreras av USA. De var klart kritiska till detta och hur detta kränker enskilda människors integritet. Detta följdes av en diskussion rörande hur mycket vi svenskar egentligen vet om hur mycket de amerikanska antiterrorlagarna påverkar oss. Det enda positiva de har tagit upp om USA är framsteg som amerikanska forskare har gjort, t.ex. i samband med Nobelpriset.

6 Empiri

Vår huvudundersökning utgörs av en läroboksundersökning. Vi har dessutom intervjuat fyra lärare i samhällskunskap och engelska. Vi har även som stickprov delat ut frågeformulär till två niondeklasser.

6.1 Problemprecisering

I vår uppsats behandlar vi interkulturell förståelse vilket är ett väldigt brett ämne. Vi har därför valt att utgå från USA eftersom det är världens enda supermakt. Vi tycker oss ha märkt en ökad fördomsfullhet mot USA i Sverige. Vi har noterat att de vi umgås med ibland faller fördomsfulla kommentarer om amerikaner i allmänhet. Eftersom skolan är en del av samhället antar vi att det ser likadant ut i skolan. Syftet är inte att se om eller på vilket sätt eleverna är fördomsfulla mot amerikaner och USA. Elevernas syn på USA påverkar dock hur läroböckerna bör framställa USA, av den anledningen är det värdefullt för oss att veta hur några elever på högstadiet ser på USA. Vi fokuserar på hur USA framställs i ett antal läroböcker ur ett interkulturellt perspektiv.

6.2 Uppläggning och genomförande

De empiriska undersökningarna har vi utfört på två olika högstadieskolor en i Hässleholms kommun och en i Kristianstad kommun. Vi valde två skolor i två olika kommuner för att kunna se om det finns några skillnader mellan de olika kommunerna när det gäller förhållningssättet till interkulturell förståelse.

Vecka ett ringde vi till växeln i Kristianstad kommun för att fråga efter telefonnumret till Skolverket i Kristianstad kommun. Vi fick då till svar att det endast går att ringa till Skolverket i Stockholm. Vi ringde därför till Barn- och utbildningsnämnden i Kristianstad kommun. Vi undrade om kommunen har någon policy eller något dokument om interkulturell förståelse i undervisningen. Den information om interkulturell förståelse i undervisningen som finns är endast läroplanerna, var det besked som gavs. Vi ringde även till Barn- och utbildningsnämnden i Hässleholms kommun. Tjänstemannen som svarade bad oss förtydliga vad vi menade med interkulturell förståelse. Därefter sa han att de inte har något sådant dokument än utöver styrdokumentet, men att det just nu finns en grupp som tittar på de här frågorna. Det är alltså under utredning.

Samma vecka ringde vi också till de fyra lärarna för att bestämma tid för intervjuer. Därefter mailade vi frågorna till lärarna i förväg för att de skulle få en chans att förbereda sig. Vecka två genomförde vi tre av de fyra intervjuerna. Den första intervjun genomförde vi på en högstadieskola i Kristianstad kommun. Därefter intervjuade vi två lärare i Hässleholms kommun. Vecka tre hämtade vi frågeformulären från niondeklassen i Hässleholm. Vi skulle även intervju den fjärde läraren denna vecka men tyvärr lämnade hon återbud på grund av begravning. Därför fick vi flytta fram denna intervju till vecka fyra. Vecka fyra genomförde vi så den sista intervjun. Därefter sammanställde vi intervjuerna. Vi samlade också in frågeformulären från niondeklassen i Kristianstad och sammanställde dem med frågeformulären från Hässleholm vi började även undersöka läroböcker denna vecka.

Under de nästföljande fyra veckorna genomförde vi undersökningen av läroböckerna och sammanställde den. Vi gick igenom 12 böcker i samhällskunskap och 12 böcker i engelska. Vi läste igenom böckerna från pärm till pärm och skrev upp allting som nämndes om USA. Vecka nio började vi sammanställa vår läroboksundersökning men vi fastnade. Detta på grund av att läroböckerna i engelska och samhällskunskap var upplagda på väldigt olika sätt. Vi kunde först inte hitta något bra sätt att jämföra böckerna på. Vi började om på olika sätt ett antal gånger och det tog tre veckor att komma fram till hur vi skulle göra. Vi försökte få med allting vi kommit fram till i denna undersökning. Till slut förstod vi att det inte var möjligt på grund av tidsbegränsning och sidbegränsning. Det viktiga var att fokusera på vårt syfte, att visa hur läroböckerna generellt framställer USA. Därefter fortsatte vi att skriva ner resultatet av undersökningarna, diskussionen och resten som återstod.

6.3 Intervjuer

Vi har genomfört fyra intervjuer med lärare i dels Kristianstad kommun och dels Hässleholms kommun. De omfattade en engelsklärare och en samhällskunskapslärare från vardera kommunen.

6.3.1 De intervjuade lärarnas bakgrund

Lärare 1 undervisar i SO och svenska och har arbetat som lärare i cirka 35 år. Han arbetar på en högstadieskola i Kristianstad kommun.

Lärare 2 är behörig i SO och svenska fast han undervisar numera bara i SO och har arbetat som lärare i cirka 10 år. Han arbetar på en högstadieskola i Hässleholms kommun.

Lärare 3 undervisar i engelska och svenska och har arbetat som lärare i cirka 7 år. Hon arbetar på samma högstadieskola i Hässleholms kommun som lärare 2.

Lärare 4 undervisar i engelska, svenska, tyska och drama och har arbetat som lärare i 34 år. Hon arbetar på samma högstadieskola i Kristianstad kommun som lärare 1.

6.3.2 Skolornas bakgrund

Båda skolorna har många elever med invandrarbakgrund, och de har åk 6 till 9. Ingen av lärarna nämnde något om sexorna under intervjuerna.

6.3.3 Sammanfattning av intervjuer

Vi upplever att det kan vara svårt att intervjua lärare, eftersom de gärna (säkert omedvetet) vill ta kontroll. Detta kan också bero på att de såg oss som elever. Till exempel engelsklärarna läste själva frågorna och svarade. De väntade inte på att vi skulle ta initiativ och ställa frågorna. Därför tenderade de ibland att undvika vissa delar av frågorna, vilket kan vara svårt att märka när man är mitt uppe i intervjuerna. Eftersom vi tillät vissa lärare att själva ställa frågorna kunde de därmed på sätt och vis kontrollera hur mycket tid de lade på varje fråga. Därmed kunde de försöka undvika att svara på de frågor de tyckte var svåra. Vi skulle ha varit noga med att det är vi som ställer frågorna. Vi tycker dock fortfarande att det var bra att de fick frågorna innan så att de kunde förbereda sina svar. Vi hade nämligen mailat frågorna innan. Lärare 2 var mest förberedd, lärare 1 verkade inte alls ha förberett sig. Lärare 3 och 4 hade tittat på frågorna men inte gjort några djupare förberedelser.

Lärare 1,2 och 4 tog cirka 40 minuter att intervjua medan lärare 3 tog cirka 20 minuter. Vid den intervjun som tog 20 minuter ansåg läraren att frågorna inte berörde hennes ämnen särskilt mycket. Hon tyckte att frågorna var svåra, och dessutom upplevde vi henne som stressad. Intervjun av lärare 4 tog visserligen 40 minuter, men hon pratade mycket om sina egna resor och upplevelser av USA. Annars tror vi att intervjun skulle ha tagit cirka 20 minuter alltså ungefär lika länge som intervjun av lärare 3 som inte hade några direkt personliga erfarenheter av USA. Hon var inte heller intresserad av landet.

Vi utgick från att lärarna skulle känna till och vara förtrogna med begreppet interkulturell förståelse, vilket inte alltid visade sig stämma. Lärare 1 och 4 i Kristianstad kommun verkade ha hört begreppet förut, eftersom de inte sa att de inte kände till begreppet. Däremot hade lärare 2 och 3 inte hört begreppet förut. Lärare 2 hade innan intervjun varit ute på nätet och tagit reda på vad begreppet stod för. Lärare 3 frågade istället oss vad som menades med begreppet. En sådan fråga var vi inte förberedda på och vi blev lite osäkra på om vi skulle svara, men automatiskt gjorde vi det. Varpå lärare 3 sade att det var det hon trodde det innebar. Vi skulle ha varit förberedda på denna fråga och i stället för att svara direkt skulle vi kanske ha frågat henne vad hon förmodade att begreppet står för.

Lärare 1 tyckte inte alls om begreppet interkulturell förståelse. Han sa sig t.o.m. vara lite allergisk mot sådana ”fina” ord. Lärare 2 hade först en skeptisk ton när han talade om begreppet men ändrade sig under intervjuns gång och fastslog att det är bra att sätta ord på företeelser. Lärare 3 och 4 var varken för eller emot själva begreppet. Alla fyra var emellertid mycket positiva till vad interkulturell förståelse står för. De var rörande överens om att det är jätteviktigt. De betonade också att det är extra viktigt för dem eftersom de möter många invandrarelever på sina skolor. Vi fick dock intrycket av att lärarna inte såg någon skillnad på begreppen mångkulturell och interkulturell. De betonade kunskap om traditioner. Vi upplevde t.ex. att de talade mer om fakta och beskrivningar av traditioner än att ta upp varför dessa traditioner egentligen firas.

Samhällslärarna sade själva att de har en nyanserad bild av USA och av svaren att döma är vi benägna att hålla med. Lärare 4 har även hon en nyanserad bild av USA, vilket framgår av svaren. Lärare 3 har en ganska negativ bild av USA. Hon är ointresserad av landet och skulle aldrig välja att resa till USA på semester. Hon sade också att hon är lite rädd för den stora makt USA har.

Vi utgick från språkundervisning när vi valde vårt ämne, och antog att engelsklärarna skulle ha mycket att säga om just interkulturell förståelse när det gäller USA. Eftersom de har en tät kontakt med andra kulturer, särskilt då engelskspråkiga kulturer. Därför blev vi förvånade när den första engelskläraren, lärare 3 sade att det var mycket svåra frågor vi ställde. Detta beroende på att ämnet fördomar om USA inte berörde hennes ämnen i särskilt hög grad. Dessa frågor berör säkert SO-lärare mer, antog hon. Vi blev förvånade av hennes svar. Även lärare 4 påpekade innan vi hann börja att det var mycket svåra frågor.

Alla de intervjuade lärarna använder läroböckerna mer eller mindre som en grund. De använder läroböckerna mest i sjuan och sedan ökar de gradvis användningen av kringmaterial för varje årskurs. Ingen av lärarna anser sig ha sett några fördomar i läroböckerna, endast lärare 4 uttrycker att det *inte finns* några fördomar i böckerna. Lärarna på skolan i Hässleholm ville gärna ha mer stöd från läroböckerna men det var främst faktainriktade kunskaper de ville ha mer av. Lärare 3 ville ha fler texter där elever med invandrarbakgrund skulle kunna känna igen sig. Lärare 2 ville ha mer fakta överhuvudtaget i de olika avsnitten. Lärarna från Kristianstad kommun var nöjda med böckerna. Det kan när det gäller engelskan kanske förklaras med att i Hässleholm hade de äldre böcker i engelska och i Kristianstad har de nya böcker. I Kristianstad var böckerna tryckta runt år 2000 i Hässleholm var några av böckerna cirka tio år äldre. De använde sig dock på bägge skolor av Wings engelskböcker. Ingen av lärarna tog upp att de saknade instuderingsfrågor eller uppgifter som syftade till förståelse.

Vi ser inga större skillnader mellan skolorna i de två olika kommunerna. Ingen av lärarna ger uttryck för att de får någon fortbildning i interkulturell förståelse. Däremot samtalas det mycket om detta ämne lärare emellan på raster, i arbetslagen och lärarkonferenser. På båda skolor finns många invandrare. En skillnad är att lärarna i Hässleholms kommun betonade att även elever med invandrarbakgrund måste acceptera den svenska kulturen. Det talade inte lärarna i Kristianstad kommun något om.

6.4 Frågeformulär

Vi delade ut ett kort frågeformulär med sex öppna frågor till två niondeklasser, en i Hässleholms kommun och en i Kristianstad kommun. De delades ut av respektive engelsklärare på lektioner i engelska. De fick enkäterna i början av lektionen och fick fylla i tills de var färdiga. Några elever i klassen från Hässleholm verkade inte ta uppgiften på allvar. Kanske hade det gått bättre om vi varit med och lämnat ut enkäten vilket vi dock inte hade möjlighet att göra. Det var sammanlagt 19 flickor och 21 pojkar som svarade på frågorna. Enkätundersökningen var endast menad som ett stickprov för att se vilken syn några elever i åk 9 har på USA och amerikaner, och var de anser sig ha fått sin bild av dem.

På den första frågan, hur de upplever att en amerikan är svarade en fjärdedel av de tillfrågade eleverna att amerikaner är som vilka människor som helst. En del svarade att de inte visste.

Hos de elever som beskrivit karaktärsdrag överväger de negativa beskrivningarna till exempel dumma och skjutglada. Om vi inte räknat tjock eller fet som negativt, hade de positiva varit något fler till exempel trevliga och öppna.

I fråga två och tre frågade vi om de varit i USA eller kände någon från USA. Det var två flickor och två pojkar som hade varit i USA. Ytterligare en pojke skrev att han varit i USA tio gånger, men med hänsyn till tonen i hans övriga svar ser vi det inte som särskilt troligt. Dessa elevers svar var generellt inte annorlunda jämfört med de elever som aldrig varit i USA. Det var sammanlagt sju flickor och sju pojkar som uppgav att de kände någon i USA. Dessa 14 hade givit något fler positiva beskrivningar av USA bland annat att det är ett fint och rikt land.

På fråga fyra har cirka 75% (29st) av eleverna uppgett TV eller TV i kombination med annan källa som huvudsaklig informationskälla när det gäller USA. 25% (11st) uppger Internet ensamt eller tillsammans med annat som den främsta källan. Böcker är det endast två stycken som har nämnt och då tillsammans med andra källor. Åtta stycken elever har nämnt skolan som ensam källa eller i kombination med en annan källa som informationsgivare. Övriga källor som eleverna har tagit upp är musik, film, tidningar, kompisar och släktingar.

På fråga fem, vilken bild de får av USA genom TV-serier och filmer är det blandade svar. Cirka 50% (19) har antingen svarat att de inte vet, svarat obegripligt eller svarat på en helt annan fråga. Endast tre elever menade att den bilden de får genom TV inte stämmer överens med verkligheten. 20% (10) tycker att bilden är positiv, att amerikaner är rika och har ett bra liv. I några av de här svaren kan man avläsa att film och TV inte ger en verklig bild men de har inte skrivit ut det. En har skrivit "sexfixerande och nedvärderande bild" och en annan har skrivit att det finns mycket stora klasskillnader. Resterande har tagit upp saker som att amerikaner har humor eller är skjutglada. Eftersom så många inte svarat på frågan tittade vi en extra gång på den för att se om vi hade uttryckt oss konstigt eller onödigt krångligt. Vi tycker dock inte att vi har ställt en konstig fråga, utan det måste snarare vara så att eleverna inte läst frågan ordentligt.

Sju stycken har inte besvarat fråga sex. Ytterligare fem svarar att de inte vet, detta antagligen beroende på att de inte följer nyheterna eller dokumentärer. Åtta andra har svarat att de får en positiv bild av USA genom dokumentärer och nyheter. 14 stycken har svarat att de får en negativ bild. De andra fem har antingen svarat att de får både en positiv och en negativ bild

eller svarat någonting som varken kan härledas som positivt eller negativt t.ex. ”stort kändisland”.

6.4.1 Sammanfattning av frågeformulär

Vi antog att högstadieelever skulle vara färgade av samhällets syn på USA. Vi var även medvetna om att många ungdomar i högstadieåldern har idoler och förebilder från USA. Vi förmodade ändå att den negativa bilden skulle dominera. Ett fåtal av högstadieeleverna visade att de har en klart negativ bild av USA, men de hör till undantagen. Merparten av eleverna anser istället att USA är ”jättebra” och att det mesta som kommer därifrån är ”häftigt”.

Därför var det bra att vi i tillägg till läroboksundersökningen gjorde en del intervjuer och frågor för att bredda vår undersökning. Annars hade vi haft fel utgångspunkt när vi undersökte läroböckerna. Vi skulle då ha antagit att de flesta elever har en negativ syn på USA, och att läroböckerna ska balansera denna negativa bild. Det är istället så att de flesta högstadieelever kanske inte ser tillräckligt kritiskt på USA. Därmed är det viktigt att läroböckerna förmedlar kritiska aspekter på USA. Böckerna behöver i viss mån vara en motvikt till filmerna, musiken och TV-serierna. Samtidigt är det tydligt att eleverna också får en bild av amerikaner av annan media, eftersom flera stycken ser amerikanerna som feta. Vilket amerikaner i TV-serier, filmer och musikvideos inte är. Där är de flesta snygga och smala.

Eleverna har skrivit ner fler negativa egenskaper hos amerikaner än positiva. Om vi inte hade räknat tjock och fet hade de positiva dragen övervägt. Bland annat många elever från Kristianstad kommun skrev att amerikaner är öppna och trevliga. Det tror vi beror på att lärare 4 berättar många historier om öppna, trevliga och gästvänliga amerikaner hon mött på sina resor. Klasserna hade även de samhällslärare vi intervjuat i samhällskunskap, därför kunde vi även jämföra elevernas svar om USA med vad SO-lärarna sade om USA. Vi kunde därför se att några elever i Hässleholms kommun påverkats av den syn lärare 2 hade. Han talade bland annat om USA som möjligheternas land. Några av hans elever hade skrivit på fråga sex att USA är ett möjligheternas land. Det är den enda skillnaden vi kunnat se mellan kommunerna, förutom att en del elever i Hässleholms kommun inte tog enkäterna på allvar.

De negativa karaktärsdragen är något fler när eleverna beskriver amerikaner i sig, än när de svarar på frågor om USA. De ser alltså mer positivt på USA som land än på amerikaner. Positivt är emellertid att många elever svarar att amerikaner är som andra människor. Vi upplever att eleverna inte kopplar samman amerikaner med USA. När de tänker på USA tänker de på fina hus och rika människor. När de tänker på amerikaner tänker de oftare på feta och dumma människor.

6.5 Läroboksundersökning

USA är ett komplext land. Det är ofta överreklamerat eftersom många filmstjärnor och rock- och popstjärnor lever och verkar i detta land. USA är även hatat av vissa grupper på grund av landets utrikespolitik. Dessutom består landet av ett flertal olika stater med stor inbördes variation. Både när det gäller lagar och klimat. Därför är det viktigt att läroböckerna (och lärarna) lyfter fram olika sidor av detta stora och varierade land.

6.5.1 Läroböcker i engelska

De flesta av de undersökta engelskböckerna är indelade i en textbok och en övningsbok. Vi har inte undersökt övningsböcker eftersom det inte finns några längre texter i dem. I serien Wings däremot kallas böckerna Base Book och Activity Book, där finns många texter i bägge böckerna. Därför har vi valt att undersöka båda dessa böcker men vi räknar ändå dessa båda böcker som en bok i undersökningen.

Antal sidor som tar upp USA i de utvalda engelskböckerna

Wings 7	15	Wings 8 (Hlm)	63	Wings 9 (Hlm)	55
What's Up 7	25	Wings 8 (Krst)	64	Wings 9 (Krst)	44
Wild Card 1	17	Wild Card 2	23	Wild Card 3	8
Happy No.1	19	Happy No.2	25	Third Time	10

I engelskböckerna delade vi in de texter som tar upp USA i tre stora huvudkategorier: Fakta, Skönlitterära berättelser och Enskilda amerikaner. Därefter delade vi in faktagruppen i olika undergrupper beroende på vilka ämnen de behandlade. I gruppen enskilda amerikaner ingår texter där verkliga amerikanska människor beskrivs. Det kan t.ex. handla om en kvinna som är duktig på att spela fiol. Porträtt av människor som ger eleverna möjlighet att identifiera sig med amerikaner. Boken Wings användes på båda skolor vi intervjuade lärare på, men olika utgåvor av den. Därför har vi lagt till (Hlm) eller (Krst) efter namnet på böckerna för att skilja dem åt.

6.5.1.1 Läroböcker i engelska för åk 7

Kategorin enskilda amerikaner fann vi i böckerna *Happy No.1*, *What's Up 7* och *Wild Card 1*. Dessa texter beskriver "enskilda" amerikanska människor och deras fritidsintressen eller yrken och ger en bild av hur några amerikaner lever.

Gruppen skönlitterära berättelser fann vi i alla engelskböcker för åk 7. De allra flesta av dessa berättelser bara råkar utspela sig i USA eller personerna i texten råkar vara amerikaner. Dessa texter tar ofta upp moraliska dilemman som eleverna ska diskutera, ta ställning till och tänka över. Som exempel på texter av detta slag kan vi nämna en text som handlar om en kille som rymmer från sina skilda föräldrar. Ett annat exempel är en text som handlar om två tjejer som träffas på ett party. Den ena är väldigt flickig och den andra är en pojkflicka och de har aldrig direkt pratat med varandra förut (*What's Up*, s.s.24-25, s.s.18-19). Många av dessa texter där USA nämns men inte behandlas ska vara roliga, ha oväntade slut eller vara mystiska för att väcka elevernas läsintresse. Det är ingen av texterna i den här kategorin av böcker för sjuan som tar upp ämnen som handlar specifikt om USA.

Fakta behandlas i den tredje och största gruppen. Dessa texter tar upp USA eller amerikaner i anslutning till en mängd olika ämnen. Den största undergruppen inom denna kategori beskriver högtider därefter kommer i nämnd ordning kategorierna mat/fetma, språkfakta, sport, traditionella landsfakta, film, musik och kläder. Traditionella landsfakta kommer inte förrän på fjärde plats när det gäller antal texter som tar upp USA, men de här texterna är ofta något längre och mer ingående än de texter som behandlar de andra ämnena. Film, musik och kläder nämns ytligt. Värt att notera är att vi endast fann ett stycke om urbefolkningen i USA (*Wild Card*, s.73). I till exempel *Happy No.1* finns en text om Thanksgiving där indianer nämns i ett litet stycke (s.57). Det är bara i *Wild Card* som det finns en hel text som handlar bara om urbefolkningen.

6.5.1.2 Läroböcker i engelska för åk 8

Kategorin enskilda amerikaner stod att finna i tre av böckerna för åk 8 *Happy No.2*, *Wild Card 2* och *Wings 8*. De handlar om allt från ett adopterat barn i USA (*Wild Card*, s.78) till att ge information om en amerikan som blev mästare på att dricka en flaska ketchup på tid

(*Happy No .2*, s.29) och intervjuer med ungdomar i Los Angeles om vilken sorts film de helst ser (*Happy No .2*, s.s.114-116).

I gruppen skönlitterära berättelser fann vi även här att de flesta historierna bara råkar utspela sig i USA, eller att det råkar vara amerikaner som beskrivs i texten. Vi kunde dock se att det är fler texter i åttornas böcker än i sjuornas böcker som har ett innehåll som skulle kunna kopplas till interkulturell förståelse, det finns exempelvis en text som handlar om kineser som flyttat till USA och hur svårt det kan vara att bli amerikan (*Wings Activity Book* (Krst) 8, s.s.124-125). Där finns även en text om en klass med många nationaliteter i (*Wings Base Book* (Hlm), s.116). Vi kan se att texterna i dessa böcker syftar mer till elevens egna ställningstaganden och reflektioner än böckerna i sjuan. I sjuans böcker finns nästan inga texter om urbefolkning och minoriteter, åttans böcker innehåller fler texter om dessa ämnen som kräver mer reflektion.

Det är betydligt fler texter med faktainnehåll i dessa böcker än i böcker för åk 7. De olika undergrupperna i faktakategorin i åttans böcker tar upp olika ämnen. I flest antal texter behandlas traditionella landsfakta, därefter kommer högtider, urbefolkning/minoriteter, sport, kända amerikaner, naturkatastrofer, mat/fetma, skola, film och musik i nämnd ordning. Det finns mer fakta om USA i dessa böcker och de tar upp betydligt mer om t.ex. slaveriet och urbefolkningen än sjuornas böcker.

6.5.1.3 Läroböcker i engelska för åk 9

Kategorin vanliga människor hittade vi i *Wings 9* (Hlm), *Wings 9* (Krst) och *Wild Card 3*. Det fanns t.ex. en intervju med ett par amerikanska tvillingssystrar om hur det är att vara tvilling (*Wings Activity Book 9*, (Hlm), s.s.16-18, (Krst) s.s.18-20). I *Wild Card 3* finns bland annat en intervju med en kille som sysslar med fallskärmshoppning (s.6).

Skönlitterära berättelser fann vi i alla böcker. Boken *Third Time* innehåller bara skönlitterära berättelser. Liksom i sjuornas och åttornas böcker bara råkar de flesta historierna utspela sig i USA. De moraliska problem som behandlas i dessa texter är emellertid mer av vuxenkaraktär. Ett exempel på det är text som handlar om en gravid tjej som har grälat med sin mamma (*Wings Activity Book* (Krst), s.s.90-96). Texterna tar även upp bland annat gängvåld (*Wings Base Book* (Krst), s.s.12-13). Miljöfrågor behandlas också men ytligt, exempelvis en berättelse om en man som är van att andas storstadsluft och tycker att det är obehagligt med

ren luft (*Wings Activity Book 9*, (Hlm) s.s.38-39, (Krst) s.s.36-37). Andelen texter om USA är till största delen av skönlitterär karaktär i engelskböcker för åk 9.

I boken *Third Time* hittade vi inte några faktatexter alls om USA. De ämneskategorier vi kunde se i faktatexterna i övriga böcker är kända amerikaner, urbefolkning/minoriteter, miljö, sport och därefter skola och språkfakta i nämnd ordning. Även i dessa böcker finns många texter som syftar till elevernas eget ställningstagande. I *Wings Base Book* (Hlm) finns en text om atombombstest (s.26). I *Wings Activity Book* (Hlm) finns information om pappersförbrukning och återvinning av papper i bland annat Sverige och USA. Där eleverna kan jämföra olika länder (s.s.34-35) *Wings Activity Book* (Krst) finns en tänkvärd text om barnarbete i USA (s.s.107-110).

6.5.1.4 Karakteristiskt för undersökta läroböcker i engelska

Vi har undersökt både nya och lite äldre böcker i serien *Wings* eftersom lärarna vi intervjuade använde sig av dessa böcker. Vi kan inte se någon skillnad på val av texter om USA i de äldre och nyare böckerna. Det är i stort sett med några undantag samma texter. Det som är den stora skillnaden är att de nyare böckerna är mer färgglada och ser fräschare ut.

Rent generellt upplever vi att många texter i engelskböckerna är likriktade. I *Wings 7 Activity Book* finns en text som handlar om en pilot som ser ett UFO (s.88). I *Happy No.1* finns en text om en TV-reporter som intervjuar en man som sett ett UFO (s.s.44-45). I *Wild Card 3* finns en text om ett UFO som kraschade i Roswell (s.25). I *Wild Card 1* finns en text om en amerikansk polis som berättar om när han såg ett UFO (s.s.89-90). Det är inte samma texter men de är mycket snarlika.

Vi hittade mest information om USA i åttornas engelskböcker. I de texter där handlingen bara råkar utspela sig i USA kan vi se att moralproblemen som tas upp blir mer komplexa för varje årskurs. Skillnaderna är större från sjuan till åttans bok än vad de är mellan åttans bok och nians. Först tyckte vi att det var anmärkningsvärt att åttornas böcker när det gäller USA var mer faktsäckade än niornas. Vi skulle snarare ha antagit att det skulle vara naturligt med en progression med fakta, mer fakta för varje årskurs. Detta tror vi kan bero på att eleverna i nian antas vara mer känslomässigt mogna att diskutera moraliska problem. Detta gör att de mer inriktade på elevernas egna tankar och reflektioner. Därför koncentrerar de sig mer på skönlitterära berättelser i stället för fakta. Eftersom vi endast har tittat på hur USA framställs i

böckerna kan vi inte veta om detta även gäller generellt för alla texter i dessa böcker. I sjuan får eleverna smaka på USA, i åttan får de mer faktabaserad kunskap och i nian när de har fått kunskap om USA så går de tillbaka till i huvudsak skönlitterärt baserade berättelser.

Om författarna till dessa läroböcker hade varit mindre inriktade på det spektakulära och annorlunda som ska väcka läslust hos eleverna, hade de kunnat förmedla betydligt mer interkulturell förståelse. Samtidigt är det viktigt att texterna är roliga, mystiska eller oväntade, eftersom de ska få eleverna att tänka bort att de faktiskt läser en text på engelska. Vi upplever att om läroboksförfattarna hade lagt ner lika stor möda på att lyfta fram enskilda människor hade böckerna kunnat hjälpa lärarna mer med att införliva interkulturell förståelse i undervisningen.

6.5.1.5 Sammanfattning av undersökta läroböcker i engelska

Vi delade in texterna om USA i engelskböckerna i tre kategorier, fakta, skönlitterära berättelser och enskilda amerikaner.

Av dessa tre kategorier är skönlitterära berättelser den största, om vi ser till engelskböckerna generellt. Den framstår som den minst viktiga i böckerna när det gäller att förmedla information om USA och amerikaner. Det beror på att i de allra flesta fall råkar historierna utspela sig i USA, eller det råkar vara amerikaner som beskrivs. De behandlar nästan aldrig ämnen som har specifikt med USA att göra. Berättelserna har ändå fördelen att de lyfter fram enskilda amerikaner i vardagliga situationer. De visar upp ”den vanliga amerikanen” i motsats till de kändisar eleverna ofta förknippar med USA. De skönlitterära berättelserna förmedlar emellertid i stort sett aldrig hur mycket de olika staterna skiljer sig från varandra både när det gäller t.ex. klimat och lagar. Dessa texter handlar till största delen om tonårsproblem.

Faktagruppern är också en omfattande kategori. Texterna behandlar en mängd olika ämnen. Faktatexterna i berättande form är större till antalet än de rena faktatexterna. De beskriver ofta högtider och minoriteter. Dessa berättelser ger eleverna ett bredare sammanhang i anslutning till faktan, men genren nyttjas inte fullt ut. Vi upplever att t.ex. oväntade eller mystiska slut många gånger går före innehållet. Rena faktatexter behandlar ofta traditionella landsfakta som t.ex. antal invånare, klimat, huvudstad etc. De ger viss träning i att läsa texter av faktakaraktär, men ur ett interkulturellt perspektiv ser vi inte mycket nytta med dem. Det är inte fel att ha rena faktatexter men de uppmuntrar till utantillärning.

Den kategori vi anser vara viktigast när det gäller att förmedla interkulturell förståelse, är den gruppen av texter vi funnit minst av i dessa böcker. Denna kategori innehåller intervjuer och reportage om enskilda amerikaner. Här möter eleven verkliga amerikaner och får en möjlighet att identifiera sig med dem. Den här typen av texter anser vi borde vara betydligt fler och mer ingående för att ytterligare öka elevernas möjlighet att identifiera sig med verkliga amerikaner. På så sätt kan de utvecklas mot empati och förståelse.

6.5.2 Läroböcker i samhällskunskap

Båda skolor vi intervjuade lärare på använde sig av samhällsböcker som heter *Samhälle i dag*. De har samma titel, är relativt nya och kommer dessutom från samma förlag men de skiljer sig mycket åt i innehållet. Därför har vi lagt till (Krst) eller (Hlm) efter titeln på böckerna för att skilja böckerna åt.

Antal sidor som tar upp USA i de utvalda samhällsböckerna

Samhälle i dag 7 (Krst)	2	Samhälle i dag 8 (Krst)	5	Samhälle i dag 9 (Krst)	23	Samhällskunskap A (7-9)	11
Samhälle i dag 7 (Hlm)	7	Samhälle i dag 8 (Hlm)	5	Samhälle i dag 9 (Hlm)	30	Samhällskunskap (7-9)	15
Punkt SO – del 1	15	Punkt SO – del 2	14	Punkt SO – del 3	22	Sofi (7-9)	18

6.5.2.1 Läroböcker i samhällskunskap för åk 7

Det finns inget särskilt kapitel eller avsnitt om USA i någon av dessa böcker, utan informationen om USA är spridd i böckerna. *Samhälle idag 7* (Krst) tar bara upp USA i samband med dödsstraffet. *Samhälle idag 7* (Hlm) behandlar USA inom avsnitten media, miljö och historia. *Punkt SO - del 1* lyfter fram USA inom ämnena media, politik, social välfärd, fetma och sport.

Samhälle idag 7 (Krst) skriver sakligt och neutralt om dödsstraffet. Det är ändå tydligt att läroboksförfattarna tar avstånd från den typen av straff. De påtalar att dödsstraffet inte har någon avskräckande effekt. Dessutom är det förutom USA endast diktaturer som beskrivs i detta avsnitt. De lyfter fram att USA är den enda demokratin i världen som använder dödsstraffet. Detta textavsnitt är dessutom illustrerat med en sorglig bild. De skriver även att motståndet mot dödsstraffet växer bland vanliga människor i USA. Det är främst vissa

mäktiga personer och grupper som är för dödsstraffet. Eftersom dessa är rika vill inte politikerna riskera att förlora bidrag till sina valkampanjer (s.s.211-212). *Punkt SO – del 1* är betydligt mer tydlig i sitt ställningstagande mot dödsstraffet. De har med fler tankeväckande fakta, som att USA är ett av de länder som avrättat flest människor i världen (s.71). Dessutom skriver de att USA efter år 1990 har avrättat fler barn (personer under 18 år) än något annat land (s.93). De lyfter fram att när president Bush var guvernör i Texas beviljade han inte en enda fånge nåd under hela sin guvernörstid (s.92). De har dessutom inkluderat ett exempel från verkliga livet. Det rör två män som suttit oskyldigt dömda på ”deathrow” i 13 år på grund av ett vittnesmål från en psykiskt sjuk man. Senare rentvåddes de dömda männen med hjälp av DNA-teknik (s.71). *Samhälle i dag 7* (Hlm) tar inte upp dödsstraffet.

Det är inte bara dödsstraffet *Punkt SO – del 1* kritiserar utan även andra hårda straff som används i USA. De använder ännu ett exempel från verkliga livet. En 12-årig pojke dödade en flicka. Han blev dömd till livstid utan chans till benådning, oberoende av att han var ett barn när han begick brottet. Läroboksförfattarna tillägger att detta händer trots att USA är en väl utvecklad rättstat (s.s.94-95).

När det gäller media kan man se hur *Punkt SO – del 1* är mer kritisk mot USA än båda *Samhälle i dag 7*-böckerna. *Punkt SO – del 1* skriver att väldigt många journalister bevakar USA och särskilt New York. När terrorattacken 9/11 inträffade kunde olyckan därför visas direkt i våra TV-rutor. Däremot tog det oerhört lång tid innan vi ens fick veta allt om folkorden i Rwanda. Mediebevakningen av dessa länder har nämligen inte alls samma prioritet och resurser (s.s.42-44). *Samhälle i dag 7* (Hlm) är emellertid också kritisk. Denna bok tar upp att USA vid kriget mot Kuwait visade upp sin tekniska överlägsenhet när det gäller vapen i media. De undvek dock att visa bilder på sårade människor, för att undvika dålig publicitet (s.29).

Samhälle idag 7 (Hlm) nämner att kalla kriget är en delorsak till att flyktingströmmen i världen minskat. Detta eftersom USA och tidigare Sovjetunionens strid höll nere andra konflikter i världen av rädsla för kärnvapenkrig. Detta visar på USA:s påverkan på andra länder (s.74) *Punkt SO – del 1* skriver att USA var det land som var först med reklamfinansierad TV och att det var USA som utvecklade Internet (s.s.20,25).

6.5.2.2 Läroböcker i samhällskunskap för år 8

Inte heller någon av samhällsböckerna för år 8 innehåller ett enskilt kapitel om USA, utan USA nämns i olika partier av böckerna. *Samhälle idag 8* (Krst) nämner USA under avsnitten ekonomi och historia. *Samhälle idag 8* (Hlm) behandlar USA inom ämnena media, social välfärd och historia. *Punkt SO – del 2* tar upp USA inom ämnesområdena ekonomi, droger och USA som invandrarland.

Under ekonomi berömmar *Punkt So - del 2* amerikaner för att vara duktiga på att starta företag. De menar att Sverige gärna vill se sig som ett land med stark nyföretagaranda, men att USA ligger långt före (s.47). Annars när de tar upp ekonomi är det endast fakta som t.ex. börsen i USA har stort inflytande på resten av världen (s.60). *Samhälle i dag 8* (Krst) nämner också hur USA påverkar börsen i Stockholm (s.380). Annars nämns USA endast i samband med efterkrigstiden och NATO eller kalla kriget i *Samhälle i dag 8* (Krst).

I *Samhälle i dag 8* (Hlm) finns en bild på en framsida från en amerikansk tidning, där Saddam Husseins mustasch har retuscherats att likna Hitlers. Detta som ett exempel på hur media vinklar saker (s.182). Boken betonar även att USA har en stor del av nyhetsbyråers redaktioner och huvudkontor inom landet (s.184). När det gäller den sociala välfärden skriver de om en amerikansk mamma som började gråta när hon hörde att kvinnor i Sverige har så lång mammaledighet, som de har. I USA har de nästan ingen mammaledighet alls, om de inte är tillbaka på jobbet inom ett par veckor blir det avsked (s.152). Dessutom tar de upp att det har debatterats om att dra in bidrag från unga ensamstående mammor för att fler par på så sätt ska förbli gifta. Här pekas inte USA ut lika starkt eftersom de skriver att denna debatt även har förts i Storbritannien (s.156). Detta finns att läsa under rubriken Sverige – ett föregångsland, så USA kritiseras här men huvudsyftet upplever vi inte vara att kritisera USA, utan att visa eleverna hur bra Sverige trots allt är.

Punkt – SO del 2 tar även upp ämnet droger och hur kända amerikanska sångare i sina texter har dolda drogliberala meddelanden (s.94). De behandlar även förbudstiden och dess negativa konsekvenser på det amerikanska samhället. De lyfter fram att Sverige var på väg åt samma håll men stannade vid begränsning istället för totalförbud (s.s.84-85). Boken tar också upp att USA är ett mångkulturellt land. De påpekar att "the Melting Pot" inte är ett korrekt sätt att benämna landet eftersom de olika folkgrupperna inte är så pass väl integrerade med varandra. Därför anser läroboksförfattarna att man snarare kan likna USA vid en pizza. De olika

nationaliteterna lever tillsammans men det går att tydligt urskilja de olika ingredienserna på pizzan (s.17). De skriver vidare att förr förfasade vi oss över segregationen i USA men nu har vi det mer eller mindre likadant i Sverige (s.36).

6.5.2.3 Läroböcker i samhällskunskap för åk 9

I både *Samhälle i dag 9* (Krst) och (Hlm) finns ett särskilt kapitel som handlar om enbart USA. I *Punkt SO - del 3* finns inget enskilt kapitel om USA utan landet behandlas under olika ämnen i boken. I *Samhälle i dag 9* (Krst) finns mycket information om USA. De ämnen som USA huvudsakligen tar upp under är ekonomi, politik, social välfärd, efterkrigstiden, skola och media. *Samhälle i dag 9* (Hlm) har ett liknande upplägg och behandlar USA under samma ämneskategorier som föregående bok. *Punkt SO – del 3* behandlar USA under ämnena globaliseringen, 9/11, Irakkriget, relationen mellan USA och Sovjetunionen.

Båda böckerna *Samhälle i dag 9* beskriver staterna, kongressen, senaten, partierna, presidentens makt, massmedia och skolan i USA på ett traditionellt faktasätt. Dessa traditionella faktaavsnitt utgör när det gäller sidantal den största delen om USA i böckerna. De påpekar att USA inte är en parlamentarisk demokrati som Sverige. De betonar även USA:s påverkan på vår svenska ekonomi t.ex. oljepriset (Hlm, s.s.314-321, Krst, s.s.438-445). *Punkt SO – del 3* har inga sidor med traditionella landsfakta. I *Samhälle idag 9* (Hlm) inleds kapitlet med en bild på en amerikansk familj och alla deras ägodelar. Mamman håller en Bibel i famnen och i bildtexten står det att den är deras käraste ägodel (s.314). *Samhälle idag 9* (Hlm) tar upp utsatta grupper som svarta, latinos och indianer (s.318). Den tar även upp att USA har varit och är kritiskt till FN eftersom de anser att FN inte sköts på allra bästa sätt. De påpekar dock att andra länder också har framfört denna kritik. Sedan tar läroboken också upp att USA anser att eftersom de betalar mest till FN så borde de därför ha mest att säga till om, läroboksförfattarna anser inte det. USA har enligt deras mening redan mycket att säga till om, i och med att USA är en av de ständiga medlemmarna i högsta rådet (s.355). Boken tar upp mycket som har med USA:s stora makt att göra t.ex. många företag i Sverige ägs av amerikanska ägare (s.275). USA:s ekonomi påverkar alla andra länders ekonomier. Även kulturellt har USA en dominerande ställning i västvärlden, inte minst i Sverige (s.313).

Punkt SO – del 3 behandlar globaliseringen. Boken nämner att det inom antiglobaliseringsrörelsen finns en rädsla för rika stormakter som USA. De kan lägga

miljöfarlig produktion långt utanför sina egna länder. De kan lägga beslag på vinsterna och ändå känna sig trygga (s.109). Boken tar upp Irakkriget och är kritisk till USA:s agerande i anslutning till detta krig. Läroboksförfattarna skriver att de flesta svenska bedömare ansåg att USA handlade fel när de anföll Irak utan FN:s godkännande. De bröt mot FN-stadgan som säger att konflikter ska lösas med fredliga medel. De tillägger att svenska bedömare stödde USA. De påpekar att USA:s främsta skäl till invasionen var att Irak utgjorde ett hot p.g.a. tillgången till massförstörelsevapen. ”Ännu har inga sådana vapen hittats” avslutas stycket (s.134).

Det som framförallt är bra i *Punkt SO - del 3* är jämförelsen mellan 9/11 och Anna Lindh-mordet. Läroboksförfattarna menar att dessa händelser skedde delvis på grund av det öppna samhället. Denna jämförelse kan få eleverna att reflektera över för- och nackdelar med ett öppet samhälle. Därefter tar boken upp USA:s agerande efter 9/11 (s.15). De skriver att om hoten mot de demokratiska spelreglerna blir för stora måste staten slå tillbaka med våld, men var gränsen går måste alltid debatteras öppet (s.16). De har även en bild på president George Bush. Under bilden står följande: Vad tror ni Bush tänker på när han just fattat ett beslut som kommer att kosta tusentals liv. Kan ett sådant beslut någonsin försvaras (s.131)?

6.5.2.4 Läroböcker i samhällskunskap för åk 7-9

Samhällskunskap A behandlar USA som invandrarland, dödsstraffet, efterkrigstiden, kalla kriget och terrorbalansen. *Sofi* tar upp allmän fakta om de olika staterna, presidenten, hur det politiska systemet ser ut, krig, efterkrigstiden, hur Internet uppfanns, 9/11 och terrorn som följde. *Samhällskunskap* lyfter fram USA inom media, miljö, USA som invandrarland, social välfärd, historia, allmänna landsfakta och USA:s makt. Alla tre böckerna innehåller väldigt lite information om USA med tanke på att de ska användas under hela högstadietiden. Kanske kan detta bero på att det är mycket information som ska in på lite plats. USA verkar inte vara högprioriterat i dessa böcker. Niornas böcker lyfter fram USA mer än dessa böcker.

I *Samhällskunskap A* tas USA upp ytligt, men inte okritiskt. De behandlar dödstraffet. De påpekar att det inte är avskräckande (s.100). Denna bok beskriver hur USA och f.d. Sovjetunionen tävlade om makten genom att bygga upp ”en skräckinjagande mängd kärnvapen” (s.137). Den beskriver också hur USA historiskt sågs som lyckans land av många svenskar, men att många av de som utvandrade till USA dog i fattigdom (s.148). Även i *Sofi* tas USA upp ganska ytligt. Boken är relativt positiv till USA exempelvis lyfter de fram

Marshallhjälpen som beskrivs i mycket positiva ordalag (s.167). De skriver också att liberalismens framväxt i slutet på 1700-talet skedde tack vare den amerikanska revolutionen (s.116). När de tar upp 9/11 skriver de att en följd av denna händelse blev att det internationella polisarbetet fördjupades (s.47). De tar inte alls upp följderna för t.ex. Afghanistan och Irak. Den kritik som framförs handlar om saker och ting som skett i historien. Läroboksförfattarna skriver om den amerikanske författaren Thoreau som fängslades 1886, eftersom han vägrat betala skatt till staten i protest mot slaveriet (s.48).

Boken *Samhällskunskap* är den av dessa tre böcker som skriver mest om USA, den har ett enskilt kapitel om USA. Den är kritisk med konkreta exempel. Den behandlar bland annat social välfärd ingående. Hur dyrt det kan bli om man inte har sjukförsäkring, upp mot 1000 dollar per dag. Innan de tas in på sjukhus måste de visa giltig försäkring, därför får många amerikaner inte den vård de behöver (s.89). Författarna nämner inget om att amerikanerna är självständiga och vill sköta sig själva. En annan negativ aspekt som tas upp är att den rika världens samlade biståndspengar bara uppgår till en sjundedel av vad USA spenderar på krigsmakten (s.190). Boken inkluderar även en ingående och gripande berättelse där en japansk man berättar om atombombsattackerna mot Japan (s.193).

6.5.2.5 Karakteristiskt för undersökta läroböcker i samhällskunskap

Böckerna för årskurs sju tar inte upp mycket om USA med undantag för en bok, *Punkt SO – del 1*. Den var dessutom den mest kritiska av alla samhällsböcker i undersökningen. Vi saknade positiva aspekter på USA i denna bok. Det enda som skulle kunna tolkas som positivt om USA i den här boken är att de skriver att det var USA som tog fram Internet.

Samhällskunskapsböcker för åk 7 har klart minst information om USA. Det finns klart mest texter om USA i böcker för åk 9. *Punkt SO* böckerna innehåller dock lika mycket information om USA i alla tre böcker. Anmärkningsvärt är att 7-9 böckerna innehåller betydligt mindre information om USA än om man skulle räkna ihop de övriga samhällsböckerna för åk 7-9. *Punkt SO* böckerna skilde sig mycket åt när det gäller vilka sidor av USA som betonades och lyftes fram. *Punkt SO – del 1* var starkt kritisk till USA. De nästföljande två böckerna lyfter fram både negativa och positiva sidor av USA. Måhända har författaren fått kritik för sin negativa skildring av USA och därför valt att lägga in mer positiva aspekter på USA i *Punkt SO - del 2* och *3*.

Nästan inga av böckerna innehåller enskilda kapitel om USA, undantagen är *Samhälle i dag 9* böckerna och *Samhällskunskap*. I böckerna för årskurs sju och åtta kan det bero på att eleverna inte förväntas lära sig detaljer om landet USA. I *Punkt SO* böckerna upplever vi att det beror på en strävan att integrera kunskapen om USA med annan kunskap. Varför det inte fanns enskilda kapitel om USA i 7-9 böckerna kan vi inte riktigt förstå. Det står väldigt lite om USA i dessa böcker, det kan inte bero på en strävan att vilja integrera USA med andra ämnen.

Vi har inte kunnat hitta särskilt mycket om rasism och invandrarfrågor invävda i de texter som handlar om USA. Detta kan bero på att USA:s kultur är snarlik vår egen. Läroboksförfattarna kanske är medvetna om att elever i denna ålder ofta har en positiv bild av USA. Därför fokuserar de på att ge eleverna en mer balanserad bild av USA än den som visas i TV-serierna.

När läroböckerna i samhällskunskap kritiserar hur USA behandlat sin ursprungsbefolkning och andra minoriteter, skulle de kunna ta upp hur Sverige behandlat t.ex. samer och resande. Detta skulle ge ett bättre interkulturellt perspektiv. *Punkt-SO* böckerna är de enda av läroböckerna i samhällskunskap där vi upplever att de vid några tillfällen på djupet jämför Sverige och USA t.ex. jämförelsen mellan mordet på Anna Lindh och terrorattacken 9/11.

6.5.2.6 Sammanfattning av undersökta läroböcker i samhällskunskap

Samhällskunskapsböckerna behandlar ett flertal olika ämnen och böckerna skiljer sig mycket åt inbördes. Därför kunde vi inte dela in texterna om USA i huvudkategorier på samma sätt som i engelskböckerna.

Alla *Samhälle i dag 7,8* och *9* böckerna var upplagda på liknande sätt. Det är endast i böckerna för årskurs nio som det finns en stor mängd text om USA. De är neutrala på så vis att de ofta skriver att en del hävdar att det är si, medan andra menar att det är så. Alla undersökta läroböcker har det neutrala perspektivet men dessa böcker upplever vi tar minst ställning. De lyckas ändå inte bli neutrala eftersom de har en tendens att lyfta fram hur bra Sverige är inom de områden där de är kritiska mot USA.

Det som är mest anmärkningsvärt är att de böcker som vänder sig till årskurserna sju till nio, innehåller så lite information om USA. Boken *Samhällskunskap* är den enda av dessa som har

ett enskilt kapitel med information om USA. Den beskriver inte bara olika fakta om USA utan inkluderar många konkreta exempel från verkligheten. *Samhällskunskap A* tar upp USA ytligt t.ex. i samband med NATO och kortfattade förenklade stycken om olika krig USA varit inblandade i. *Samhällskunskap A* är den äldsta boken av de undersökta samhällskunskapsböckerna. *Sofi* beskriver kortfattat många olika händelser där USA varit inblandat men går sällan på djupet.

Punkt SO – del 1 är väldigt kritisk till USA och lyfter i stort sett endast fram negativa aspekter av USA. *Punkt SO – del 2* och *3* anser vi vara de mest intressanta i den här undersökningen. Dessa böcker lyckas bäst när det gäller att förmedla interkulturell förståelse i samhällskunskapsböcker. Det betyder inte att de genomgående har ett interkulturellt perspektiv, men de har kommit en bit på väg. De gör t.ex. jämförelser mellan det svenska och amerikanska samhället genom att behandla mordet på Anna Lindh och terrorattacken 9/11.

6.5.3 Sammanfattning av resultat av läroboksundersökningen

Engelskböckerna har den, som vi ser det, fördelen att kunna få in USA i berättande texter och sammanhang där den enskilda människan lyfts fram. Samhällskunskapsböckerna är mer faktainriktade till sin karaktär och innehåller endast ett fåtal personliga exempel. Även engelskböckerna innehåller fakta men den integreras ofta i berättelser av olika slag. Samhällsböckerna är inriktade på landet USA medan engelskböckerna fokuserar mer på människorna. Skönlitteraturen, reportagen och intervjuerna lyfter fram enskilda amerikanska människor. I den mån samhällsböckerna lyfter fram personer fokuserar de på politiker och makthavare. Vi som läsare möter inte den enskilda amerikanska människan. Vilket vi anser vara viktigt för att förmedla interkulturell förståelse.

Läroböcker i engelska är upplagda så att texterna kan läsas i vilken ordning som helst. Samhällsböcker är upplagda på ett sätt som gör att de helst ska läsas i någorlunda rätt ordning. Det finns vissa grundläggande saker eleverna bör lära sig innan de kan gå vidare till nästa kapitel. Det ger engelsklärarna en fördel i och med att de kan välja fritt vilka texter de vill läsa vid olika tidpunkter. Engelskböckerna behandlar även USA i texter där sanningshalten inte är viktig. De kan t.ex. berätta om händelser eller personer som inte finns i verkligheten. I samhällsböcker däremot är det viktigt att det som författaren skriver stämmer överens med

verkligheten. Författare till läroböcker i engelska har större frihet när de tar upp ämnesområden eftersom de även kan använda sig av skönlitteratur.

7 Diskussion

Syftet med uppsatsen var att undersöka vilken bild ett antal utvalda läroböcker i engelska och samhällskunskap ger av USA och amerikaner i ett interkulturellt perspektiv. Detta för att se om läroböckerna är lärarna till hjälp när det gäller att motverka fördomar om amerikaner i undervisningen.

Huvudundersökningen utgörs av en läroboksundersökning. Vi intervjuade även fyra lärare i två olika kommuner. Vi lämnade dessutom ut frågeformulär till en niondeklass i vardera kommunen. Det gjorde vi för att öka vår förståelse innan vi genomförde själva huvudundersökningen. Vår tanke var att frågeformulären tillsammans med lärarintervjuerna främst skulle ge oss lite insikt i hur några elever i denna åldersgrupp ser på USA och amerikaner.

Vi valde USA eftersom vi tycker oss ha märkt en ökad fördomsfullhet mot USA i Sverige. Vi har noterat att människor i vår omgivning allt oftare faller fördomsfulla kommentarer om amerikaner. Vi antog från början att även elever på högstadiet skulle ha en övervägande negativt färgad bild av USA och amerikaner, eftersom de är en del av samhället. Vi antog detta trots att vi var medvetna om att många av deras idoler och förebilder kommer från USA. Vi kunde emellertid inte av svaren på enkäterna se att det finns en utbredd fördomsfullhet mot USA hos de två niondeklasser vi frågade. De var positivt inställda till landet USA. Lärarna sade också vid intervjuerna att de anser att högstadieelevers bild av USA och amerikaner generellt är mer positiv än negativ. Med undantag för vissa elever från kulturer med ett utbrett hat mot USA. Det var endast samhällsläraren i Hässleholms kommun som menade att eleverna har fördomar mot amerikaner, schablonbilder. Lärarna pekade på musik, TV-serier och film som de största orsakerna till att eleverna har en positiv bild av USA.

Samhällskunskapslärarna och engelsklärarna reagerade olika på våra frågor om interkulturell förståelse och USA i undervisningen. Engelsklärarna ansåg att våra frågor var väldigt svåra. Detta förvånade oss eftersom vi först kom i kontakt med interkulturell förståelse i samband med engelskundervisning. Vi hade nämligen läst en avhandling av Ulla Lundgren *Interkulturell förståelse i engelskundervisning – en möjlighet* innan intervjuerna. Vi förväntade oss att språklärarna skulle ha mer att säga om interkulturell förståelse i språkundervisning. Vi trodde även att engelsklärarna skulle ha en klarare bild av hur eleverna

ser på USA än samhällslärarna. Vi förmodade även att de skulle tala mer om USA i sin undervisning än samhällslärarna. De sistnämnda gissade vi skulle vara mer inriktade på kunskap om Sverige.

Detta visade sig vara felaktiga antaganden. Samhällslärarna nämnde under intervjuerna ingenting om att de ansåg frågorna vara svåra, eller att frågorna inte rörde deras ämnen. De använder ofta USA som en referens. De jämför med USA när de undervisar om Sverige, eftersom USA är världens enda supermakt och därmed påverkar Sverige och alla andra länder i världen ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Engelsklärarna vi talade med använder inte USA på samma sätt i sin undervisning. Vi upplevde att de är mer inriktade på själva språket, t.ex. skillnader mellan brittisk engelska och amerikansk engelska. Språkläraren i Kristianstad kommun talade betydligt mer om USA än språkläraren i Hässleholms kommun, det beror på resor och personliga erfarenheter av USA. Hon använder även andra länder hon rest i på samma sätt i sin undervisning. Vi kunde se på svaren i frågeformulären att hennes elever var något mer positiva till amerikaner än eleverna i Hässleholms kommun. Positivt är att många elever skrev i frågeformulären att amerikaner är som alla andra människor.

Interkulturell förståelse är djupare än mångkulturell, den beskriver inte bara utan tar också upp varför. Vi upplevde inte att någon av lärarna hade insikt om den skillnaden. Vi genomförde intervjuerna i början av vårt arbete för att se var det skulle leda oss. Detta innan vi började med vår huvudundersökning och verkligen fördjupade oss i litteraturen. Om vi hade fördjupat oss mer i litteraturen innan vi genomförde intervjuerna hade vi kunnat sätta ord på och förklara vad vi menade skillnaden mellan interkulturell och mångkulturell var, och därefter ge lärarna fler följdfrågor. Vi nöjde oss istället med deras definition av interkulturell förståelse och frågade därefter. Om vi hade varit mer förberedda kanske vi hade fått tydligare och än mer användbara svar vid intervjuerna. Vårt huvudsyfte med intervjuerna att öka vår förförståelse för hur eleverna ser på USA blev dock uppfyllt. Vi såg även att interkulturell förståelse i dessa fall är ett eftersatt område i engelskundervisningen på grund av koncentrationen på språket i sig.

I vår teoridel skriver vi att Lundgren hävdar att undervisning om interkulturell förståelse ofta fokuserar på relationer mellan invandrare och svenskar. Under intervjuerna talade alla fyra lärare mycket om förhållandet mellan svenska elever och invandrarelever, trots att våra frågor var inriktade på USA. Det enda skillnad vi kunde se mellan de båda kommunerna var att

lärarna i Hässleholms kommun betonade att även de som kommer från andra kulturer ska respektera den svenska kulturen. Engelskläraren betonade att svenskar också har traditioner som elever med invandrarbakgrund måste vara beredda att acceptera.

Samhällskunskapsläraren betonade att han inte vill eliminera den svenska kulturen, utan ha den som grund för kunskapen om andra kulturer. Det är någonting som mycket av litteraturen om interkulturell förståelse i undervisning betonar starkt.

Dessutom skriver Lundgren att interkulturell förståelse uppmärksammas mest på lektioner i samhällskunskap. Båda engelsklärarna sade vid intervjutillfällena att samhällskunskapslärarna antagligen har mer att säga om detta ämne. Det hade de också. Med tanke på det fann vi det underligt att vi inte kunde hitta mycket litteratur om interkulturell förståelse i samhällskunskapsundervisning. Vi fann betydligt mer information om interkulturell förståelse i engelskundervisning. Förklaringen skulle kunna vara att samhällskunskapsundervisning ingår i den allmänna litteratur vi funnit om interkulturell förståelse i undervisning. Språkundervisning är annorlunda upplagd och den litteratur som behandlar dem framgår det mer tydligt att det just är språkundervisning det handlar om.

Vi som skriver denna uppsats ska inte bli lärare i samhällskunskap utan vi ska bli lärare i engelska. Vi har därför naturligt ett större intresse för engelskundervisning eftersom det är där vi kommer att vara verksamma. Vi upplever att språkundervisning traditionellt är uppbyggd så att det inte är innehållet som är viktigast i denna typ av undervisning. Fokuseringen ligger på att eleverna ska lära sig använda språket. Då kan det lätt bli så att läraren fokuserar mer på språket i sig än på innehållet i texterna eller kommunikationen. Buttjes hävdar att många språklärare ser språket i sig som intimt sammankopplat med nyckeln till att förstå själva kulturen. De intervjuade språklärarna ansåg att vi ställde svåra frågor. Språkläraren i Hässleholms kommun sa till och med att hon inte tyckte frågorna berörde hennes ämnen i särskilt hög grad. Båda engelsklärarna betonade att frågorna var mer inriktade på samhällskunskap. Kanske kan det bero på att språklärarna är mer inriktade på språket i sig och inte ser som det primära målet att förmedla kulturen. Språklärare ser ofta som sin huvuduppgift att lära eleverna själva språket, att förstå kulturer blir därmed av sekundär betydelse. Det kan säkert bero på att det är svårt att betygsätta förståelse. Den infödde talaren är ofta idealet för språkundervisningen, när idealet istället borde vara den interkulturelle språkbrukaren.

Vi följde även Aktuellt klockan 21 vissa bestämda kvällar, samt läste Aftonbladet och Expressens nätupplagor under ca två månaders tid. Detta för att se hur USA framställs i dessa medier. Vi kunde tydligt se kritik mot USA:s regering och dess utrikespolitik i alla tre medier. Speciellt var dessa medier starkt kritiska till hur myndigheterna i USA hanterade orkanen Katrina. I tidningarna var det främst i olika krönikor som den starkaste kritiken fanns. När man själv är kritisk mot t.ex. USA lägger man kanske märke till och väljer att läsa det man håller med om. Kritiken kan dock vara mer neutral och nyanserad om man läser eller lyssnar på allt tidningarna skriver eller nyheterna säger. Aftonbladet rapporterade t.ex. om hur amerikanska soldater tagit vidriga trofébilder av sårade och döda i Irak. De hade även inkluderat en mindre artikel i anslutning till denna text, där en psykolog förklarade att känslolösheten är en försvarsmekanism. Det hade lika gärna kunnat vara svenska soldater som handlat på detta sätt. Vi är medvetna om att vi hade kunnat redovisa Aktuells 21-sändningar och Aftonbladets och Expressens artiklar mer omfattande. Vi har valt att redovisa dessa i mycket korta drag. Huvudsyftet med dessa undersökningar var att se generellt hur USA framställs i viss svensk media. Vår slutsats är att media har en starkt kritisk inställning till landet USA. Det amerikanska folket förekommer inte i denna media i särskilt stor utsträckning.

Även samhällsböckerna var kritiska mot USA. Det är speciellt en av läroböckerna i samhällskunskap *Punkt So - del 1* vi har reagerat mot. Den var mycket kritisk mot USA, det enda som skulle kunna tolkas som positivt är att författarna lyfter fram att det var i USA som Internet togs fram. Vi som skriver denna uppsats är också kritiska till vissa delar av USA:s utrikespolitik. Vi tycker det är viktigt att poängtera att de negativa händelser som lyfts fram och den kritik som framförs mot USA i media och läroböcker mestadels är korrekt, om än något förenklad. När vi reagerade på den ökande fördomsfullheten mot amerikaner tänkte vi inte främst på den kritik som framförs i media mot USA:s politik, utan medias och samhällets ökande fördomsfullhet mot det amerikanska folket. Vi har upplevt att det ofta är fullt acceptabelt att dra alla amerikaner över en kant och kalla dem feta, eller dumma etc. utan att någon blir särskilt upprörd.

Läroböckerna i samhällskunskaps huvudfokus tenderar att vara att visa eleverna att USA inte är så underbart som det ser ut att vara i många TV-serier och filmer. Ofta vill författarna dessutom gärna lyfta fram att Sverige är bättre på dessa områden. Som exempel på det kan vi nämna att i *Samhälle idag 8* (Hlm) skriver författarna att en mamma i USA började gråta när

hon fick höra hur länge en mamma får vara föräldraledig i Sverige (s.152). Det är möjligt att författarna till samhällsböckerna är medvetna om den glorifierade bild många elever i den här åldersgruppen har av USA, och att de därför vill visa på att USA inte är fullt så fantastiskt.

Vi menar att samhällsböckerna till en viss del motverkar fördomar. Enligt resultatet av våra enkäter och intervjuer har många högstadiel elever en glorifierad bild av USA.

Samhällsböckerna visar att livet i USA inte är så fantastiskt som det kan förefalla vara i filmer och TV-serier. Det finns dock även elever som kommer från kulturer med ett hat mot USA samt elever som redan nu är starkt kritiska till USA:s regering och politik. Dessa båda grupper får vatten på sin kvarn. De får läsa om negativa saker USA har gjort i historien eller nutid. Det är naturligtvis bra att läroböcker inte blundar för alla hemskheter USA varit upphov till. Kritiken mot USA är korrekt och läroböckerna får aldrig blunda för verkligheten. Det blir emellertid problem om läroböckerna inte visar upp positiva aspekter också. Det blir också problem när författarna använder kritiken för att lyfta fram Sveriges bra sidor.

Vi tar upp i teoridelen hur Lundberg tar upp att det råder stark individualism i USA. Det kan skapa osäkerhet vid interaktion med människor från andra kulturer där samhörighet och lojalitet med den egna gruppen värderas starkt. Några av läroböckerna i samhällskunskap kommenterar i samband med de svaga sociala skyddsnäten i USA att amerikaner i allmänhet har ett annat synsätt. De flesta vill klara sig själva, t.ex. i boken *Samhällskunskap A*. Dessa läroböcker försöker göra eleverna medvetna om att svenskar och amerikaner ser olika på dessa frågor. Deras fokus ligger inte på att kritisera USA eller visa vilket bra land Sverige är. Det är tillfredställande när samhällsböcker även nämner den aspekten.

I engelskböckerna får eleverna möjligheten att möta enskilda amerikanska personer. Läroböckerna i samhällskunskap måste bli bättre på att lyfta fram enskilda människor och levnadsöden som kan gripa tag i eleverna och ge dem ett slags personligt möte. De skildrar nästan aldrig enskilda amerikanska människor som eleverna skulle kunna identifiera sig med. De är också dåliga på att skildra amerikanska personer som är kritiska till de företeelser som läroböckerna är kritiska mot, när det gäller USA. De få enskilda personer som finns inkluderade belyser nästan aldrig något positivt om USA. Samhällsböckerna skriver visserligen ibland om amerikanska pop- och rockstjärnor, men de räknar vi inte till enskilda människor. De är idoler och står ofta för något positivt för de ungdomar som beundrar dem,

men de ger inte en bild av vanliga amerikanska människor. Artisterna i sig är inte heller ”riktiga” personer eftersom de har en image.

Ett fåtal av böckerna visar bilder på enskilda amerikanska människor som engagerar sig mot dödstraffet. De nämns dock bara och skildras inte personligt. *Samhällskunskap i dag 9* (Hlm) inleder kapitlet om USA med en bild på en amerikansk familj och deras ägodelar (s.314). Deras käraste ägodel är en Bibel och det skulle kunna sägas förstärker en stereotyp bild av amerikaner. Å andra sidan skulle det kanske av vissa kunna tolkas så att de inte är materiella. Det enda verkligen gripande exemplet vi fann när det gäller skildringar av vanliga människor i anslutning till att USA behandlas är i boken *Samhällskunskap*. Där berättar en japansk man om vad som hände med hans familj när USA fällde atombomber över Japan. Denna berättelse gör levande hur ofattbart hemskt USA agerade vid det här tillfället. Den förstärker den negativa bilden av USA:s utrikespolitik.

Läroböckerna i engelska gör i sin tur för lite när det gäller att påtala att elevernas glorifierade bild av USA inte stämmer. De ger emellertid en mer interkulturell bild av USA eftersom de lyfter fram enskilda amerikanska människor. Magnusson skriver att begreppet interkulturell innebär möten på en personlig nivå och syftar till tolerans. Det är naturligtvis inte samma sak att beskriva enskilda människor i läroböckerna som personliga möten, men det är det närmaste en lärobok kan komma.

Varken läroböckerna i engelska eller samhällskunskap gör något för att få elever att koppla samman bilden av ”kändis – USA” med det amerikanska folket. I engelskböckerna får författarna tänka mer på att berättelserna ska vara roliga och underhållande att läsa. Det är naturligtvis viktigt att böckerna innehåller levande texter. I de rena faktaavsnitten saknar vi fakta som inte bara uppmuntrar till utantillärning. Även när fakta skrivs i berättande form skulle de kunna tänka mer på innehållet ur ett interkulturellt perspektiv istället för att enbart koncentrera sig på att texterna ska vara spännande eller roliga. De kan bli bättre på att visa fram amerikanska ungdomar som engagerar sig i miljö och liknande frågor. Överlag tar engelskböckerna upp fler positiva saker om USA, t.ex. framgångsrika amerikanska uppfinningar. När de skriver om vanliga människor ger de eleverna tillfälle att identifiera sig med personer från USA. Det kan vara tvillingar, att de utövar den sport eller spelar det instrument som personen i berättelsen gör. Samtidigt är det ganska ytliga berättelser ur ett interkulturellt perspektiv. De behandlar ofta ämnen som den första skoldagen eller kläder. Det

finns säkert mer personliga berättelser som skulle kunna öka identifieringen. Engelskböckerna motverkar fördomar på så sätt att de visar fram till exempel ungdomar som idrottar och är hälsosamma som motvikt till schablonbilden av feta amerikaner.

Samhällsläraren i Kristianstad kommun saknade inget i läroböckerna i samhällskunskap. Samhällsläraren i Hässleholms kommun ville ha mer fakta. Han menar att böckerna generellt ger en förenklad bild av de ämnen boken behandlar. De ansåg båda att interkulturell förståelse är något som är lärarens ansvar att förmedla till eleverna. Det är inget böckerna ska förse läraren med. Det är upp till lärarens professionalitet. Vi samtycker med att lärarens roll är viktig när det gäller att lyfta fram det interkulturella perspektivet. Vi tror emellertid att genom att ha med enskilda människor i läroböckerna, kan de hjälpa lärarna i strävan mot interkulturell förståelse. Det kan annars vara lätt att glömma bort interkulturell förståelse eller kanske t.o.m. prioritera bort det i det vardagliga arbetet. Särskilt i språkundervisning där fokus ofta läggs på språket i sig. Speciellt för oerfarna lärare kan det vara bra att ha läroboken att luta sig mot, även när det gäller interkulturell förståelse. I tillägg måste lärare begagna sig av det mångkulturella klassrummet och använda sina elevers olika bakgrunder. Samt bjuda in olika personer som kan tillföra undervisningen personliga möten. Som vi tagit upp i teoridelen skriver Juhlin att läroboken ofta ersätter läroplanen som styrmedel, eftersom lärarna litar på att boken följer läroplanens intentioner. Läroboken är grunden i undervisningen för många lärare, även för de vi intervjuat. Det är därför viktigt att läroböckerna beaktar många olika aspekter av de ämnen de behandlar.

I samhällsböckerna efterlyser vi mer levande texter. När de behandlar ämnen som USA:s regering, kan författarna t.ex. dels inkludera intervjuer med amerikanska politiker och dels med privatpersoner som har skilda åsikter. Dödsstraffet tas upp i de allra flesta böcker och ges ofta stort utrymme. Författarna beskriver ofta nackdelar med dödsstraffet, men de tar väldigt sällan eller aldrig upp varför USA har dödsstraff. Det kanske är svårt att peka på exakta orsaker men de skulle kunna peka på olika möjliga förklaringar.

Lyckligtvis får eleverna läsa både samhällskunskapsböckerna och engelskböckerna och de förmedlar olika bilder tillsammans. Förutsatt att eleverna verkligen läser texterna i engelskböckerna och diskuterar innehållet och inte enbart koncentrerar sig på orden, grammatiken och språket i sig. Engelskämnet har full potential när det gäller interkulturell förståelse används inte i full utsträckning. Ämnet har stora fördelar när man jämför med

samhällskunskap. Den fakta som finns i läroböckerna i engelska är huvudsakligen av ytlig karaktär och uppmuntrar till utantillärning. Det som nämns är till exempel staternas area, klimat, invånarantal, huvudstäder o.s.v. Interkulturell förståelse i engelska reduceras ofta till fakta om andra länder.

Som framkommit i teoridelen har Lena Olsson genomfört en av de största läroboksundersökningarna i Sverige. Hon undersökte då läroböcker i geografi och noterade ett tydligt etnocentriskt perspektiv i dessa. Vi har också sett etnocentriska drag, framför allt i samhällsböckerna. Det tar sig uttryck i att många av samhällsböckerna tar upp negativa saker om USA på ett sätt som gör att vi får en känsla av att de vill lyfta fram hur bra Sverige är. Vi kan förstå syftet med det. Författarna vill antagligen att eleverna ska vara tacksamma över hur bra de har det. Detta har varit speciellt tydligt när samhällskunskapsböckerna behandlar ämnen som social välfärd t.ex. sjukförsäkring och föräldraledighet. Vi tror även att det är rester från när läroböckerna var inriktade på att socialisera in eleverna i samhället. Alla samhällskunskapsböckerna som behandlar dödsstraffet är mot det. Det är också ett tecken på etnocentrism. De flesta svenskar är enligt ett antal opinionsmätningar mot dödsstraffet. Det är i stort sett vårt samhälles sätt att se på den typen av bestraffning. Vi har inte sett några direkt etnocentriska drag i läroböckerna för engelska. Det kan bero på att dessa böcker förutom svenska författare även har engelska författare. Dessutom är de upplagda med ett annat syfte än samhällsböckerna eftersom de är skrivna så att språkinläringen är det primära. Engelskböcker syftar inte till att få eleverna att förstå hur det svenska samhället fungerar. De är inte ens författade till att få eleverna att förstå hur olika engelskspråkiga samhällen fungerar.

Interkulturellt perspektiv i undervisningen syftar till att åstadkomma positiva attitydförändringar och motverka negativa attityder och fördomar. Det är viktigt att förklara för eleverna hur mycket vi påverkas av det samhälle vi växer upp i. Läraren måste även påtala att etnocentrismen är en naturlig del av alla människor, att det inte är något fult. Ibland har en kultur mer rätt än en annan. Det är inte rätt att acceptera förtryck av människor bara för att det händer i en annan kultur.

Samtidigt måste eleverna bli medvetna om att en del av deras sätt att tänka och bete sig på beror på etnocentrism. Det kan behöva förändras för att kunna acceptera att andra människor uppfattar världen på olika sätt. Det är dock som lärare viktigt att notera att diskussioner om

fördomar och rasism kan leda till hotfullhet och splittring. Eftersom etnocentrismen är medfödd och en stor del av jaget kan det lätt bli hotfullt för den enskilda människans identitet. När det gäller diskussioner om USA och fördomar kan det vara svårt för läraren om de har en klass där det mestadels sitter elever med en klart positiv bild av USA. Samtidigt finns där elever som växt upp i en kultur där USA nästan är synonymt med ondska.

Samhällsläraren i Kristianstad kommun betonade ordet empati som en viktig del när det gäller just interkulturell förståelse. Lundberg och Konstantinides tar även upp begreppet empati vid olika tillfällen. Vi är av den åsikten att det är viktigt att känna empati för att uppnå interkulturell förståelse. Eftersom en väl fungerande interkulturell kommunikation är avgörande för interkulturell förståelse. Det finns stora likheter mellan människor även när vi kommer från helt motsatta kulturer. Dessa likheter tror vi är grunden för att kunna känna empati. Om vi fokuserar på de bitar där vi människor är lika varandra är det enligt vår mening möjligt att uppnå empati och förståelse. Även om människor från olika kulturer beter sig på olika sätt vid olika känslotillstånd är känslorna de samma hos alla människor. För att kunna känna empati måste den vanliga människan lyftas fram, så att man kan identifiera sig med denne och erfara ett personligt möte. Samhällsböckerna är inte tillfredställande när det gäller detta. Läroböckerna i engelska är skickligare men det finns åtskilligt att förbättra även där.

Det hade också varit intressant att se om gymnasieelevers bild av USA och amerikaner är mer negativ än högstadieelevers, samt se hur läroböcker i engelska och samhällskunskap för gymnasiet framställer USA och amerikaner. I början av undersökningen hade vi ambitionen att förutom brödtexten i läroböckerna även undersöka instuderingsfrågor och uppgifter i anslutning till texterna. Då hade emellertid vårt arbete blivit alltför stort både när det gäller antal sidor och ur tidsaspekten. Det hade varit intressant att även undersöka dessa uppgifter, för att se om böckerna uppmuntrar till interkulturell förståelse eller utantillärning. Detta är ett område som vi hoppades att andra kommer att undersöka.

Vi blev därför väldigt förvånade när vi i mitten av december noterade att skolverket ska göra en läroboksundersökning i fyra ämnen biologi/naturkunskap, religion, historia och samhällskunskap. De kommer att analysera böcker för högstadiet och gymnasiet i dessa ämnen. De ska utreda hur läroböckerna bidrar till undervisningen i frågor som rör kön, etnisk tillhörighet, religion eller trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Denna undersökning ska vara färdig i december 2006. Det ser vi fram mot.

8 Sammanfattning

Vår utgångspunkt var interkulturell förståelse och fördomar mot USA. Huvudundersökningen utgörs av en läroboksundersökning i engelska och samhällskunskap. Vi intervjuade fyra högstadielärare, en språklärare och en SO-lärare i två olika kommuner. Vi gav även ut frågeformulär till en niondeklass i vardera kommunen, för att bredda vår förståelse innan läroboksundersökningen. Frågorna handlade främst om hur eleverna ser på USA och amerikaner. Vi valde två olika kommuner för att se om det finns skillnader mellan dessa i synen på interkulturell förståelse. Vi ringde också till de olika kommunernas utbildningsnämnd för att höra om det finns en särskild policy om interkulturell förståelse i undervisningen. Det fanns det inte i någon av kommunerna.

Aktuellt klockan 21, Aftonbladet och Expressen var klart kritiska. Det var främst i olika krönikor i tidningarna som den riktigt osande kritiken mot USA fanns. Enkäterna visade att dessa högstadieelever inte är så kritiska mot USA och amerikaner som media. De är mer färgade av den bild av USA som ges i TV-serier, filmer och av musik. Lärarna menade också att elevernas bild av USA är övervägande positiv. Med undantag för en del ungdomar från kulturer där det traditionellt finns ett starkt hat mot USA.

Läroböckerna är kritiska mot USA särskilt samhällsböckerna. Även i engelskböckerna finns viss kritik, generellt mest när det gäller hur minoritetsbefolkningar blivit behandlade. Samhällskunskapsböckerna är många gånger tydliga i sin kritik mot USA, men bilden är politiskt korrekt. De har ett etnocentriskt perspektiv som yttrar sig så att de gärna vill lyfta fram hur bra Sverige är på de områden där USA inte är så bra. Etnocentrismen syns inte mycket i engelskböckerna. De behandlar inte samma ämnen som samhällsböckerna, samt att de även har engelska medförfattare.

Vi kom fram till att engelskböckerna är bättre på att införliva interkulturell förståelse i undervisningen än samhällsböckerna. Det beror på att de lyfter fram enskilda amerikaner, som eleverna kan identifiera sig med. Båda kategorierna av böcker motverkar fördomar. Samhällskunskapsböckerna visar att USA inte är som i TV-serierna. Engelskböckerna visar fram vanliga amerikanska ungdomar som idrottare och amerikanska uppfinningar. Detta motverkar schablonbilden av feta och dumma amerikaner.

Primärlitteratur

Andersson, G. (2002). *Punkt SO - Samhällskunskap del 1*. Första upplagan, första tryckningen. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Andersson, G. (2003). *Punkt SO – Samhällskunskap del 2*. Första upplagan, första tryckningen. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Andersson, G. (2004). *Punkt SO – Samhällskunskap del 3*. Första upplagan, första tryckningen. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Bermheden, C et al. (2003). *Third Time, textboken för år 9*. Första upplagan, fjärde tryckningen. Stockholm: Bonnier Utbildning.

Bermheden, C & Peterson, L. (1998). *Wild Card Engelska som språkval 1*. Första upplagan, Fjärde tryckningen. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Bermheden, C & Peterson, L. (1999). *Wild Card engelska som språkval 2*. Första upplagan, Tredje tryckningen. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Bermheden, C & Peterson, L. (2000). *Wild Card engelska som språkval 3*. Första upplagan, Andra tryckningen. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Folkebrant, U & Olson, U. (2003). *Sofi med InfoBas online*. Andra upplagan. Stockholm: Ekelunds Förlag AB.

Glover, M et al. (2002). *Wings Base Book 7*. Första upplagens första tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Glover, M et al. (2002). *Wings Activity Book 7*. Första upplagens första tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Glover, M et al. (1997). *Wings Base Book 8*. Första upplagens tredje tryckning. Stockholm: Bokförlaget Kultur och Natur. (Hlm)

Glover, M, et al. (1999). *Wings Activity Book 8*. Första upplagens femte tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Hlm)

Glover, M et al. (2003). *Wings Base Book 8*. Första upplagens andra tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Krst)

Glover, M et al. (2003). *Wings Activity Book 8*. Första upplagens andra tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Krst)

Glover, M et al. (1997). *Wings Base Book 9*. Första upplagens andra tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Hlm)

Glover, M et al. (1999). *Wings Activity Book 9*. Första upplagens tredje tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Hlm)

Glover, M et al. (2004). *Wings Base Book 9*. Första upplagan, andra tryckningen. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Krst)

Glover, M et al. (2004). *Wings Activity Book 9*. Första upplagan, tredje tryckningen. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Krst)

Gustafsson, J et al.(2004). *What's Up 7*. Första upplagan, första tryckningen. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Hildingson, K et al. (2001). *Samhälle i dag 7*. Första upplagens sjunde tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur. (Hlm)

Hildingson, K et al. (2000). *Samhälle i dag 8*. Första upplagens sjätte tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Hlm)

Hildingson, K et al. (2002). *Samhälle i dag 9*. Första upplagens sjunde tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Hlm)

Lundberg, F & Olsson, L. (1997). *Samhällskunskap A (7-9)*. Andra upplagan, första tryckningen. Malmö: Interskol.

Nilsson, E et al. (1995). *Samhällskunskap*. Tredje upplagan, första tryckningen. Kristianstad: Gleerups Utbildning AB.

Peterson, L et al. (2004). *Happy Textbook No.1*. Första upplagan, första tryckningen. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Petersson, L et al. (2005). *Happy Textbook No. 2*. Första upplagan, första tryckningen. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Wergel, K et al. (2002). *Samhälle i dag 8*. Första upplagens andra tryckning. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. (Krst)

Wergel, K et al. (2001). *Samhälle i dag 7*. Första upplagens femte tryckning. Örebro: Ljungföretaget AB. (Krst)

Wergel, K et al. (2003). *Samhälle i dag 9*. Första upplagens femte tryckning. Örebro: Ljungföretaget AB. (Krst)

Sekundärlitteratur

Ajagán-Lester, L et al. (1995). *Läromedel i den decentraliserade gymnasieskolan*. Uppsala universitet: Pedagogiska institutionen. Nr 124.

Aktuellt TV-sändning klockan 21.00 tisdag, onsdag, torsdag från den sjätte september till den tionde november

Batelaan, P et al. (1992). *Interculturalism in Swedish Teacher Education. Evaluation of the Teacher Education Reform. An Evaluation of the Intercultural, Bilingual and International Dimension*. UHÄ-Rapport 1992:18.

Bredänge, G. (2000). *Interkulturell kompetens i skolan Utvärdering av ett EU-projekt för invandrade personer intresserade av att arbeta med barn och ungdom*. Göteborgs universitet: Institutionen för pedagogik och didaktik. Nr 2000:22.

Buttjes, D et al. (1990). *Mediating Language and Culture*. England: Multilingual Matters Ltd.

Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. UK: Multilingual Matters Ltd.

Garefalakis, J. (1994). *Läroboken som traditionsbärare. Om hemspråksundervisningen i grekiska, ett läroplansteoretiskt och didaktiskt perspektiv*. Stockholm: HLS Förlag.

<http://www.aftonbladet.se> från den sjunde september till den sjunde november 2005.

<http://www.expressen.se> från den sjunde september till den sjunde november 2005.

Konstantinides, A. (1994). *Undervisning för internationell och interkulturell förståelse. En studie på högstadiet i Malmö*. Lunds Universitet: Institutionen för pedagogik och specialmetodik. Nr 588.

Kursplan för Samhällskunskap. (2000-07). Skolverket.

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=24&skolform=11&sprak=sv&id=3887&extraId=2087>, 2005-11-02.

Lahdenperä, P et al. (1995). *Interkulturella läroprocesser*. Stockholm: HLS Förlag.

Lorentz, H. (1996). *En utbildning för internationell förståelse: en studie om de nya läroplanerna Lpo94 och Lpf94 utifrån ett interkulturellt perspektiv*. Lunds Universitet: Pedagogiska Institutionen. Nr 420:3.

Lundberg, P. (1991). *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens*. Lunds Universitet: Pedagogiska institutionen.

Lundgren, U. (2002). *Interkulturell förståelse i engelskundervisning – en möjlighet*. Malmö högskola: Forskarutbildningen i pedagogik.

Lundgren, U. (2001). *Att utbilda för interkulturell förståelse. En studie av styrande texter för grundskolans engelskundervisning*. Malmö högskola: Institutionen för pedagogik. Nr 670.

Lustig, W M & Koester, J. (2003). *Intercultural Competence. Interpersonal Communication Across Cultures*. Fourth edition. Amerika: Pearson Education Inc.

Magnusson, A. *Interkulturell förståelse i teori och praktik*. http://www.lms-riks.se/tids/interkulturell_forstaelse.pdf. 2005-09-01.

Pedagogisk uppslagsbok Från A till Ö utan pekpinna. (1996). Stockholm: Informationsförlaget.

Sträng, H & Dimenäs J. (2000). *Det lärande mötet – ett bidrag till reflekterande utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

Thyberg, A. *Vad har värdegrundsfrågor med engelskundervisningen att göra*. <http://www.vxu.se/hum/publ/humanetten/nummer12/art0304.html>. 2005-08-29.

Bilaga 1

Intervju med lärare 1

Hur mycket använder du läroböcker i din undervisning?

Jag är tyvärr den sortens lärare som pratar för mycket på lektionerna. Det roligaste är att ha en dialog med eleverna. Vilket blir svårare eftersom ungdomar idag inte orkar lyssna eller sitta stilla eller samtala lika länge som de gjorde förr. Det beror nog på att ungdomar nu för tiden får mer intryck hela tiden.

När det gäller tryckt material i undervisningen använder du dig huvudsakligen av läroböcker eller är det mest annat material t.ex. tidningar?

Ja då använder jag oftast läroböcker och kringmaterial. Det händer väl att jag tar in en och annan broschyr. Det är svårt att lära gamla hundar sitta, det är ju annorlunda idag.

Ser du mycket fördomar i läroböckerna? Anser du att läroböckerna speglar verkligheten eller samhället?

Nej, det har jag inte tänkt på. Ja, jag tycker mest att det är sådant som vi samtalar oss till inte läser. Det kan man inte läsa i böcker.

Pratar du mycket om USA i undervisningen? I så fall varför/varför inte? På vilket sätt använder du dig av USA i din undervisning?

Ja, i nian på våren tar vi USA, då läser vi samtidigt andra världskriget i historia. Det ska bli intressant nu när vi ska läsa det, för jag har fem muslimer i klassen. En av muslimerna går i koranskola och lär sig koranen utantill, det är intressant...

Tänker du på att ge en mer rättvis bild av amerikaner med tanke på "USA-hatet" som växt fram?

Jag tar upp att om vi alla skulle leva som i USA och Sverige skulle allt braka samman. Jag vill ge en balanserad bild av amerikaner. Om alla skulle åka runt i sina stora bilar på samma sätt, och nu kommer det mer bilar i Kina... Det klarar inte jorden av.

Hur ser du på USA? Hur har du fått den bilden?

Jag har en sammansatt bild av USA, några av mina bästa vänner är amerikaner. Men de har inte fått upp medvetenheten om att jorden inte kan bära vår livsstil. Men de är härliga, godhjärtade och rejäla människor som vill alla väl.

Pratar du om dina amerikanska vänner i klassrummet?

Njae, jag tog faktiskt upp en sak, men det var ju inte så positivt förstås... En av mina svenska vänner var över i Amerika och skulle åka bil med en amerikan. Och där sitter amerikanen, en from man och fingrar på en pistol! Min svenske vän blev förvånad. Har du en pistol?! Ja, det måste man ju, tyckte amerikanen. Det är helt naturligt där, men här tycker vi att det är jättekonstigt.

Vilken syn upplever du att eleverna har på amerikaner? Var tror du deras bild av amerikaner kommer från? Vilka fördomar rör det sig i så fall om?

Både och, det är väldigt blandat. Det har varit killar här från Nationalsocialistisk front och satt upp affischer. Det kan bli bråk mellan de svenskar som bor i "svenskområden" och invandrare. Dessa sympatiserar mycket med USA. Killar med bakgrund i Irak och så tycker inte om USA, de kan få höra hemifrån hur dåligt USA är... Men kurder tycker om USA ganska mycket.

Upplever du att synen på amerikaner har ändrats till det sämre under de senaste 5-7 åren?

Ja det är stor skillnad. Bilden av amerikaner kommer nog oftast från filmerna de ser.

Hur definierar du interkulturell förståelse? Strävar du medvetet efter att införliva interkulturell förståelse i undervisningen? Pratas det mycket om interkulturell förståelse vid fortbildning och kollegor emellan?

Att man ska förstå andra kulturer, acceptera det som är annorlunda, lära sig om hur de lever i skilda kulturer. Ja, det är verkligen något man har med medvetet i undervisningen. Det finns ett honnörsord – empati! Det är mycket det man håller på med. Sådana här fina ord (syftar till interkulturell förståelse) blir lätt något skolledare har i sina skrifter. Man blir lite allergisk mot det, men själva innehållet är ju bra. Det är mycket mer av det nu, än när jag kom ut som lärare... Nu har vi ju tre moskéer här (i Kristianstad), ett buddhisttempel och katolska kyrkan växer... Interkulturell förståelse är någonting man sysslar med varje dag men jag har inget flott program för det.

Tycker du att du får hjälp och stöd av läroböckerna vid hanteringen av interkulturell förståelse i undervisningen, rent allmänt och då i synnerhet när det gäller USA?

Visst vill man alltid ha mer hjälp.

Det är ingenting du har tänkt på direkt?

Nej det är det inte.

Är interkulturell förståelse en viktig del av undervisningen? Ges interkulturell förståelse tillräckligt med plats i styrdokumentet, anser du?

Jag har i alla fall inte tänkt på det när jag läst läroplanen, att det är någonting som saknas. Det finns ju där. Det är någonting som ska genomsyra skolan. På våran skola är det alldeles nödvändigt för annars går vi under, eftersom det finns mycket elever med invandrarbakgrund.

Är det någonting annat du har att säga när det gäller vad vi just har pratat om?

Ja, det här med USA skulle man kunna prata länge om. Amerikanska filmer är sådant man tittar på när man inte har något att göra och inte vill tänka. De är så ytliga, men det finns ju bra film också. Men i de franska filmerna är det lite mer skärpa i dialogen. Man kanske inte kan undvika att påverkas av det man ser i amerikanska filmer och att man sedan omedvetet

förmedlar det till sina elever. Men samtidigt finns det ett väldigt djup i den amerikanska kulturen t.ex. filosofin.

En jätte viktig uppgift i undervisningen är att bekämpa den här svart-vita bilden av saker och ting. För när man är ung vill man gärna se allt i svart och vitt, att det ska finnas något att följa. Antingen är det gott eller ont, och det måste man visa på att det inte är så i verkliga livet. Det finns en gråskala.

Bilaga 2

Intervju med lärare 2

Hur mycket använder du läroböcker i din undervisning?

Jag använder läroböckerna som en grund och sedan så lägger jag till annat material. Så jag använder läroböckerna, det gör jag mycket. Men det är som en grund, och sedan utvecklar jag det. Det är nämligen så att eleverna på högstadiet är ju inte riktigt mogna för att kunna ta ett stort ansvar många kan det, men inte alla. Och då är det ju så här att först måste vi bygga upp en grund som de kan stå på, och sedan bygger vi grunden, och sedan bygger vi huset. Och sedan kan vi då gå vidare som t.ex. när jag hade svenska i nian så hade vi inga böcker utan då hade vi annat material. Det var saker som var bra som är taget från andra läroböcker. Sådant material som kan användas. Så att jag använder det som en grund att stå på för att alla elever ska få en möjlighet att känna att de vet vad avsnittet handlar om. Så det gör jag, jag använder det som en grund att stå på. Sedan finns det hur mycket material som helst det är bara att plocka. Sedan är det frågan med tiden, så realistiskt är ju inte att vi lägger hur mycket tid som helst på varje moment utan det ska vara lagom. Och lagom vad är det? Jo det ska vara... jag använder böckerna som en grund, mmm. *Så man kan säga att det är huvudmaterialet?* Det är huvudmaterialet, jag använder!

Tycker du att du ser fördomar i läroböckerna?

Nej, det har jag inte. Jag har aldrig sett några fördomar i några läroböcker däremot så kan jag säga så att jag tycker att våra läroböcker som vi använder är pedagog... eller nej politiskt korrekta. De är politiskt korrekta. De tar egentligen inte ställning, utan de är skrivna med politisk medvetenhet. Och det kan ha att göra med också att jag i SO alltid försöker ha nytt material. Eller så nytt som det någonsin går att ha. Samhällskunskap, och geografi, historia och religion alltså det ska vara, försöker köpa så att jag hela tiden byter ut kontinuerligt. Så att jag inte har samhällskunskapsböcker från 68 och så va? Det försöker jag ha. Så att jag tycker att när man läser på universitet och högskolor kan man läsa uppsatser och böcker som är skrivet med viss inriktning, socialistisk åskådning eller en högerinriktning, va? Då vet jag redan att den här författaren har den här grundtanken, i sitt ställningstagande, alltså synen på varför romarriket gick under, det pratar jag ju om. Det talar jag om för eleverna att enligt en marxistisk teori säger man att romarriket gick under på grund av slavekonomin. Men det är ju inget som står direkt i böcker utan jag ger fler infallsvinklar. Och det är upp till mig att jag är proffs som lärare, att jag kan liksom tala om att det finns andra synen. Det finns andra sanningar. Sanningen är aldrig helt svart eller vit, utan här har vi grunden att stå på. Och det är så jag ser allt läromedel att det är någonting som ska ge den grundläggande kursen. Men sedan så måste vi som lärare bygga ut dem, för på hundra sidor lärobok så kan inte läroboken få med allting. Man kan inte få med allting om andra världskriget eller vad vi nu läser om. Utan det får vara liksom nerslag och då kan jag känna ibland att läroböckerna är tunna. Det fattas massor av saker det här är ju mer intressant än att bara prata om valvbågar eller någonting annat, va? Det finns andra saker, och det är upp till mig att leta reda på det materialet och diskutera med eleverna. *Men tycker du att de speglar verkligheten?* Jag tycker att läroböckerna speglar verkligheten men det är tunt material, det är det, det måste utvecklas och läggas till. Jag behöver sällan dra ifrån utan bara lägga till. Det har varit en diskussion om politisk korrekthet. Det var någon tidskrift var det, i någon bok om homosexualitet, kommer

jag ihåg nu. Sådana ställningstaganden tycker jag inte mina böcker tar. Det har jag inte sett någonstans. Och då blev jag faktiskt förvånad när jag hörde det, jag har aldrig sett det.

Pratar du mycket om USA i din undervisning?

Ja det gör jag. *Varför?* Jo eftersom USA är världens enda supermakt så kan användas jag USA som en referens att relatera till. Och det kan vara allt från geografi, historia, samhällskunskap och religion eller någonting annat va? För när det händer någonting i världen blir det oftast reaktioner. Om det är på den amerikanska börsen som sedan sprider sina ringar till Sverige, eller det är någonting som har med FN att göra eller det är en militär operation, eller det är värdet på den svenska kronan. Ja, ni förstår själva så måste vi utgå jag eller vi mycket från USA. Och då det kan vara jämförelser, så här mycket tjänar en industriarbetare i Sverige och då kan det komma påståenden, ja men i USA så har de ju inte mer än två veckors semester och si och så. Ja, men hur mycket tjänar en industriarbetare? Vilka försäkringar har en industriarbetare? Vilka försäkringar har en industriarbetare? Hur fungerar det amerikanska samhället? Ett annat exempel, de här dokumentärerna om alla vapnen i USA. Väldigt intressant men procentuellt finns det fler skjutvapen i Sverige än vad det finns i USA. *Jasså?* Så är det, hur många vet det? För ni har säkert sett dokumentären om skjutvapen i USA och tycker det är jättehemskt, det gör ju alla som ser det. Men vi måste se det nyanserat och det är lärarens plikt, var vi än står religiöst, politiskt eller annat är det vår plikt att inte köra värderingar utan det är fakta. Det här är fakta sedan får vi tycka och tänka och ha åsikter, men det här är fakta och det här är värdering göra en jättestor skillnad. Det här får ni tro, men det här är sant det här är fakta. Hjälpa eleverna att få ett redskap att skilja på värdering och fakta. Hur vi lägger fram en värdering, och hur vi lägger fram fakta eller tar reda på fakta, väldigt viktigt.

Hur ser du på USA?

Jag ser nyanserat på USA, politiskt korrekt va? Alltså jag ser USA som ja precis som alla andra länder både positivt och negativt. Förr när jag pratade om USA om 1900-talshistoria och 1900-talssamhällskunskap, så redovisade jag bilden varför så många lyckats i USA. Så man ser det som möjligheternas land, och jag talar också om varför fackföreningarna är väldigt svaga i USA, eftersom alla har lika stor chans att lyckats. Det är ju en sanning med modifikation, för är man rik har man lättare att lyckas än om man är fattig. Eller är man vit har man lättare att lyckas än om man är svart, men ändå va, redovisar jag. Det finns positiva saker om USA fortfarande idag så det är världens största ekonomi. Det är fortfarande möjligheternas land. Det är ett rent invandrarland där det finns en kulturell och en politisk mångfald. Sedan så finns det ju då negativa saker om USA. Att USA är världens enda kvarvarande supermakt, det är negativt. Också att man till exempel tolkar religionsundervisningen i USA. Att vi inte ska ha någon religionsundervisning, för att vi inte ska påtvinga eleverna några åskådningar, vilket jag tycker är precis tvärtom. Att tala om så mycket som möjligt och låta människor tänka. Jag har väldigt svårt att tänka mig så här att jag pratar om Jesus så blir hela klassen kristna eller att jag pratar om Muhammed eller Islam så blir alla muslimer. Det är precis tvärtom att jag tror att information lyfter fram och tar bort det här med fördomar och förutfattade meningar.

Vad jag har fått den bilden? Jo jag har fått bilden i och med att jag läst mycket och sett mycket på dokumentärer. Och jag pratar med människor som har bott i USA, som är från USA, som har arbetat i USA. Så det är mycket från media. Har inte rest i USA, men jag har vänner som har arbetat i USA. Som sagt jag läser mycket, så jag försöker få en nyanserad bild

av USA. Sedan är USA som alla andra länder, där finns allt mellan himmel och jord. Men vi diskuterar mycket USA allt från dödstraff till fetma i USA och snabbmat och allt va....
Varför den amerikanska valutan är stark och hur många bilar den genomsnittlige familjen i USA har och så diskuterar vi. Ju äldre eleverna blir ju mer diskussioner. Så svårt kanske med en sjuåring att föra ett resonemang om politik och ekonomi. Det är bara ett fåtal som har de kunskaperna att diskutera det.

Vilken syn upplever du att eleverna har på USA?

Ja, schablonmässig bild. Den bild som media visar. Antingen så är de skjutglada och så har de då en kalasnikov, eller något annat automatvapen i ena handen, och så har de Bibeln i andra handen. Eller så är de enormt feta och ja den schablonbilden. Enfaldiga kan jag också få bilden av att eleverna ibland har, lite dumma....och jag tror att den bilden är en massmedial bild av USA. Vissa saker har de ju rätt, alltså det är ju snabbmatens land nummer ett USA och det sprider sina ringar på vattnet. Vilket gör att vissa människor åker till Turkiet och äter på McDonald's, istället för att ta del av den fantastiskt kulinariska rätterna de har i Turkiet va? Och jag gillar inte heller det här med att snabbmaten konkurrerar ut annan Men det är ju marknaden som styr vilken mat vi vill ska äta. Det här med dumma amerikaner det är ju också en schablonbild för att de är varken mindre eller mer intelligenta än någon från något annat land. Och ser vi på möjligheternas land, så är det så att i USA mer än något annat land så visar det sig faktiskt, att hårt arbete kan löna sig. För de som vill arbeta och de som vill lyckas. Det kan du också göra i Sverige, men procentuellt är chansen betydligt lägre. Många, många elever pratar om det här med USA som supermakten alltså militärt. Diskuterar mycket det här med att USA går in i länder och är storebror, militärmakt. Samtidigt som jag då poängterar att USA har gjort bra och dåliga saker de är inte vidare stolta över Vietnam. Men intåget i Afghanistan och Irak har ju med världssäkerhet att göra. Givetvis världsekonomin eftersom Irak är världens tredje största oljenation. Men också med att införa demokrati och jämställdhet i Afghanistan och Irak. Sedan ser man historiskt på det när USA var i Irak och gav dem ...missiler för att skjuta ner ryska helikoptrar, det var väl kanske ingen som tänkte på att det skulle vända en gång till sedan. Men så är det med historia, så vi har ju svårt att påverka det som har hänt. Likväl har man det i USA utan det som har hänt det är ju bara att konstatera att det har hänt och gå vidare, göra något bättre.

Hur motverkar du fördomar?

Ja, bara en sak att skilja på fakta och värderingar. Det här är sant det här är vad människor tror och det som människor tror det kan ju vara sant. Generaliseringar kan ju faktiskt vara sanna, men till hur många procent är de sanna? Hur många människor pratar vi om? Pratar vi om den genomsnittlige amerikanen? Glöm inte att USA är ett väldigt stort land. Med varje delstat egentligen ett eget land med egen regering och egna lagar. Och att det är väldigt stor skillnad på norra USA och södra USA, och västra USA och östra USA. Alltså både klimat och industri och vilka människor som har immigrerat, och lite så. Trycker väldigt mycket på det här med värdering, tyck och tro gärna men säg inte att det är en sanning. *Upplever du att den negativa bilden av USA ökar genom media?* Där kan jag ju koppla till en sak som inte bara jag tror utan som det faktiskt har gjorts undersökningar om? Vem är det som styr media i Sverige? Då säger några, ja det är familjen Bonnier. Ja, men vem är det som, vilken inriktning hur många journalister, ser de det på en....Vill de ha en rent objektiv bild, eller är det en personlig bild de vill ge? Är det en politisk bild? Vilken politik? Är det en socialistisk politik? Är det en historia att vi i Sverige sedan Palme-tiden har kritiserat USA för allt de gör, och försökt ge den bilden va? Och det finns ju så med alla länder. Det land som vill ge en negativ bild av Sverige, så finns det massvis med saker som är dåliga. Men det finns både positivt och negativt och det är ju bara att titta på den svenska regeringen. Att Göran Persson hade för

första gången liksom blivit inbjuden och varit i USA och samtalat med USA. Och att det var ju USA:s president som inte har velat bjuda in svenska ministrar eller representanter från regeringen, eftersom Sverige har varit väldigt kritiskt mot USA. Och var kommer den bilden ifrån? Är det en socialdemokratisk politik eller är det en massmediebild. Ja jag tror att det är en kombination. Och undersökningar har ju faktiskt visat att nu finns det oberoende journalistklubb som försöker faktiskt, det ska varken vara höger eller vänster. Det ska vara helt opolitiskt. Vilket jag kan tycka är synd, att vi i Sverige har tidningar som är oberoende liberala, och de är socialdemokratiska, och de är borgerliga och så. Jag tycker ju att vi ska ha tidskrifter som är helt politiskt oberoende, alltså nu är det ju oftast bara ledaren va. Så det är ju inte så att om det har hänt ett mord, så säger den ena att det var beroende på det ena eller andra. Utan det är ju ledaren, eller också skulle jag vilja ha helt oberoende media. Jag skulle inte vilja ha en Sveriges radio eller television, där vi har före detta socialdemokrater som sitter som ordförande. Utan helt opolitiskt för att det ska vara, medierna ska vara opolitiska. Medier ska redovisa fakta, låt människor tänka själva redovisa fakta.

Hur skulle du definiera interkulturell förståelse?

Fantastiskt projekt. När jag såg det här, så hade jag aldrig sett det tidigare, men jag drar slutsatsen att det betyder internationell kulturell förståelse. Alltså vi ska ha förståelse för andra kulturer och se kultur som ett... eller all kulturell verksamhet som ett världsligt, alltså som gäller hela världen va. Inte som någonting som är typiskt bara för svenskar, danskar och finländare. Utan någonting som både ger gemenskap och skapar fördomar. Eller vi kan både se likheter och skillnader. Jag kan tycka att det är synd ibland att vi skyller mycket negativa saker på kultur. Vi säger till exempel va Ah, det är den kulturen som invandrarna är vana vid och det är den kulturen som de har i sitt land. Bor man i Sverige och är svensk medborgare så är det Sverige. Då är det de reglerna och lagarna som gäller, och sedan att vi har olika kulturella bakgrunder det har vi, men det är svensk lag som gäller. Punkt slut. Tolereras det inte någonting som bryter mot svensk lag. Om det så är hedersmord eller någonting annat.

Strävar du medvetet efter att få in interkulturell förståelse i undervisningen?

Ja, jag arbetar för att införa alltså förståelse, se likheter, va. Ibland så vill vissa titta på skillnaderna, börja med likheterna istället sedan kan man diskutera skillnaderna sedan. Men jag jobbar inte för att införa annan kultur, utan jag utgår från den svenska kulturen och sedan förståelse för andra kulturer. För det är i Sverige vi bor och det är där vi verkar. Jag vill inte på något sätt ta bort den svenska kulturen. Absolut inte! Och jag trycker på vad det är som har gjort att vi har den kulturen i Sverige. Var har vi fått våra värderingar? Var kommer de ifrån? Var kommer våra lagar ifrån? Vad är historiskt, politiskt, religiöst? Var har vi fått vår kultur från? Varför heter det, varför uttrycker vi oss på särskilt sätt? Varför säger vi lagom? Varför firar vi jul och så vidare, va? Och även här viktigt, fakta värdering skillnad. Men det är ju väldigt kul och diskutera internationell förståelse, interkulturell förståelse. Gick även in på Internet och tittade om jag hade samma, om vad jag trodde stämde överens vad som stod på Google, va. Gick jag in och tittade på kursprogram och tydligen har det blivit jättestort på senare tid med kurser i pedagogik på 60p i internationell, kulturell förståelse. Hade jag faktiskt ingen aning om. Så att ja...och.

Då pratas det inte mycket om interkulturell förståelse vid fortbildning kollegor emellan?

Vi pratar om det, men vi använder inte det begreppet. Men vi är medvetna att det finns. Jag har inte gått någon kurs, lärarkurs, seminarier, nej. Men däremot så pratar vi kollegor emellan om innebörden men dock ej begreppet...så nu har vi ett jättefint ord för någonting som vi egentligen har sysslat med över lång tid. Och det tycker jag väl, det är väl inte så dumt så är det med begreppsbildning. Vi sätter liksom etikett på en viss sak.

Tycker du att du får hjälp och stöd av läroböckerna vid hanteringen av interkulturell förståelse i undervisningen?

Läroböckerna de är väldigt, ja det är avsnitt va. Där det kan vara liksom att vi pratar om olika religioner, olika kulturer. Både ett historiskt och ett religiöst perspektiv, vi pratar om länder och har ett geografiskt perspektiv, samhällsmässigt perspektiv men inte att man liksom, med förståelse va. Utan det här med förståelsen, det har med din egen roll som lärare, hur du är som människa. Har du lätt för att se likheter eller du fokuserar på skillnader. Om du är intresserad av människor, tycker du sociologi är viktigt. Vilket jag tycker det är. Bara synd att för många lärare har ju även gjort politik av det där va. Att t.ex. i Lund berättade den lektorn som jag hade, att där skulle man klä sig på ett särskilt sätt när man läste sociologi. Man skulle dansa till särskild musik, va. Man skulle dansa till jazz inte någonting annat och man skulle ha en viss vänsterinriktning rent politiskt. Skrifterna är politiska på vänstersidan va. Och sånt gillar inte jag, men det är mycket upp till den enskilde läraren. Att ta sig tid till att bestämma, nu tar vi tid till detta. Sedan om det är samhällskunskap eller det är engelska eller svenska så tycker jag att det kan leda fram till förståelse, och på andra sätt också. Läroböckerna är som jag sade tidigare oftast väldigt faktrainriktade och tar ett avsnitt i taget. Och det har lite grand att göra med också att detta är högstadiet. Om vi hade blandat avsnitten för mycket så tror jag där finns elever som hade haft svårt för det. Diskutera värderingar vad vi tycker och tror, det är ju diskussioner. Där finns ju inga rätta svar. Sedan kanske vissa saker är mer rätt än andra.

Är interkulturell förståelse en viktig del av undervisningen?

Jätte viktig är den. Det är det som är själva huset. Faktan är ju grunden, förståelsen är huset. Alltså det är det som gör ett ämne intressant. Det är det som gör diskussionerna intressanta. Undervisningen bygger ju väldigt mycket på ett samspel mellan lärare och elever. Ibland tror jag att högskolor och andra, eller tror jag vet att högskolor och universitet är det så. Att metodiklärare de får för sig att bara för att man har ett problemlösande arbetssätt så får vi eleverna intresserade och engagerade. Ja, men alltså en klass på en grundskola det är ju ett snitt av befolkningen. Där finns de högsta berg och de djupaste dalarna. Och hålla på med problemlösning när de inte sitter på sina platser, eller kan komma i tid, eller hålla pennan rätt i handen. Då är det meningslöst. För först måste vi ge en grund att stå på och sedan bygga vidare. Vilket innebär att du kan ha en enormt fin kommunikation med eleverna. Men där metodlektorn här säger, men katederundervisning det slutade vi med på fyrtioalet. Ja men när var du lärare sist? Det är alltså inte själva arbetssättet utan det är hur man gör det och det är kommunikationen mellan lärare och elever. Du kan ha en otroligt trevlig lektion där vi diskuterar och vi skriver och för ett väldigt intressant resonemang. Medan nästa lektion kan vara helt problemlösning, ni får en uppgift, gör ett klimatdiagram. Det här är förutsättningen, så här gör man ett klimatdiagram. Gör ett klimatdiagram och sedan skriv en slutsats. Men det är lätt och säga hur man ska göra, men det är inte riktigt lika lätt att göra det själv.

Ges interkulturell förståelse tillräckligt med plats i styrdokumentet, anser du?

Ja nu kan jag inte styrdokumentet ordagrant. Men jag tror och är övertygad om att det står att undervisning ska sträva mot förståelse mot andra kulturer. Men allting som står i våra styrdokument är väldigt vagt, va. Det är fritt för tolkningar, va. När jag tolkar styrdokumentet och tittar på... För mig är det väldigt viktigt för jag lär mig hela tiden som lärare. Jag kan ju inte allting om alla andra kulturer. Och i ett land kan det ju finnas jättestora skillnader mellan kulturer också. Och det är viktigt när jag säger en sak som jag vet är sant, så är det ju inte sant för alla. Så att alla våra styrdokument är mycket vaga. Jag har lagt väldigt mycket tid på att skriva styrdokument i SO tillsammans med andra SO-lärare. Där jag har skrivit om geografi, historia, religion och samhällskunskap. Där vi då ska skriva om någonting som faktiskt

yrkesfolk på skolverk och sånt har skrivit som inte gör annat. Sedan ska vi tolka det då och lägga in hur vi arbetar på denna skola med arbetssätt och liknande va. Men när ni kommer ut kommer ni märka t.ex. om betygsättning står det hur mycket som helst vad en elev ska kunna för att få väl godkänt. Men till syvende och sist är det den bilden ni har, t.ex. hur de arbetar på lektionerna, arbetar hemma med uppgifter, hur intresserade eleverna är och resultat. Och den som säger att vi inte bara ska sätta betyg på prov. Nä det gör vi inte, men vi måste ha ett prov för att få ett redskap för att kunna sätta ett betyg. För faktum är att om man gör ett vettigt prov så visar ändå provet, mäter ändå provet deras kunskaper vid detta tillfälle. Inte alltid men vid detta tillfälle och vad för några specifika kunskaper de har. Och då kan vi ju göra några frågor som är rena faktafrågor, t.ex. vilka år varade andra världskriget. Men vi kan också dra slutsatsfrågor, t.ex. vilka följder fick andra världskriget för Europa. Och så kan man ha rena faktafrågor och ren mer förståelse, så det visar sig vilka elever som har förstått hela innebörden mer eller mindre.

Önskar du att läroböckerna var mer inriktade på interkulturell förståelse?

Ja, det skulle jag. Jag skulle vilja ha mer djuplodande kunskaper. Alltså avsnitt som ger mer fördjupade kunskaper, alltså mer fakta helt enkelt. I dag är det inte svårt att hitta fakta. Man kan gå in på Internet och kan hitta massa fakta om USA, men hälften av det är skit. Jag skulle mer vilja ha riktig förståelse och det kan vara kulturellt och geografiskt. Men det är om vi har tid, lust eller ork som lärare så kan vi hitta den informationen på andra sätt.

Bilaga 3

Intervju med lärare 3

Hon började med att poängtera att hon är språklärare, och att hon tyckte att det var svåra frågor. Hon ansåg att hennes ämnen, engelska och svenska, inte berörs så mycket av det våra frågor. Frågorna rör mer samhällskunskap anser hon.

Hur mycket använder du läroböcker i din undervisning?

Jag undervisar då i språk, svenska och engelska. Och jag kan väl säga att mestadels så använder jag faktiskt läroböckerna. Jag gör det helt och hållet till sjuorna, gör jag det faktiskt. Väldigt bunden med läroböckerna på grund av att de är nya på skolan och det är mycket nytt för dem. Och jag känner att kommer det för mycket stenciler så blir det, ja de håller inte reda på det. Med niorna kör jag väl 50/50. Varierar mycket och hämtar mycket på nätet och sådant. Och lite vad man pratar om. Så där är jag ganska fri om man säger så, men åttorna det är också lite beroende vilken grupp man har, hur duktiga de är och sådana grejer spelar också roll. Men man kan alltid luta sig tillbaka om man har läroboken, så man känner liksom vissa riktlinjer och sådant vad man ska ta upp. Så det är...så mycket kan man säga att jag använder läroböckerna. De är ju gamla böckerna väldigt gamla är dem i engelska, skolan som ni vet har inte råd att köpa in böcker. Den här terminen fick vi köpa in till en kull och de böckerna kom idag, så vi har fått helt nya böcker. Så jag har inte hunnit titta på dem än. Men annars är böckerna i mitten på 80-talet. Så de har ju några år på nacken ju.

Ser du mycket fördomar i läroböckerna? Anser du att läroböckerna speglar verkligheten eller samhället?

Så om jag ser mycket fördomar i läroböckerna. Nej, det kan jag inte säga att jag har sett. Utan inte i språkböckerna, jag kan inte svara i de andra ämnena. Men alltså jag tycker samtidigt inte att alltså om de speglar verkligheten? Ja de gjorde det då ju när de trycktes och när det var aktuellt. Där är ju mycket man får uppdatera, speciellt när man pratar om språken eller på språksidan. På engelskan pratar vi mycket om Storbritannien och England och det här med Irland som har varit innan, och det är ju fortfarande, och om USA. Det har ju hänt grejer ju sedan dess, ju. Så man får vissa fakta får man ju uppdatera och förklara, så här är det ju inte. Detta är tjugo år tillbaka sen och det var så och så, så man får ju liksom hålla uppdatering hela tiden. Och eleverna, duktiga elever har ju koll på det också. De vet ju direkt när man pratar om någonting ju, om man känner för förebilder som Nelson Mandela t.ex. har vi pratat om. Det har ju hänt väldigt mycket sedan dess. Men de är duktiga på det och har koll på det ju. Så det är...och sedan

Pratar du mycket om USA i undervisningen? I så fall varför/varför inte? På vilket sätt använder du dig av USA i din undervisning?

Om jag pratar mycket om USA i undervisningen? Ja, alltså...mycket och mycket. Alltså idag tycker jag hela samhället, alltså dagens ungdomar är ju väldigt influerade av USA. Och det är ju mycket genom som jag skriver alltså... det har varit mycket musiken, snappar ju upp väldigt mycket där. Kända artister och den här typen och genre av musik som de gillar. Hip/hop rap och allt vad det nu är. Och sen är det mycket genom TV-serierna, märker jag. Frågar väldigt mycket om det här OC, och jag kan inte Desperate Housewives. Och det här de tittar på musikprogram om ja ah, de frågar gärna om man har varit där när man är

engelsklärare, men jag har själv aldrig varit i USA. Men alltså det är ju väldigt mycket det här, stämmer det verkligen? De har en bild som är kanske lite överdriven på något sätt kan jag uppleva, det eleverna ställer till mig, är det verkligen sant att man får göra vad som helst där? Alltså, det ...så upplever jag dem. De man kan föra en konversation med, när de ställer att där verkar vara så stort och överdrivet och allting är tillåtet där och man kan... Speciellt när det handlar om stämningsansökningar, det här med McDonalds och stämmer det att man kan stämma för vad som helst? Om vi hade varit i USA hade jag stämt dig X för du sade det, då hade jag fått 10 miljoner typ sådana grejer, så det är lite det här lagsystemet. Och den här biten ju. Nä det jag pratar om USA det är ju när vi har, när vi pratar om stater brukar vi komma in på de olika staterna och världsdelar, och hela den biten så brukar vi nämna lite om USA. Och lite jämföra hur dom talar, USA:s accent eller hur dom talar i USA. Engelskan i Storbritannien lite med uttalet vissa ord kan betyda olika grejer i USA kan man säga t.ex. blender på engelska säger man mixer. Alltså typ sådana, man kör lite skillnader. Och gemensamt och då, då brukar de här grejerna komma in. Att dom är ju väldigt wow!! Det är ju jättehäftigt allt som händer där borta ju. Eeehhh så det gör jag, sen så brukar eleverna även få använda sig... Jag brukar köra det som ett tema i nian att dom gör en turistguidesinformation. Alltså dom skall representera ett land. Eller en världsdel kan det också vara men det är oftast ett land. Då brukar jag låta dom välja mellan USA, England, Sverige också skall de då presentera, de är som reseledare. Skall de få presentera de här på engelska eller de gör lite information, USA är ju stort ju som de får välja specifikt. Och det tycker de är jätteroligt, för då får de ju söka... Då kan de ju ta artister som kanske bor i den här staten, och de kan spela upp en låt och så. Det slukar de. Det tycker de är jättehäftigt. Så skall detta liksom produceras i ett häfte och man skall stå där framme och sälja sig. Som researrangör skall de sälja oss, för att vi skall åka dit där ju. Ehhh så på det sättet så använder jag mig av USA i undervisningen. Men inte... alltså vid tillfälle alltså ställer dom en fråga så kan vi ju diskutera det. Men texterna i böckerna är ju inte direkt bundna kan jag inte säga, det är liksom mer allmänna grejer alltså. Det är mer med språket och att dom skall utveckla ordförråd. Det är ju liksom inget specifikt att man går in och nämner så det är...

Hur ser du på USA? Hur har du fått den bilden?

Alltså jag kan säga att jag var lite som eleverna till en början, alltså så att man undrade lite. Nu har jag ju aldrig varit i USA. Men jag har kompisar som har varit där, men jag kan uppleva att det är lite överdrivet. Lite överreklamerat för min del, men sen jag kan inte säga något specifikt alltså så. Man följer det man hör på nyheterna och så där ju, men det är inget land som intresserar mig kan jag känna. Det är ingenting jag skulle...hade jag hade haft pengar och möjlighet att åka dit alltså jag hade inte tagit det, då hade jag åkt till någon annanstans. Mig har det liksom inget så där... varken eller om man säger så. Sen är det ett ställe alltså där dom har väldigt mycket makt ju, om man tänker vad som händer i världen. Lite rädd är man för USA ja. Det är man verkligen måste jag säga.

Vilken syn upplever du att eleverna har på amerikaner? Var tror du deras bild av amerikaner kommer från? Vilka fördomar rör det sig i så fall om?

Ja de är ju det här liksom att de är ju, ja att de tycker liksom har de inga lagar? Är allting tillåtet? Är oftast den gemensamma frågan man brukar få. Det är som dom har blivit influerade, det är ju från tidningar, och det är musiken, och framför allt tv-programmen. Musik och tv-programmen helt och hållet. Det är ju liksom det som gör det. Eeeh fördomar, ja jag kan inte s...ja kan inte säga någonting. Alltså det är ju knäppa grejer de ställer frågor, men det har jag nämnt innan. Men annars direkt, kan man inte säga så att de är negativt inställda. *Är det mer positivt tycker du då?* Ja, alltså, det är ju musiken är ju deras största intresse. Så att det de slukar av USA det är ju det positiva i musiken, och även TV-serier att de tycker det är

jättebra. Men sedan det negativa om där ska vara något negativt med fördom, så är det ju det här med lagsystemet, och den här biten, att när dom har läst grejer som har hänt. Och sedan har de ju sett dom här tv-programmen också, där det är mycket med advokater, och rättsmål, och tvistemål. Att det lilla kan man bli stämd för, man kan få så mycket pengar och varför kan man inte få det i Sverige? Så man får berätta om skillnaden så liksom och hela den här biten ju.

Du ser ingen skillnad om du ser tillbaka en 5-7 år, med tanke på Irak och annat, att Europa blivit mer USA-fientligt?

Ja de har ju, alltså många elever härifrån ju har ju reagerat på med det här på elfte september och hela den här biten..., det är ju väldigt mycket oro. Jo det kan jag nog säga, det har jag inte tänkt på. Där är ju vissa elever som kommer från vissa kulturer är ju fientliga. Det har jag sett ju det kan jag säga ju. Men det är ju liksom när det var, alltså när man jobbade när detta hände ju....så pratade alltså, vi pratade om det i skolan och så. Men vi får ju hålla oss på neutral bas ju och det liksom det har liksom väldigt aktuellt då ju. Och jag kan se även alltså elever som kommer i syskon och yngre generationer.....har den här fientliga inställningen. Men alltså jag ser inte det så mycket på samma sätt för att jag undervisar i språk. Jag kan tänka mig att en.... samhällslärare, en SO-lärare ser mer av den biten och kan ta diskussioner. Och köra diskussionsgrupper. Det funkar inte så. Jo jag tar gärna upp det och diskuterar det. Men när jag säger att vi ska köra på det engelska så brukar det bli tyst. Då kan de inte konversera längre. Så det är jaa..... Jag ser inga speciella fördomar.

Hur definierar du interkulturell förståelse? Strävar du medvetet efter att införliva interkulturell förståelse i undervisningen? Pratas det mycket om interkulturell förståelse vid fortbildning och kollegor emellan?

Sen det här alltså jag, hur definierar du interkulturell... är det alltså menar du internationell...eller är det emellan kulturer? *Det är mellan kulturer.* Det är mellan kulturer ja, jag var lite så tveksam när jag läste den frågan. Så ställde jag frågade faktiskt en lärare med. Vad menas med det? Alltså är det jag tolkar det som mellan, det är inte internationell, alltså alltså jag vet inte riktigt. Vad menar ni? Är det mellan olika kulturer att man har elever från olika kulturer i klassrum, eller? *Att man ska förstå andra kulturer och det är inte fel att de är annorlunda...* Ja, ja då har jag tolkat det rätt för så tolkade jag det också, alltså på det sättet. Jag undervisar i C/D- laget. Den här skolan är uppdelad i olika arbetslag det finns A-laget, B-laget och C/D- laget. Och vi som då undervisar i C/D- laget, vi har ju väldigt mycket invandrare. Vi har ju från.....och är ni härifrån... så vet ni säkert vad det är, och då alltså 90 % av alla mina elever kommer från andra kulturer. Där är ju liksom väldigt få svenskar i varje klass, det handlar alltså om fem-sex svenskar och däremot kanske 15-16 stycken är invandrare. Och de har ju varit lite, vi har haft problem. Det har vi haft faktiskt, när de har kommit upp här på högstadiet. För dels så händer det i kroppen att man blir ungdom och det sprudlar av en. Ja men det är stor skillnad mellan mellanstadiet och högstadiet. Och det har varit lite ja, vad ska man säga kulturchockar, om jag säger så när de möts här med andra klasser från A och B. De inte har träffats innan på x-skolan ju, och det är ju svårt. Det är många olika kulturer och de har olika traditioner och sånt ju. Och jag kan känna som alltså som, jag har jobbat här på x-skolan sedan 1999, jag saknar utbildning själv. Vi har inte fått någon fortbildning. Utan det har jag själv fått lära mig och fråga eleverna om vilka traditioner de har. Och de får berätta sådana grejer, på svenskan kör jag mycket sådant att de får berätta och hela den här biten. Men jag kan känna som lärare att vi skulle fått mer hjälp fortbildning eller kompetens eller vad man ska säga. För att många här har faktiskt inte den förståelsen, där de har vissa då traditioner och de firar t.ex..... och ramadan, och alla de här när de ska vara lediga och sådana bitar. Det slår hårt mot vissa lärare, de tycker det är oacceptabelt. Jag

har ju inte heller vetat så mycket men. Så frågar man eleverna och då berättar de hur det är. Och då blir det mer logiskt på något sätt, då faller det på plats. Men samtidigt får man inte glömma, de måste också respektera vår kultur, och den biten kan jag känna lite att det glöms bort också. Att allt det som...alltså det måste vara på lika basis. De måste lära sig av vår kultur och vi måste lära oss av deras kultur, för att det ska bli jämvikt. Att man ska bli accepterad som en medborgare av detta samhället ju. Och det säger jag ofta till mina invandrarelever att vi accepterar ert måste ni acceptera vårt. Så får man då liksom, så de lär sig också. Vissa inte alla de är inte så intresserade av vad vi svenskar gör, utan det är vad de gör som är det viktiga. Nu måste jag göra det för att det är så och så. Men vi har också traditioner, vi har luciafirande, vi har jultomten som kommer, och vi har vissa andra helger som påskan som vi firar....kristna läran och hela denna biten. Men det kan jag känna liksom, att det är inte så viktigt, det är inte så viktigt. Att... måste ha lika respekt på båda hållen ju. Och ja det är det jag menar. Liksom att man måste sträva att det är lika för alla. Alltså att man får ta reda på det ju. Och ja sedan... och det diskuterar vi...när det kommer upp så gör vi det. Sedan när man tittar i läroböckerna.... Den här interkulturella förståelsen, det enda som nämns i läroböckerna i svenska om man kollar där, det är ju liksom de nordiska språken ju. Och det är det enda liksom att den här danskan och norskan att man brukar köra ett moment var är likheterna där, där är gemensamma ord och sådant. Men ingenting från Arabien alltså, du vet de andra religionerna som eleverna kommer från, Jugoslavien, albaner och Kosovo och hela den här biten. Det nämns ingenting i böckerna. Inte ett dugg har jag sett. De är ju liksom vi kör, vi kör de nordiska språken. Att de svenska eleverna lite får kolla vilket stamträden de existerar. För det finns det germanska och det här. Och de får känna lite likheter men det är ju inte dem invandrarbarnen de känner inte igen sig alls där ju. *Saknar du det?* Ja, jag saknar den biten. Jag kan känna att jag har inte den kunskapen så jag kan...jag skulle gärna vilja lära mig mer om den biten ju. Att det är lite för att de också ska känna sig hemma också ju. Så det är det enda jag gör på svenska, om man säger så att vi pratar om det. Men annars är det liksom ingenting med deras alltså där vi kan diskutera. Men det står ingenting i böckerna, i läroböckerna nämner ingenting. Sen vet jag inte hur det är på SO- sidan det gör de kanske men.

Är interkulturell förståelse en viktig del av undervisningen? Ges interkulturell förståelse tillräckligt med plats i styrdokumentet, anser du?

Ja, den är jätteviktig, den är superviktig alltså. Speciellt vi som undervisar, är det jätteviktigt att veta varför det är så. Sverige tar ju emot väldigt mycket flyktingar, och då är det väldigt... att man ska kunna ha ett drägligt liv. Så krävs det att man förstår båda religioner, alltså kulturer. Att barn få lära sig det på ett tidigt stadium.

Då strävar du medvetet att införliva interkulturell förståelse i undervisningen?

Ja det gör jag, jag tycker att det är jätteviktigt. För så som samhället ser ut i dag med flyktingpolitiken, och hela den här biten så är det jätteviktigt att vi har detta. Att vi har förståelse för varandra. Att man är olika, att alla människor är inte likadana. Att man har olika kulturer, och det är jätteviktigt om man strävar efter en gemensam nämnare, att man kan ändå umgås fast man har olika... en annan kultur bakom sig, tycker jag är jätteviktigt. *Pratas det mycket om det i fortbildning?* Nä, ingenting, ingenting. Jag har inte märkt det på sex år. Har inte fått någon fortbildning alls överhuvudtaget, utan bara nämnts att här är det många invandrare och bla bla blaa. Och sedan har man fått lära sig genom åren vilka misstag man ska göra. Alltså så man har fått tagit reda på det själv, eleverna har berättat väldigt mycket också. Många elever har varit med om många hemska grejer som man inte ja, många vill inte prata om det heller och det märker man på eleverna. Så de kanske inte själva har varit med om det, men de har syskon som varit med om det, och föräldrar som har fått fly och hela den här

biten. Så vill de prata om det så får de gärna göra det, men det är ingenting jag tvingar dem till. Det ska komma naturligt på något sätt kan jag uppleva så det är.

Bilaga 4

Intervju med lärare 4

Hon börjar med att påpeka att det är mycket svåra frågor och att de egentligen rör samhällskunskap mer.

Hur mycket använder du läroböcker i din undervisning?

Jag använder läroböcker i alla ämnen. Jag älskar till exempel boken jag har i svenska. Men det betyder inte att jag använder den så mycket, men den ger mig mycket inspiration. I tyska och engelska använder jag läroböckerna rätt mycket, jag har läroboken som en stomme. Sjuans lärobok är lätt. Nians lärobok är mycket svårare, och det är bra för att det är så det ska vara. Nians bok använder mycket veckotidningar och liknande till exempel Veckorevyn och Frida, det handlar om hur vänner ska vara, mode, ämnen som är typiskt för ungdomar. Som till exempel ”The need to be cool” det är ett stycke som handlar om en kille som blir överfallen för att han hade en viss jacka. Och då trodde de att han var med i ett visst gäng vilket han inte alls var, han ville ju bara vara cool. Jag har en annan ordning än läroböckerna, jag tar inte upp det i samma ordning.

Ser du mycket fördomar i läroböckerna? Anser du att läroböckerna speglar verkligheten eller samhället?

Det finns inga fördomar i läroböckerna. Men de tar upp fördomar och vill att eleverna ska tänka. Det finns allting något sätt att ta ställning till. *Är de ganska nya?* Ja de är nya, det kanske beror på det. Men i och för sig så är svenskböckerna gamla med väldigt bra. Ja böckerna speglar verkligheten.

Pratar du mycket om USA i undervisningen? I så fall varför/varför inte? På vilket sätt använder du dig av USA i din undervisning?

Ja, egentligen tar jag upp USA mest i nian. Engelskböckerna i nian hämtar information från tonårsmagasin, där tas upp mycket om USA. I sjuan finns det i och för sig lite mer objektiva texter om olika länder, och då också från USA. Jag tror att de är mer objektiva.

Hur ser du på USA? Hur har du fått den bilden?

Jag har varit i USA, ja. Jag har rest omkring på egen hand i en månad. Visserligen besökte jag en vän i fyra dagar men annars så reste jag runt själv. Därifrån har jag fått mycket av min bild av amerikaner. Jag tycker att amerikaner är väldigt vänliga, översvallande vänliga. Till exempel en gång när jag kom till flygplatsen där min vän skulle hämta mig, dök inte den här vännen upp. Och jag väntade i flera timmar och ringde hem till vännen, men hon svarade inte så jag visste inte vad som hade hänt. Jag köpte en ”rapid transit” biljett men råkade gå av på fel hållplats. Så jag frågade ett par i en bil om hur långt det var till den hållplatsen jag egentligen skulle gå av på, så att jag säkert skulle gå av på rätt hållplats den här gången. I stället för att bara förklara vägen så erbjöd de mig skjuts! När de sedan skjutsat mig till den staden där min vän bodde så frågade mannen om den exakta adressen. Då visade det sig att min vän bodde 15 kilometer utanför staden men de erbjöd sig glatt att de gärna ville skjutsa mig dit. När vi sedan kom fram så var inte vännen hemma. Då sade de att om jag inte kunde få tag på min vän så erbjöd de mig att följa med dem hem och sova över till nästa dag. Jag fick tag på min vän. Men detta visar sig verkligen vilket öppet och vänligt folk det är. Det var en sida.

Det andra intrycket är att det är väldigt ytligt. I Sverige om man utvecklar en vänskap med till exempel sina grannar, så är man rädd om den kamratskapen och vill att den ska fortsätta även sedan man flyttat åt olika håll. I USA däremot säger man bara "bye bye" och sedan är det inte mer med det. Vilket jag tycker är ett väldigt ytligt sätt att se på vänskap.

Sedan är det de här med kriminaliteten. Här i Kristianstad, om jag känner för att promenera i tivoliparken så gör jag det. Men kanske inte mitt i natten, men i alla fall. När jag var i USA och skulle till ett konstmuseum gick jag dit själv. Jag tog bussen och skulle gå sista biten. Så jag frågade busschauffören om hur jag skulle ta mig till konstmuseet. Han svarade att jag skulle gå längs parken och sedan svänga av till vänster, så låg det där. Jag tänkte för mig själv varför ska jag gå längs parken när jag kan gå genom den. Så jag gick in i parken och ganska snart märkte jag att en färgad man gick bakom mig. Och jag fick en obehaglig känsla att det var något som var fel. Men då tänkte jag för mig själv men lilla X han har lika stor rätt som du att vara här och sedan fortsatte jag att gå. Men han fortsatte att gå alldeles bakom mig och det kändes mer och mer obehagligt och fel, så jag bara sprang ut ur parken. Och sedan gick jag längs med parken till museet och tittade på den fina utställningen. Efteråt kunde jag inte låta bli att fråga vakten varför man skulle gå längs parken istället för att gå igenom den. Det här var alltså en torsdag eftermiddag solen lyser från en klarblå himmel. Då svarar han att, det skulle inte jag ens som man våga göra, för att det har skett så många mord och våldtäkter där.

En gång när jag var i Washington fick jag för mig att jag skulle få tag i en teaterbiljett, detta var alltså dagen innan. Min amerikanske vän sa att det var omöjligt eftersom man måste boka sådana biljetter minst en månad i förväg. Jag letade på alla möjliga ställen, men det var fullt överallt. Jag hade t.o.m slagit vad en dollar, så jag ville inte ge mig. Men så hittade jag en indiantheater Black Elk Speaks eller Talks. Det var indianer som var skådespelare. Jag visste inte hur jag skulle ta mig dit. Min kompis sa till mig att jag inte skulle åka buss ensam för man visste inte vad som kunde hända. Så han sade till mig att ta en taxi, och sedan se till att du hittar en taxi direkt efter teaterföreställningen på lördagkvällen. Jag reste mig redan i slutapplåderna för att säkert få en taxi. Men ingen svarade på taxistationen. Alla taxibilar som stod på gatan utanför var upptagna. Då kom en taxi med en puertoricansk chaufför men hans taxi var även den upptagen. Så jag stod där och väntade. Sedan såg jag den här chauffören stanna vid entrén till teatern. Och då blev det slagsmål mellan chauffören och dörrvakten. Sedan kör taxin fram till mig och säger att nu är taxin ledig. Jag visste inte riktigt hur jag skulle göra. Men jag kunde ju inte stå kvar, så jag kände mig tvungen att åka med i taxin. Även om det var lite obehagligt. Jag förstod snabbt att han sade även till andra att taxin var ledig. Så vi var många som skulle åka med, och sedan släppte han av oss en efter en. Och jag tänkte för mig själv, bara inte jag blir kvar sist, men det blev jag! Precis innan vi kom fram till hotellet svängde han av mot fel håll. Jag blev orolig och frågade varför han körde detta hållet. Han svarade att det var eftersom det hade varit razzia på tyska ambassaden. Jag kunde inte veta, men jag kunde inte heller motbevisa honom, så jag fick ju åka med. Det visade sig att han hade talat sanning så vi kom fram till hotellet. Jag var så nyfiken, så jag frågade varför han hade slagits med vakten utanför teatern. Han svarade att, men det här är hans version, men det skulle inte förvåna mig om det stämmer, att dörrvakten slog alla färgade och indianer mot knäveckan med sin lilla batong, för han hade en liten batong den här vakten.

En annan gång i Washington var jag på konsert på the Andersen museum. När jag kom in i salen satt det inga på första raden. Ja, det är ju typiskt tänkte jag och satte mig där. Sedan satte sig en kurdisk gammal dam också där bredvid mig. Det var en kvinna som skulle sjunga på konserten och jag såg att hon var väldigt osäker och nervös så jag blinkade lite till henne för att uppmuntra henne. Jag gjorde det lite då och då, när hon såg ut att behöva lite uppmuntran.

Sedan blev jag inbjuden på cocktailparty som tack för stödet. Det visade sig att den här kvinnan kände många inflytelserika personer, bland annat kände hon chefen för museet. Så jag fick gå på en guidad tur genom hela museet. Och därefter fick jag skaka hand med, antingen var det Armstrong eller han den andre som gick på månen, jag kommer inte ihåg vad han hette. Det visar hur vänliga och tacksamma de är men samtidigt ytliga. För återigen det här med ytligheten. Som t.ex. min vän som bodde i USA i åtta år och verkligen sökte djupare kontakt med människor, för hon är väldigt social. Och den hon fick en nära och djupare kontakt med var en tyska, och det säger ju väldigt mycket om deras syn på vänskap.

I amerikanska filmer är det mycket våld, de frossar i våld. I engelska deckarserier ser man att det händer ett mord eller liknande men man ser inte de blodiga detaljerna. I amerikansk film däremot sprutar blodet.

Vilken syn upplever du att eleverna har på amerikaner?

Väldigt många elever tycker att USA är jättebra. De spelar spel, ser många filmer, allt detta kommer i från USA då. Deras erfarenheter är att de tycker att det som kommer från USA är bra. Sedan finns det en liten del av dem som är kritiska mot USA. Men många är inte riktigt mogna för att tänka på det sättet. Det kommer nog mer när de kommer upp till gymnasiet. USA har gjort massor med bra saker men de vill ju gärna bestämma över andra. Lite ytliga fördomar om att USA är bra.

Hur arbetar du i undervisningen för att motverka dessa (eventuella) fördomar?

Jag berättar om egna erfarenheter. Berättar att de är vänliga, men talar också om kriminaliteten. Jag försöker hålla mig så objektiv som möjligt, ingen statistik. Jag pratar mest om USA i nian. Fast lite i sjuan när man pratar om alla länder. Tidningarna/läroböcker tar upp vardagsbilder.

Hur definierar du interkulturell förståelse?

Ja, att försöka...alltså det där med förståelse...jag kan inte som svensk kvinna och medlem i Svenska Kyrkan förstå hur det är i ett muslimskt hem. Men intresset och viljan är det viktigaste, att man vill förstå andra. Speciellt på den här skolan där 40 % är invandrare. Medvetet? Då kan man mer säga såhär: då brukar jag t.ex. ta det här med ledigheten att muslimerna är lediga vid sina högtider. När de andra reagerar på det så säger jag att, men ni är ju lediga vid era högtider. Om det hade varit ni som flyttat till ett muslimskt land hade ni velat vara lediga på julafton.

Jag tycker inte att vi gör annat. Det att vi försöker se hur eleverna har det plus vad för slags uppföstran elever från andra kulturer har, och att försöka förstå detta. Om t.ex. Kalle och Mohammed har varit dumma mot varandra, så förklarar jag för Kalle att det är värre för Mohammed om Kalle pratar skit om hans mamma än när Mohammed pratar skit om Kalles mamma. Nu ska naturligtvis inte Mohammed prata skit om Kalles mamma heller. Men jag försöker förklara att när Kalle pratar skit om Mohammeds mamma så angriper han inte bara Mohammeds mamma, utan hela Mohammeds släkt. Om Mohammed pratar skit om Kalles mamma angriper han bara Kalles mamma.

Tycker du att du får hjälp och stöd från läroböckerna vid hanteringen av interkulturell förståelse i undervisningen, rent allmänt och då i synnerhet när det gäller USA?

Det har du ju i och för sig redan svarat på ... Ja, för det är ju det här med ungdomstidningar i böckerna. Ja, alltså det är som jag sagt tidigare att allt man gör är ett sätt att prata om

medmänsklighet. Hur ska jag kunna bedriva undervisning om inte kalle och Mohammed mår bra?

Är interkulturell förståelse en viktig del av undervisningen? Ges interkulturell förståelse tillräckligt med plats i styrdokumentet, anser du? Ja, det tycker jag. Jag tycker de är väldigt framåt med det.

Bilaga 5

Frågeformulär till eleverna

Hur upplever du att en amerikan är?

Har du varit i USA någon gång?

Känner du någon som kommer från USA?

På vilket sätt har du fått den mesta kunskapen om amerikaner? (t.ex. skolan, tidningar, TV, Internet, släktingar o.s.v.)

Vilken bild ger amerikanska TV-serier och filmer av USA, upplever du?

Vilken bild ger nyheterna, dokumentärer och tidningar av USA, upplever du?
